

nummer 4/1979

**Adoptie van
buitenlandse
kinderen**

W

wetenschappelijk

O

onderzoek- en

D

documentatie

C

centrum

Justitiële verkenningen

Inhoud

- 3 **Voorwoord**
- 5 **mr. M.R. Duintjer-Kleyn** Adoptie van buitenlandse kinderen; *een inleidend artikel.*
- 41 **mr. J.C. van Deth** Interlandelijke adoptie en de Derde Wereld.
- 53 **S.Ch. Gideonse-Haberkorn** Adoptie van kinderen uit Indonesië.
- 56 **dr. R.A.C. Hoksbergen** Mening en ervaringen van adoptiefouders.
- 69 **drs. D.B. Baarda** Welke ouders kiezen voor (buitenlandse) adoptiefkinderen?
- 78 **drs. L.A.C. Bunjes-van Tuyll van Serooskerken**
Adoptie . . . Hoe moeilijk het kan zijn.
- 89 **Vita Pruzan** Geboren in het buitenland – geadopteerd in Denemarken. *Een onderzoek naar de integratie van internationale transraciale adopties.*
- 95 **Dong Soo Kim** Hoe het met ze ging in Amerikaanse gezinnen. *Een follow-up-onderzoek naar geadopteerde kinderen in de Verenigde Staten.*
- 105 **Literatuuroverzicht**
- 105 Algemeen
- 107 Strafrecht en strafrechtspleging
- 112 Criminologie
- 121 Gevangeniswezen
- 125 Reclassering
- 125 Psychiatrische zorg
- 128 Kinderbescherming
- 130 Politie
- 135 Drugs
- 139 **Boekwerken**

Voorwoord

Voor een bijdrage aan het Internationale Jaar van het Kind heeft de redactie van Justitiële Verkenningen de keus laten vallen op het thema: 'Adoptie van buitenlandse kinderen', waarbij in het bijzonder gedacht is aan die kinderen die uit verre landen afkomstig zijn.

Het is een controversieel en politiek gevoelig onderwerp.

Het feit dat naast de belangen van deze kinderen ook de belangen van de, veelal kinderloze, adoptiefouders in het geding zijn, maakt dat het bovendien een emotioneel beladen onderwerp is.

- 3 Op dit netelige terrein opereren de instanties die met het toelatingsbeleid, de selectie van de aspirant-adoptiefouders en de bemiddeling zijn belast. De belangrijkste zijn: het Ministerie van Justitie, de Raad voor de Kinderbescherming en het Bureau Interlandelijke Adoptie.

In dit themanummer wordt geprobeerd een zo veelzijdig mogelijk beeld te geven van deze problematiek.

Een inleidend artikel* van mevrouw mr. M.R. Duintjer-Kleijn geeft een schets van de ontwikkeling van de adoptie in het algemeen en van de interlandelijke adoptie in het bijzonder, alsmede inzicht in de procedure welke de aspirant-adoptiefouders moeten afwerken om tot adoptie van een buitenlands kind te komen. De inleiding schenkt voorts aandacht aan buitenlands onderzoek op dit terrein. De slotbeschouwing is meer beschouwelijk van aard. Na de inleiding volgt een artikel van de hand van mr. J.C. van Deth, directeur van het door Justitie gesubsidieerde Bureau voor Interlan-

* Bij het schrijven van dit inleidend artikel werd dankbaar gebruik gemaakt van de deskundige en enthousiaste hulp van de heer M. Kribbe, werkzaam bij de Directie Kinderbescherming van het Ministerie van Justitie.

delijke Adoptie, die een kritisch geluid laat horen ten opzichte van de huidige organisatie van de bemiddeling.

Gezien de doelstelling van dit themanummer heeft de redactie gemeend ook een kort verslag op te moeten nemen van een niet door Justitie gesubsidieerde bemiddelingsinstantie, de 'Stichting Overzeese Contacten', die speciaal ten aanzien van Indonesische kinderen bemiddelt.

Het laatste deel van het themanummer is geheel gewijd aan onderzoek.

Dr. R.A.C. Hoksbergen, drs. D.B. Baarda en drs. L.A.C. Bunjes belichten ieder een deelaspect van een onlangs afgesloten onderzoek. Tenslotte zijn twee bewerkte artikelen van buitenlandse onderzoekers opgenomen, namelijk van de Amerikaan Dong So Kim en de Deense Vita Pruzan.

De redactie van Justitiële verkenningen hoopt met dit themanummer een bijdrage te hebben geleverd tot de verdere gedachtenvorming over dit veelzijdige onderwerp.

Adoptie van buitenlandse kinderen

door mr. M.R. Duintjer-Kleyn

Inleiding

Bij de behandeling van een zo 'jong' onderwerp als de adoptie van kinderen uit de Derde Wereld, heeft het zin enige aandacht te besteden aan de ontwikkeling van de adoptie in het algemeen.

Adoptie is een instituut met een lange historie. Adoptie kwam voor in allerlei culturen, zij het in verschillende vorm en met verschillende functies. (Tizard, 1977). Een van de oudste voorbeelden van een adoptie is die van Mozes door Farao's dochter. Ook vandaag beschouwen we als de essentie van adoptie dat we een kind, dat niet onze biologische afstammeling is, in ons gezin opnemen en het als het onze beschouwen. De adoptiefouders en de biologische ouders zijn in de meeste gevallen vreemden voor elkaar en de adoptie is gearrangeerd door een derde. Alle banden tussen de biologische ouders en het kind zijn verbroken en het geadopteerde kind heeft dezelfde rechten als een biologisch eigen kind. Bij de adoptie worden twee belangen gediend, het belang van de veelal kinderloze adoptiefouders die graag een kind in hun gezin willen opnemen en het belang van het kind bij de geborgenheid van een ouderlijk huis. Hoewel de laatste jaren sprake is van een accentverschuiving, in die zin dat de nadruk vooral op het belang van het kind komt te liggen, behoren toch beide bij de karakteristieken van hetgeen wij in onze Westerse maatschappij onder adoptie verstaan. In oude beschavingen, zoals de Babylonische, de Chinese en de Romeinse, had de adoptie een geheel andere functie. Daar speelden noch de emotionele noden van kinderloze echtparen, noch de belangen van kinderen een rol. De adoptie diende hier in de eerste plaats om de continuïteit van rijke families zeker te stellen door het laten vererven van bezit en titels. Zo stond het Romeinse Recht alleen adoptie toe aan kinderlozen, die boven de leeftijd waren waarop ze zelf nog kinderen konden

krijgen, terwijl de geadopteerde een volwassene moest zijn. Volgens de Codex Justinianus waren er bovendien twee soorten adoptie, de 'adoptio plena' en de 'adoptio minus quam plena'. De laatste had minder rechtsgevolgen dan de eerste (Nota, 1969).

Tot voor enige jaren kon men in de adoptiewetten van menig Europees land sporen vinden van dit Romeinse Recht. Zo had men in Griekenland tot in de zestiger jaren een adoptiewet volgens welke de adoptiefouders kinderloos moesten zijn en ouder dan vijftig jaar. De onmogelijkheid voor jonge kinderloze echtparen om kinderen te adopteren heeft er o.a. toe geleid dat tot aan het tostandkomen van een modernere wetgeving, vele Griekse thuisloze kinderen aan buitenlandse echtparen, waaronder Nederlandse, ter adoptie werden afgestaan.

6 Hoewel de adoptie van groot belang was in het Romeinse Recht, verdween dit instituut bijna volledig tot aan de negentiende eeuw. De kinderadoptie deed zijn intrede aan het eind van de negentiende eeuw, eerst in de U.S.A. (Massachusetts zelfs al in 1851) en in het begin van de twintigste eeuw ook in Europa. Het eeuwenlang aan bastaards en onwettige kinderen toegekende stigma en het sterke geloof in de erfelijke belasting, klinkt nog door in de eerste Europese wetgevingen, die in hun bepalingen wantrouwen weerspiegelen tegenover het nieuwe instituut. Tot in het midden van de twintigste eeuw was dan ook de meest voorkomende adoptie, die waarbij het geadopteerde kind niet dezelfde rechtspositie had als het biologisch eigen kind. De idee welke aan die adoptie ten grondslag lag, was naast de liefdadigheid, het tegemoetkomen aan de wensen van een kinderloos echtpaar.

Langzamerhand begon de adoptie veld te winnen in Europa. Vooral na de Tweede Wereldoorlog was er sprake van een stroomversnelling. Men begon adoptie niet meer uitsluitend te beschouwen als een oplossing voor kinderloze echtparen, maar vooral als middel om verlaten en verwaarloosde kinderen een stabiel en gelukkig gezinsleven te geven. Na 1950 heeft een groot aantal landen zijn adoptiewetten gewijzigd. (Rihs 1978). Deze wijzigingen vertonen de tendens tot statusverbete-

ring van het geadopteerde kind. Daarnaast werden ook de eisen verruimd, zoals adoptiemogelijkheden voor echtparen met eigen kinderen en andere eisen verzwaaard, zoals de noodzaak van een onderzoek naar geschiktheid van de adoptiefouders door middel van een gezinsrapport.

Het belangrijkste uitgangspunt van alle nieuwe en gewijzigde adoptiewetgevingen is echter dat bij adoptie het belang van het kind voorop moet staan. Dezelfde idee ligt ten grondslag aan de aanbevelingen van de Europese Conventie over adoptie van kinderen van 24 april 1967, die in een soort model-wetgeving minimum-eisen formuleert. Evenzo is dat het geval met de Verklaring van de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties.

7 Nederland was één van de laatste Europese landen die een adoptiewetgeving kreeg. Vlak voor de Tweede Wereldoorlog was een poging om de adoptie in te voeren mislukt. Het struikelblok lag bij het ook toen nog aan de banden des bloeds toegekende belang, met name bij de opvattingen daarover van de toenmalige Minister van Justitie. De Adoptiewet kwam uiteindelijk in november 1956 tot stand, mede onder druk van de in 1950 opgerichte Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen. De Adoptiewet heeft inmiddels al weer een aantal wijzigingen ondergaan, waarvan een van de belangrijkste is, die welke de vereiste verzorgingsperiode alvorens men mag adopteren, van 3 jaar heeft teruggebracht tot 2 jaar (1968) en later tot 1 jaar (1974).

Vanaf het totstandkomen van de Adoptiewet tot 30 juni 1977 (Doek) werd in ons land ten aanzien van 17.400 kinderen, Nederlandse en buitenlandse, de adoptie uitgesproken. De verhouding van deze beide categorieën was in 1970, 1011 Nederlandse en 177 buitenlandse kinderen. In 1977 waren dat 528 Nederlandse en 1185 buitenlandse kinderen. (Het aantal plaatsingen van Nederlandse kinderen neemt steeds verder af, zie blz. 11). De oorzaken van deze verschuiving, die hieronder aan de orde zullen komen, hebben mede geleid tot de geweldige vlucht van de interlandelijke en later ook interracial adoptie.

Interlandelijke en interracial adoptie in Amerika en Europa

In de literatuur heerst nogal wat verwarring over de terminologie. Naast het begrip interlandelijke adoptie of intercountry adoption dat voor zichzelf spreekt, kennen we het begrip interracial adoptie.

De interracial adoptie kan een kind betreffen dat reeds voor de opname in het adoptiegezin in het land van zijn toekomstige ouders woonachtig is en dat dan ook veelal dezelfde nationaliteit heeft. Wanneer een kind behorend tot een ander ras ter adoptie wordt geplaatst in een ander land, moet men derhalve spreken van interlandelijke en interracial adoptie. Bij de laatste categorie wordt echter gemakshalve wel uitsluitend gesproken van interracial adoptie. Het begin van de intercountry en interracial adoptie ligt aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, wanneer Amerika kinderen opneemt uit het door de oorlog gehavende Europa en Azië. Voorzichtig begonnen in de vijftiger jaren, wordt tegen het midden van de jaren zestig de interracial adoptie binnen eigen land en wel de adoptie van Neger- en Indiaanse kinderen door blanke Amerikanen, een opvallend verschijnsel.

Deze verandering van het adoptiepatroon hield in de eerste plaats verband met de daling van het aantal blanke Amerikaanse afstandskinderen tengevolge van de veranderde opvattingen over het ongehuwde moederschap en de toegenomen mogelijkheden tot anticonceptie. Daarbij kwam dat het aantal gekleurde kinderen dat voor adoptie in aanmerking kwam, vele malen het aanbod gekleurde adoptiefouders overtrof.

De inzichten van de verantwoordelijke adoptie-instellingen begonnen, volgens Simon (1977) in samenhang met dit probleem, te wijzigen. Men ging de tot nu toe gehuldigde ideeën over de noodzaak van 'matching', in de zin van het bij elkaar zoeken van kinderen en ouders met gelijke fysieke, intellectuele en religieuze kenmerken, verlaten.

Een laatste factor welke tot veranderingen van het traditionele adoptiepatroon bijdroeg, was het opkomen van een geheel nieuwe categorie adoptiefouders. Onvruchtbaarheid werd niet meer als het enige motief gezien om een kind

te adopteren. Mede onder invloed van de media meldden zich echtparen met biologisch eigen kinderen, die hun kindertal wilden beperken en een kind in nood wilden helpen. (Grow en Shapiro, 1977).

9 De toename van het aantal plaatsingen van gekleurde kinderen in blanke gezinnen lag in die jaren in de lijn van de toen gehuldigde opvattingen over de wenselijkheid van raciale integratie. Mét de opkomende kritiek van de zijde van de zwarte militante leiders en van organisaties van zwarte maatschappelijk werkers kwam in het begin van de jaren '70 een kentering. Men vreesde dat deze adopties een middel waren om de zwarte gemeenschap van zijn meest kostbare bezit te beroven: 'de kinderen'. Ook was men bang dat de geadopteerden nergens zouden thuishoren, 'zwart van buiten en blank van binnen'. Indiaanse leiders spraken van 'genocide'. Van 1972 tot 1973 was er dan ook sprake van een daling in het aantal adopties van Neger- en Indiaanse kinderen van 30%. In 1975 kwam het nauwelijks nog voor.

Hoewel ook in de vijftiger jaren begonnen, kwam de interlandelijke adoptie van kinderen van een ander ras, met name van Koreaanse en Vietnamese kinderen, pas in de tweede helft van de zestiger jaren goed op gang. Van 1953 tot 1975 werden in Amerika 35.000 Koreaanse kinderen ter adoptie geplaatst, waarvan de meesten door de grootste plaatsende instelling de Holt Adoption Program. Geschat wordt dat op het totaal aantal kinderen dat vanuit andere landen ter adoptie in de U.S.A. werd geplaatst (althans in 1977) 75% Aziatisch was, terwijl de overigen voornamelijk afkomstig waren uit Latijns-Amerika. Na het beëindigen van de Vietnamese oorlog in 1975 werden een paar duizend Vietnamese kinderen via een zgn. airlift naar Amerika en Canada overgevlogen. Het was vooral deze massale overtocht die in Amerika de gemoederen in opschudding heeft gebracht (Zigler, 1976). De kritiek kwam niet alleen van de zijde van in Amerika woonachtige Vietnamezen die de operatie beschouwden als 'kidnapping' en als strijdig met de culturele tradities van Vietnam. De Amerikaanse pers sprak over het sussen van schuldgevoelens en over een uiting van onterecht chauvinisme

door te denken dat het zoveel beter is in de Amerikaanse cultuur op te groeien dan in de Vietnamese. Afgezien van de hooglopende discussies over deze slecht voorbereide acties, is men zich, ook binnen de kindbescherming, gaan afvragen of het wel juist is een kind uit zijn eigen nationale en raciale cultuur te halen en bloot te stellen aan mogelijke discriminatie en verlies van identiteit.

Joe (1978) wijst erop dat deze Amerikaanse bezorgdheid over het al of niet passen van het kind in het nieuwe land, de 'misfit status' van het kind in zijn eigen land versluiert. In dit verband zij er op gewezen dat het officiële standpunt van de Child Welfare League of America luidt, dat al het mogelijke gedaan moet worden om een kind in een gezin van zijn eigen ras of ethnische achtergrond te plaatsen, maar dat kinderen terwille van dat standpunt geen gezinsplaatsing mag worden ontzegd.

10

In Europa werd hetzelfde principe geformuleerd op het Europese Seminar over intercountry adoptie in Leysin, Zwitserland (1960) waar deskundigen uit vele landen uitgangspunten hebben geformuleerd die van grote invloed zijn geweest op de ontwikkeling van de adoptiewetgevingen binnen Europa. (Mende, 1976). Een groot aantal Europese landen staat aspirant-adoptiefouders toe kinderen uit verre landen in hun gezin op te nemen. Uit een overzichtje van de International Social Service* van september 1978, blijkt echter dat de aantallen nogal uiteenlopen.

Duitsland waarschijnlijk rond 80 per jaar

Frankrijk tussen 400 en 1000 per jaar

Italië waarschijnlijk 200 per jaar

België waarschijnlijk 1000 per jaar

Oostenrijk bijna geen enkele

Noorwegen 200 tot 400 per jaar

Denemarken rond 600 tot 700 per jaar

Finland 10 tot 20 per jaar

Zweden rond de 2000 per jaar

Nederland rond 1100 per jaar

* ISS is een instelling die op basis van internationale samenwerking maatschappelijke dienstverlening biedt op verschillende terreinen, waartoe ook de interlandelijke adoptie behoort. Op dit terrein heeft ISS-Nederland een voorlichtende en vooral ten aanzien van juridische kwesties een begeleidende functie.

De ontwikkelingen in Nederland

In de zestiger jaren begon ook in Nederland onder invloed van de daling van het aanbod van Nederlandse adoptiefkinderen, de interlandelijke adoptie op gang te komen. Inmiddels is het aantal plaatsingen van Nederlandse adoptiefkinderen bijzonder klein geworden. Werden er in 1967 nog 697 Nederlandse kinderen ter adoptie geplaatst, in 1978 waren dat er nog maar 144.

Aanvankelijk zochten de voornamelijk kinderloze echtparen hun toevlucht tot Duitsland, Oostenrijk en vooral Griekenland, van waaruit in het totaal ongeveer 400 kinderen door Nederlandse pleegouders ter adoptie werden opgenomen totdat Griekenland in 1969 zijn adoptiewet zodanig wijzigde dat ook jonge Griekse echtparen konden adopteren. Op dat moment besloot het bekende Griekse kindertehuis 'I METERA', haar deuren voor het buitenland te sluiten.

11

In 1967 riep de schrijver Jan de Hartog voor de televisie op tot hulp aan de vele vondelingen en wezen, die tengevolge van de oorlog in (Z-)Oost-Azië in erbarmelijke omstandigheden verkeerden, vooral die kinderen die geboren waren uit een relatie van een Amerikaans militair en een Vietnamese vrouw.

Onder dwang van het parlement werden de destijds bestaande richtlijnen krachtens welke adoptie van een kind uit landen met een van ons land afwijkend cultuurpatroon nauwelijks mogelijk was, gewijzigd. In 1969 kwamen de eerste Koreaanse kinderen ons land binnen. De Stichting Interlandelijke Adoptie werd opgericht, teneinde in nauwe samenwerking met een Koreaanse Stichting (Korea Social Service) deze adopties mogelijk te maken, maar ook om hulp ter plaatse te bevorderen.

Omstreeks 1970 richtte de publieke belangstelling zich ook op andere landen waaronder India, Bangladesh, Columbia etc. Door acties van particulieren en de in 1971 opgerichte Vereniging Wereldkinderen, kwam het in 1974 tot nieuwe richtlijnen van het Ministerie van Justitie, die een uniform toelatingsbeleid inhielden voor *alle* landen. Deze richtlijnen zijn nu nog van kracht. In de jaren daarna werd de situatie voor de aspirant-adoptiefouders door een toename van het aantal bemiddelen-

de organisaties en ouderverenigingen steeds onoverzichtelijker.

Om deze reden werd in mei 1975 een centraal bureau opgericht, het *Bureau Interlandelijke Adoptie*, afgekort 'BIA', die de bemiddelingsactiviteiten van de op dat moment bestaande verenigingen overnam. In het bestuur van het BIA zijn de verschillende ouderverenigingen vertegenwoordigd, evenals het Ministerie van Justitie, de Raden voor de Kinderbescherming en de Stichting International Social Service, afdeling Nederland. Het BIA wordt door het Ministerie van Justitie gesubsidieerd.

Sinds in 1969 de eerste Koreaanse kinderen in Nederlandse gezinnen werden opgenomen, is het aantal *verzoeken* van aspirant-adoptiefouders voor een buitenlands adoptiefkind aanzienlijk gestegen, met een hoogtepunt in 1977.

12

1970	407	1975	2537
1971	991	1976	2631
1972	1036	1977	2728
1973	1275	1978	2696
1974	1312	1979	± 900 (1e kwartaal)

Evenals in Amerika zien we dat in ons land naast kinderloze echtparen, ook echtparen met biologisch eigen kinderen een belangrijk percentage gaan uitmaken van het aantal verzoekers. Volgens opgave aan de Directie Kinderbescherming van het Ministerie van Justitie bedroeg dit in 1978 ± 30%, het BIA sprak in 1977 ten aanzien van haar bestand zelfs al over 36%, waarvan bijna de helft in het bezit was van twee of meer kinderen (Nieuwsbrief juni 1978). Nogal wat echtparen laten het niet bij één buitenlands adoptief kind. Zo betrof van de verzoeken die in 1978 werden gedaan, 17,8% een verzoek om een 2e, 3e, 4e etc. buitenlands pleegkind. Van de in 1978 geplaatste kinderen kwam 24% in gezinnen waar al één of meer buitenlandse kinderen waren. Het *aantal kinderen* dat door de buitenlandse autoriteiten ter adoptie aan Nederlandse echtparen werd afgestaan en vervolgens in Nederland werd toegelaten, ligt beduidend lager dan het aantal verzoeken.

Ook hier zien we echter een jaarlijkse groei, met in 1975 een overschrijding van de 1000.

1970	142	1975	1018
1971	159	1976	1125
1972	203	1977	1105
1973	316	1978	1211
1974	619		

Hoe deze aantallen, althans vanaf 1973, verdeeld waren over de belangrijkste 'zendende' landen, is te zien in onderstaand overzichtje, dat bovendien een beeld geeft van het wisselende karakter van het aanbod van adoptiefkinderen.

13

	1973	1974	1975	1976	1977	1978
1. Korea	181	269	357	342	253	321
2. Indonesië	1	22	68	110	154	249
3. Colombia	3	32	72	124	186	151
4. India	2	21	67	154	117	145
5. Bangla-Desh	1	—	69	88	124	141
6. Libanon	24	49	52	32	48	42
7. Brazilië	2	9	10	22	17	22
8. Sri Lanka	1	1	14	23	13	18
9. Chili	—	—	3	15	17	17
Totaal	215	403	712	910	929	1106
Overige	101	216	306	215	176	105
	316	619	1018	1125	1105	1211

N.B. Voor een uitvoerig Landenoverzicht 1975 t/m 1978, zie blz. 34.

Gezien de toename van het aantal verzoeken en het betrekkelijk geringe aanbod uit de verschillende landen, moeten aspirant-adoptiefouders die een verzoek indienen voor een eerste kind, op dit moment rekening houden met een jarenlange wachttijd tot de komst van het kind. Ten aanzien van de kinderen die thans (eerste kwartaal 1979) via het BIA geplaatst worden als eerste adoptiefkind, heeft de wachttijd ongeveer drie jaar in beslag genomen. Aspirant-ouders die nu een verzoek indienen, zullen bij een gelijkblijvende verhouding tussen verzoeken en aanbod van kinderen (dit laatste is een onzekere factor) rekening moeten houden met een nog langere wachttijd, van wellicht vier à vijf jaar.

Welke weg echtparen die het besluit genomen hebben een buitenlands kind te adopteren moeten afleggen, zal hierna worden beschreven.

De procedure*

Het uitgangspunt is dat deze adopties niet alleen een kindbeschermingsaspect hebben maar ook een vreemdelingenaspect, omdat er sprake is van eventuele toelating van een vreemdeling. De voorwaarden waaraan de aspirant-adoptiefouders en in het later stadium het kind, moeten voldoen zijn dan ook neergelegd in de *richtlijnen van deel G 7 van de vreemdelingencirculaire*, welke op 15 oktober 1975 voor het laatst werd gewijzigd.

In deze circulaire wordt voorop gesteld dat de opnemings in het adoptiegezin, in het belang van het kind moet zijn. Als algemeen criterium geldt voorts dat voor het kind in zijn omstandigheden in het land van herkomst geen aanvaardbare toekomst is weggelegd. De criteria waaraan de *pleegouders* dienen te voldoen zijn:

- 1) beginseltoestemming *vooraf*, gehuwd zijn
- 2) leeftijdscriterium (maximaal leeftijdsverschil van veertig jaar met adoptiekind)
- 3) één kind tegelijk opnemen, uitgezonderd nauw verwante kinderen.
- 4) Een verzoek van een echtpaar dat reeds eerder een Nederlands of buitenlands pleegkind in zijn gezin heeft opgenomen, kan eerst in behandeling komen nadat het vorige kind tenminste één jaar in het gezin verzorgd is geweest. Dit geldt ook ten aanzien van de geboorte van een eigen kind.

14

Voor de toelating van de *kinderen* worden de volgende vereisten genoemd:

- 1) Het kind mag de Nederlandse leerplichtige leeftijd nog niet hebben bereikt, op het moment dat in het buitenland de ouder-kind relatie wordt vastgesteld. Hierop zijn in bepaalde gevallen uitzonderingen mogelijk, bijvoorbeeld indien het een ouder broertje of zusje betreft.
- 2) Er moet een garant-verklaring zijn van de pleegouders voor alle aan het verblijf van het kind hier te lande verbonden kosten.
- 3) De overkomst van het kind moet op verantwoorde wijze zijn geregeld en er dient een

* Een verzoek tot opname van een buitenlands pleegkind zonder het oogmerk van adoptie, bijvoorbeeld een kind van een familielid, wordt hier buiten beschouwing gelaten.

machtiging tot voorlopig verblijf te zijn afgegeven, voor zover voor Nederland vereist.

- 4) a. Afstands-verklaring
- b. Toestemming plaatselijke overheid
- c. Gezondheidsverklaring.

De procedure verloopt in een aantal fasen (A t/m G)

A. De aspirant-adoptiefondsen dienen een verzoek om een zgn. beginseltoestemming te richten aan het Ministerie van Justitie.

B. Op het Ministerie van Justitie – Directie Kinderbescherming – worden de formele criteria waaraan aspirant-pleegouders moeten voldoen en die hierboven zijn opgesomd, getoetst.

Het *leeftijdscriterium* betekent dat ouders boven de veertig te zijner tijd bij het zoeken van een kind op diens leeftijd moeten letten. Voor de Directie Kinderbescherming betekent het dat men ten aanzien van echtparen die maar een paar jaar van de 46 zijn verwijderd, de kans moet inschatten dat het echtpaar erin slaagt een adoptiefkind op te nemen voordat de geëiste leeftijdslimiet is overschreden. Overigens bestaat de mogelijkheid om in bijzondere gevallen een uitzondering te maken. Indien de Minister geen reden ziet om een uitzondering te maken en in verband met het te verwachten leeftijdsverschil een afwijzende beslissing overweegt, dient hij advies te vragen aan de Adviescommissie Buitenlandse Pleegkinderen, bestaande uit drie kinderrechtshouders, c.q. oud-kinderrechtshouders, die in 1977 speciaal voor dit soort gevallen in het leven is geroepen. In 1978 zijn veertien afwijzingen op grond van het leeftijdscriterium aan de adviescommissie voorgelegd. Van een afwijzing door de Minister van Justitie is nog beroep mogelijk ingevolge de Wet AROB. In 1978 zijn terzake van het leeftijdscriterium vijf AROB-zaken aanhangig gemaakt. Er is tot nu toe één einduitspraak. Hierbij werd het ingestelde beroep ongegrond verklaard. Overigens wordt wel gepleit voor het stellen van een hoogste leeftijdsgrens i.p.v. een hoogste leeftijdsverschil. (Werkgroep Adoptievoorbereiding Buitenlandse Pleegkinderen 1978).

C. *Toezending verzoeken aan de Raden voor de Kinderbescherming* in wier arrondissement de aspirant-adoptiefouders woonachtig zijn, met het oog op gezinsonderzoek.

Was het voorheen zo, dat na toetsing aan de formele criteria onmiddellijk doorzending aan de Raden voor de Kinderbescherming plaatsvond, vanaf 1 januari 1978 geldt een regeling waarbij de verzoeken in eerste instantie bij het Departement blijven liggen terwijl regelmatig aan de Raden wordt doorgegeven, welke ouderparen volgens rangorde van binnengekomen verzoeken, in behandeling moeten worden genomen.

16 Met deze regeling, die getroffen is in verband met de discrepantie tussen het aantal verzoeken en het aantal voor adoptie beschikbare kinderen, wordt beoogd de wachttijden in de verschillende arrondissementen zoveel mogelijk gelijk te trekken en het aantal te verrichten onderzoeken beter af te stemmen op het aantal beschikbare kinderen. Zodoende hoopt men te voorkomen dat echtparen met een beginseltoestemming zo lang op de komst van een kind moeten wachten dat intussen het gezinsrapport verouderd is. Het verrichten van voorrangsonderzoeken ten aanzien van verzoeken voor een eerste kind was al in 1977 afgeschaft.

Globaal kan gezegd worden dat de Raden van de Kinderbescherming thans gevorderd zijn tot de verzoeken van het tweede kwartaal van 1977. Dat betekent dat de gemiddelde wachttijd voor een onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming voor een eerste adoptiefkind thans ongeveer twee jaar bedraagt.

Anders ligt het bij de verzoeken om een tweede en volgend buitenlands kind, (\pm 500 per jaar), waar slechts een aanvullend onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming noodzakelijk is. Deze verzoeken worden direct doorgezonden en dikwijls binnen enkele maanden afgedaan.

Het gezinsrapport dat de Raad voor de Kinderbescherming samenstelt, is niet alleen voor het Ministerie van Justitie bestemd, ook de autoriteiten en de tehuizen van de zendende landen hebben belangstelling voor de inhoud daarvan. Het gezinsonderzoek bestaat uit een

aantal gesprekken van een maatschappelijk werker van de Raad met de aspirant-ouders, eventueel en mits het echtpaar daarvoor toestemming heeft gegeven, aangevuld met informatie van derden, zoals bijvoorbeeld de arts. Dit alles resulteert in een oordeel over de geschiktheid van het echtpaar.

Hoewel de noodzaak van een marginaal onderzoek wel algemeen wordt ingezien is er wel kritiek op de huidige selectie-procedure (de Langen 1976). Vooral bij de aspirant-pleegouders rijzen nogal eens bezwaren tegen het als zeer diepgaand ervaren onderzoek dat bovendien van Raad tot Raad zou verschillen. Een in 1976 door de toenmalige Staatssecretaris van Justitie benoemde Werkgroep Adoptievoorbereiding Buitenlandse Pleegkinderen, naar zijn voorzitter de 'Werkgroep Boeke' genoemd, heeft in april 1978 een rapport over deze problematiek uitgebracht. De werkgroep komt hierin, de noodzaak tot een gezinsonderzoek onderkende, tot de conclusie dat noch uit de literatuur, noch uit de praktijk gebleken is dat er normen aan te geven zijn die een garantie bieden voor geslaagd ouderschap. Zo komt men tot de formulering van het *ja-tenzij principe*, hetgeen inhoudt dat afgezien van de afwijzing op grond van een aantal formele criteria, alleen tot afwijzing zal moeten worden besloten indien er sprake is van duidelijke contra-indicaties. De contra-indicaties waaraan de werkgroep denkt, hebben o.a. betrekking op de toekomstige leefsituatie van het kind, de psychische gezondheid en sociale redzaamheid en de lichamelijke gezondheid van de aspirantouders.

Het rapport is op dit ogenblik, vergezeld van commentaar van diverse organisaties en instellingen op dit terrein werkzaam, voor advies bij het College van Advies voor de Kinderbescherming.

In hoeverre het thans door de Raden voor de Kinderbescherming gevoerde selectiebeleid afwijkt van de denkbeelden van de Werkgroep Boeke is, met uitzondering van een enkele Raad, die zijn werkwijze in een publikatie heeft uiteengezet (van Syl 1978) moeilijk na te gaan. Wellicht kan het teruglopende aantal ministeriële afwijzingen wegens ongeschiktheid, als een indicatie beschouwd worden dat

de Raden voor de Kinderbescherming minder 'streng' zijn geworden.

Afwijzingen %

1970	4,5	1975	1,8
1971	7,4	1976	1,6
1972	2,8	1977	1,1
1973	3,1	1978	0,7
1974	0,5		

Naast het kleine aantal echtparen ten aanzien waarvan de Raad voor de Kinderbescherming een negatief advies uitbrengt, zijn er echtparen die zich na een of meer gesprekken gaan realiseren dat een buitenlands adoptiefkind voor hen toch een te zware opgave zou betekenen en zich vervolgens terugtrekken (het totaal aantal intrekkingen bedroeg in 1978 \pm 400 per jaar, d.w.z. 15%).

18

Het is vooral dit voorlichtende aspect van het gezinsonderzoek dat door de Werkgroep Boeke wordt onderstreept. Ook van Syl (1978) en de Langen (1976) wijzen op het grote belang van een realistische voorlichting. De eerstgenoemde schrijver signaleert een dikwijls te emotionele benadering door de media, de ouderverenigingen en de arts die het kinderloze echtpaar op het spoor van adoptie zet. Deze schrijver meent dat er bij een meer nuchtere en objectieve benadering een betere voorselectie zou ontstaan, waardoor zich waarschijnlijk wel minder, maar wel beter voorbereide mensen zullen aanmelden. Ten aanzien van deze groep aspirant-ouders zou dan het jantenzij principe zuiverder kunnen worden gehanteerd.

Evenals de Werkgroep Boeke dringt van Syl aan op wetenschappelijk onderzoek, om een gerichte en uniforme toetsing mogelijk te maken.

In de buitenlandse literatuur komt de selectieproblematiek expliciet aan de orde in de onderzoeken van Pruzan (1977) en Kim (1977) die op blz. 89+95 worden behandeld.

D. Na ontvangst van het gezinsrapport van de Raad voor de Kinderbescherming beslist de *Minister van Justitie* over het al of niet verle-

nen van een beginseltoestemming. Bij deze beslissing wordt slechts in enkele gevallen van het advies van de Raad afgeweken. Indien de beslissing negatief is omdat het Ministerie van Justitie het echtpaar niet geschikt acht om een buitenlands adoptiefkind op te nemen, kunnen zij hun zaak opnieuw bepleiten bij de reeds eerdergenoemde Adviescommissie Buitenlandse Pleegkinderen. In 1978 zijn zes afwijzingen wegens ongeschiktheid aan de Adviescommissie voorgelegd. Indien deze Adviescommissie eveneens tot een negatief advies komt, hebben de verzoekers nog de mogelijkheid beroep in te stellen op grond van de Wet AROB, hetgeen sinds de totstandkoming van de wet tweemaal geschiedde.

E. Wanneer de beginseltoestemming is verleend, staan voor de aspirant-adoptiefouders twee mogelijkheden open om een adoptiefkind te krijgen.

- 1) Zij kunnen de hulp inroepen van het Bureau Interlandelijke Adoptie.
- 2) Zij kunnen gaan zoeken buiten het BIA om.

ad. 1. Indien de aspirant-ouders te kennen hebben gegeven van de BIA-bemiddeling gebruik te willen maken, wordt het gezinsrapport tegelijkertijd met het verlenen van de beginseltoestemming aan dit bureau gezonden. In de praktijk blijkt ongeveer 60% van de buitenlandse adoptiefkinderen via het BIA te worden opgenomen.

Het BIA dat zijn aspirant-ouders regelmatig via oriënteringsbijeenkomsten en Nieuwsbrieven inzicht geeft in de problematiek en op de hoogte houdt van de stand van zaken, staat, ook in de media, nog al eens bloot aan kritiek (Nieuwsnet, 10-2-1979). Het BIA wordt verweten dat zij de door het Ministerie van Justitie goedgekeurde gezinnen opnieuw kritisch bekijkt en in een aantal gevallen (in 1978 minder dan 1%) besluit bemiddeling te weigeren. Het BIA (van Deth, 1978) meent echter dat zij een eigen verantwoordelijkheid heeft en dat zij, uitgaande van de prioriteit van de belangen van de te plaatsen kinderen, de vrijheid heeft bemiddeling af te wijzen. Bovendien zou selectie soms noodzakelijk zijn met

het oog op de nogal uiteenlopende eisen in het buitenland.

Naast de klachten over het fungeren als 'tweede zeef', heeft het BIA de ontevredenheid te verduren van aspirant-ouders die na het lange wachten op de beginseltoestemming, moeite hebben met nog weer een lange wachttijd tot de plaatsing. Deze hangt voornamelijk samen met het betrekkelijk geringe 'aanbod' van kinderen die voor adoptie beschikbaar komen zoals hierboven werd geschetst.

De lange wachttijd is vooral moeilijk te aanvaarden voor de kinderloze echtparen die op hun eerste adoptiefkind zitten te wachten en die het 'aanbod' moeten delen met de niet onaanzienlijke groep van echtparen met biologisch eigen kinderen (in 1977 bij het BIA 36% van de aanvragen) en met de adoptiefouders die een tweede of volgend kind wensen. De laatsten hebben bovendien een voorgrond door de snelle afhandeling van het gezinsrapport en de daardoor bespoedigde beginseltoestemming, waardoor verhoudingsgewijs een steeds groter aantal kinderen bij deze groep pleegouders terecht komt (in 1977 22,1% en in 1978 24% van het totaal in Nederland ter adoptie toegelaten buitenlandse kinderen).

Het is dan ook begrijpelijk dat van de zijde van de kinderloze echtparen wel gepleit wordt voor een voorrangsbehandeling (BIA Nieuwsbrief November 1978) of zelfs voor het geheel niet meer in aanmerking laten komen voor een buitenlands adoptiefkind van echtparen met twee of meer eigen of adoptiefkinderen. In dit verband is vermeldenswaard dat het Nederlandse vreemdelingenbeleid voor 1974 inderdaad deze beperking inhield hoewel reeds in 1969 een uitzondering werd gemaakt voor de toen opkomende stroom van Koreaantjes die veelal wat ouder zijn en voor wie men de mogelijkheid van plaatsing in grotere gezinnen wilde scheppen. Ook het BIA meent dat zij, om tot verantwoorde plaatsingen te kunnen komen bijvoorbeeld voor oudere kinderen, de beschikking moet hebben over gezinnen met kinderen op de wachtlijst.

Op de vraag of in het algemeen of in bepaalde

gevallen een gezin met kinderen meer kans op succes biedt, geeft de literatuur nauwelijks antwoord, al wijst een enkel onderzoek op een hoger succespercentage van grotere gezinnen (zie blz. 26).

Bij het BIA heeft men de laatste tijd de indruk dat de overplaatsingen waarin haar bemiddeling wordt gevraagd, nogal dikwijls gezinnen met biologisch eigen kinderen betreffen.

ad. 2. Hoewel de overheid het BIA als de officiële bemiddelingsinstantie beschouwt, maakt $\pm 40\%$ van de echtparen geen gebruik van de bemiddeling van het BIA. Een deel daarvan wendt zich tot andere, niet gesubsidieerde bemiddelende organisaties. Eén daarvan is de Stichting Overzeese Contacten, die in toenemende mate kinderen uit Indonesië aan Nederlandse adoptiefouders helpt.

Een kort artikel op blz. 53 van dit themanummer beschrijft de werkzaamheden van deze Stichting en van de situatie in Indonesië. Een ander deel van de aspirant-ouders richt zich tot al of niet bonafide individuele bemiddelaars.

Tenslotte zijn er echtparen die zelf contacten leggen met het buitenland en met de plaatselijke autoriteiten aldaar.

Tezamen vormen ze de categorie van zogenaamde 'legale zelfdoeners'. Hiermee worden derhalve die echtparen bedoeld die in het bezit van een beginseltoestemming, buiten het BIA om een adoptiefkind zoeken. Dit in tegenstelling tot het zeer kleine aantal illegale zelfdoeners die zónder beginseltoestemming op pad gaan. Zowel van overheidswege als van de zijde van het BIA wordt gewezen op de gevaren van het zelf doen, met name wanneer gebruik gemaakt wordt van individuele bemiddelaars. Afgezien van de geringere kans op succes en de hogere kosten, loopt men het risico in handen te vallen van bemiddelaars die op financieel voordeel uit zijn. Bovendien bestaat de mogelijkheid dat minder bonafide bemiddelaars zich niet houden aan de voorwaarden die voor de toelating van het kind door het Ministerie van Justitie zijn gesteld, betreffende o.a. een regelmatige afstand, de maximum leeftijd en de gezondheidstoestand (zie blz. 14+15).

Het BIA meent dat de overheid deze 'vrije

markt' aan banden zou moeten leggen. Dit standpunt wordt op blz. 41 van dit nummer uitvoerig toegelicht door de directeur van het BIA, de heer mr. J. C. van Deth.

Wellicht ten overvloede zij erop gewezen, dat thans ook de zogenaamde legale zelfdoeners op een verblijfsvergunning kunnen rekenen, mits aan de toelatingsvoorwaarden is voldaan.

F. Indien het kind in Nederland is gearriveerd, moeten de aspirant-adoptiefouders dit binnen 8 dagen melden bij de plaatselijke politie en een verblijfsvergunning aanvragen bij het Ministerie van Justitie. Normaliter zal deze voor één jaar worden verleend. Na een jaar wordt deze omgezet in een vergunning tot verblijf voor onbepaalde tijd.

G. De aspirant-adoptiefouders moeten zich zo snel mogelijk tot de Kantonrechter wenden met het verzoek hen tot voogd te benoemen. Indien door een bevoegde gerechtelijke instantie de adoptie reeds is uitgesproken in het land van herkomst, behoeft de voogdij in Nederland niet meer te worden aangevraagd. Wanneer de ouders het kind één jaar verzorgen, kunnen ze een verzoek tot adoptie indienen bij de Rechtbank. Na adoptie heeft het kind de Nederlandse nationaliteit*.

22

Onderzoek

Nu alleen al in ons land ieder jaar zo'n duizend kinderen uit de Derde Wereld blijvend worden opgenomen en de adoptie van deze kinderen niet meer als een verschijnsel aan de periferie is te beschouwen, neemt de vraag naar sociaal-wetenschappelijk onderzoek op dit terrein toe. (Commissie Boeke 1978 en van Syl 1978). Ook in de buitenlandse literatuur wordt voortdurend op de noodzaak van onderzoek gewezen (Chimezie 1975).

De centrale vraag die hierbij aan de orde is betreft het verloop van de plaatsingen; met name of zich bij deze kinderen, die uit een geheel andere cultuur afkomstig zijn en vaak

* Het Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht zal in een themanummer (nr. 3, 1979) o.a. aandacht besteden aan de juridische aspecten van interlandelijke adoptie.

een andere huidskleur hebben, aanpassingsproblemen voordoen.

De belangstelling gaat daarbij niet alleen uit naar de aanpassing gedurende de eerste fase van het verblijf in het adoptiefgezin (Graatsma 1978), maar ook en misschien vooral, naar de aanpassing op langere termijn, waarbij de puberteit als kritieke fase wordt beschouwd. In de literatuur over 'gewone' adoptiefkinderen vormen de identiteitsproblemen van het geadopteerde kind een steeds terugkerend thema (Herzka, 1977). De ontwikkeling van de identiteit van het geadopteerde kind in de puberteit, heeft het speciale kenmerk dat het kind in zijn identiteitsstructuur de wetenschap moet incorporeren dat zijn ouders niet zijn biologische ouders zijn en dat zijn biologische ouders hem ter adoptie hebben afgestaan. Hierbij schijnt het van groot belang te zijn dat het kind 'het geadopteerd zijn', met behulp van zijn adoptiefouders leert accepteren (Kirk 1964).

23

De vraag is nu of zich bij de geadopteerde kinderen uit de Derde Wereld, die in het algemeen zeer weinig te weten kunnen komen over hun afkomst, specifieke problemen gaan voordoen, of dat deze kinderen juist minder problemen krijgen omdat de ouders minder de gelegenheid hebben de afkomst van het kind te negeren, al schijnt dat toch wel voor te komen (Kim 1977).

De Commissie Boeke (1978) doet een aanbeveling tot onderzoek, mede vanuit de verwachting dat zich in de *puberteit* specifieke problemen zullen voordoen.

Wat is er tot nu toe aan onderzoek gedaan?

In *Nederland* heeft nog slechts één onderzoek van enige omvang plaatsgevonden. Het is verricht door een aantal medewerkers van het Instituut voor Pedagogische en Andragogische Wetenschappen van de Universiteit van Utrecht. Het onderzoek is fundamenteel beschrijvend van aard. De resultaten ervan zullen worden opgenomen in een in juni 1979 bij Van Loghum en Slaterus te verschijnen boek 'Adoptie van kinderen uit verre landen', onder redactie van R.A.C. Hoksbergen, D.B. Baarda, L.A.C. Bunjes en J.A. Nota. Op de bladzijden 57, 69, en 78 van dit nummer

zijn artikelen opgenomen die deelaspecten van dit onderzoek belichten.

De vraag of adoptiefkinderen met een andere raciale achtergrond in de puberteit extra problemen krijgen kon in dit onderzoek niet aan de orde komen omdat nog te weinig kinderen deze leeftijdsfase hadden bereikt.

In *Amerika* is vrij veel onderzoek gedaan naar adopties van kinderen van een ander ras. De onderzoeken hebben echter voor een belangrijk deel betrekking op de inmiddels vrijwel stopgezette adopties van in Amerika geboren Neger- en Indianenkinderen. Veelvuldig geciteerde onderzoeken zijn die van Fanshel (1972), Grow en Shapiro (1977) en Simon en Altstein (1977). De resultaten daarvan wijzen op een gunstig verloop van de adoptieplaatsingen, in ongeveer 75% van de gevallen. Dit succespercentage zou ongeveer gelijk zijn met hetgeen is gevonden bij onderzoeken met betrekking tot blanke adoptiefkinderen in Amerika. Een *Engels* onderzoek (Jackson 1977) dat voor een deel betrekking heeft op de adoptie van in Engeland geboren kinderen van Indiase afkomst, meldt zelfs nog een hoger succespercentage.

24

Gezien de specifieke problematiek lijken deze studies slechts ten dele interessant. De onderzochte kinderen zijn niet ouder dan twaalf jaar. De Amerikaanse onderzoeken die wél betrekking hebben op de adoptie van kinderen uit de verre landen, hebben trouwens ook vrijwel altijd deze leeftijdsgroep als onderzoekobject, zoals de onderzoeken van Hi Taik Kim (1970), Rathbun (1965) en Silverman (1977). Hetzelfde geldt voor het Deense onderzoek van Pruzan (1977). Slechts enkele onderzoekers onderzochten oudere kinderen. (Kim 1977, Bagley, in druk).

Een ander bezwaar van de tot nu toe verrichte onderzoeken is dat ze veelal slechts descriptief zijn, met kleine aantallen werken en de gegevens bijna uitsluitend ontleen aan interviews van ouders en andere volwassenen.

Men kan zeggen dat de bestudeerde onderzoeken hoe verschillend ze ook zijn wat betreft invalshoek, omvang en kwaliteit, twee soorten gegevens opleveren.

a) Gegevens die betrekking hebben op de

adoptiefouders, zoals sociale status, leeftijd en motivatie.

b) Gegevens die betrekking hebben op het geadopteerde kind, zoals het geslacht, de leeftijd op het moment van de plaatsing, de gezondheid, de aanpassing op school en in het gezin, het zelfbeeld en eventuele discriminatie.

In de grote hoeveelheid gegevens zijn een aantal overeenkomsten, maar ook wel tegenstrijdigheden te ontdekken.

Het eerste punt dat opvalt is dat over het algemeen de adoptiefouders afkomstig zijn uit de *hogere sociale klasse* en dat de arbeidersklasse sterk ondervertegenwoordigd is. In ons land leverde een onderzoekje naar aspirant-adoptiefouders van de Raad voor de Kinderbescherming in Amsterdam (van Syl 1978), dezelfde constatering op. De bevindingen van Baarda te vinden op blz. 69 in dit blad, gaan in dezelfde richting. Evenals het BIA heeft hij echter de indruk dat de laatste tijd het aantal ouders uit de lagere sociale klassen toeneemt.

25

Silverman (1977) kwam tot de conclusie dat adoptiefouders van een kind uit de Derde Wereld veelal progressief zijn, ook ten aanzien van de rolverdeling tussen man en vrouw. Falk (1970) signaleert een opvallende deelname aan het vrijwilligerswerk onder het adoptiefouderbestand.

De *leeftijd* van de echtparen die een buitenlands kind willen adopteren ligt meestal tussen de 30 en de 40 jaar, terwijl de gemiddelde huwelijksduur 8 tot 9 jaar bedraagt, wanneer het eerste adoptiefkind wordt opgenomen.

Onder de adoptiefouders vonden alle onderzoekers een belangrijk percentage die niet tot adoptie besloten hadden omdat ze zelf geen kinderen (meer) konden krijgen, doch die hiertoe gekomen waren op grond van *ideële motieven*. Bij de onderzoeksresultaten ten aanzien van de *adoptiefkinderen en hun aanpassing*, vallen de volgende 'items' op.

Opmerkelijk vaak vinden we dat meisjes minder problemen geven dan jongens. Interessant is dat de vraag naar *meisjes* ook groter is (Joe 1978), een feit waarmee in ons land het BIA ook te maken heeft.

Naar de oorzaak hiervan kan men slechts gissen. Het zou kunnen zijn dat aspirant-adoptiefouders verwachten dat meisjes minder dis-

criminatie zullen ondervinden bij huwelijk, banen etc. Hoewel de bestudeerde literatuur en de onderzoeken over het algemeen in de richting wijzen van een bevestiging van de hypothese '*hoe jonger het kind géplaatst wordt, hoe gunstiger de plaatsing verloopt*', zijn er enkele onderzoeken waarvan de resultaten weinig steun geven aan de veronderstelde correlatie tussen jonge leeftijd bij aankomst en goede aanpassing (Grow 1977 en Pruzan 1977). Voor de hand liggend is dat, hoe jonger het kind in een adoptiefgezin wordt opgenomen, hoe korter de periode van voorafgaande *ondervoeding* en van niet of slecht behandelde infectieziekten is. Aan de andere kant is er een grotere kans op niet ontdekte aangeboren afwijkingen. Welke medische problemen zich bij buitenlandse adoptiefkinderen kunnen voordoen, wordt uitvoerig besproken door Schulpen en Kingma (1978). In de meeste gevallen zijn deze problemen na enige tijd overwonnen. Joe (1978) wijst erop dat het toch nog altijd de sterksten onder de verweesde en verlaten kinderen zijn, die overleven.

Ten aanzien van de belangrijke vraag of de plaatsing van een buitenlands adoptiefkind in een *gezin met biologisch eigen kinderen* in het algemeen of in bepaalde gevallen meer of minder kans op succes biedt, dan de plaatsing in een kinderloos gezin, bestaat weinig duidelijkheid. In de meeste onderzoeken komt de vraag helemaal niet aan de orde. Bij Jackson (1977) en Bagley (1979) blijken gezinnen met eigen kinderen meer succesvol te zijn. Tizard (1977) die een vergelijkend onderzoek heeft gedaan naar 'voogdij-kinderen' en 'geadopteerde kinderen', waarvan een deel gekleurd, meent bij kinderloze echtparen een grotere tolerantie aan te treffen en een grotere blijdschap over kleine vorderingen. Voorzover het de verhouding tussen de reeds aanwezige kinderen en het nieuwe broertje of zusje betreft, trof Pruzan (1977) in 40% van de gevallen meer dan normale jaloezie aan. In dit opzicht werden geen verschillen gevonden tussen gezinnen met uitsluitend geadopteerde kinderen en families waar (ook) biologisch eigen kinderen waren.

Sommige onderzoeken houden zich in het bijzonder bezig met het vaststellen van het *zelf-*

beeld. Zo heeft Simon (1977) geconstateerd dat jonge gekleurde kinderen die in een harmonieus adoptief gezin opgroeien minder last hebben van minderwaardigheidsgevoelens dan kinderen van gelijke minderheidsgroepen die door biologisch eigen ouders worden opgevoed. Ook Bagley (1979) die een onderzoek heeft verricht onder Chinese meisjes die in 1960 vanuit Hongkong in Britse adoptiefgezinnen waren geplaatst, vond een behoorlijk gevoel van eigenwaarde. Hetzelfde gold voor de geadopteerde kinderen (12–17 jaar) van Koreaanse afkomst, welke Kim (1977) heeft onderzocht (zie blz. 95).

Over *discriminatie* kan het volgende worden gezegd.

Enkele studies melden wel discriminatie in de vorm van plagen (Falk 1970, Pruzan 1977) doch weinig serieuze discriminatie. Grow (1977) en Simon (1977) troffen bij de ouders optimisme aan in dit opzicht. De ouders verwachtten bij hun kinderen zoveel emotionele stabiliteit dat ze het wel aankunnen. Ook hierbij moet echter in aanmerking genomen worden dat de onderzoeken betrekking hebben op jonge kinderen. Hier en daar wordt positieve discriminatie, d.w.z. te veel aandacht van de omgeving voor het vaak exotische kind, gerapporteerd (Pruzan, 1977).

Tenslotte zij vermeld dat in de literatuur opvallend vaak wordt gewezen op de wenselijkheid van *nazorg* (Joe 1978, Zigler 1976, Graatsma 1978, Wolters, 1978). Het probleem daarbij is wel, dat vele adoptiefouders na de lange weg die zij hebben moeten gaan, moeite hebben met hernieuwde bemoeienis van instanties.

Onderzoeken van Pruzan (1977) en Kim (1977).

In aansluiting op het globale overzicht van enige onderzoekresultaten, zal aan een tweetal onderzoeken wat uitvoeriger aandacht besteed worden. Dit betreft in de eerste plaats een *Deens* onderzoek van *Vita Pruzan* dat in 1977 is gepubliceerd onder de titel 'geboren in een vreemd land, in Denemarken geadopteerd' onder auspiciën van het Deens Nationaal Instituut van Sociaal Onderzoek.

Het aardige is dat het een onderzoek betreft

in een land dat in veel opzichten met Nederland te vergelijken is, al heeft Denemarken minder kleurlingen binnen zijn grenzen. Jammer is dat ook in dit onderzoek de kinderen niet ouder dan 12 jaar zijn (8—12 jaar). Het belangrijkste doel van de studie betrof de aanpassing van de kinderen. Een ander doel was om er achter te komen of de tot nu toe toegepaste selectieprocedure goed werkte. De onderzoeksgroep bestond uit 168 geadopteerde kinderen, waarvan 92 halfbloeden uit Duitsland (vader Amerikaanse Neger), 68 Koreaantjes en 5 kinderen uit Vietnam en India. De kinderen waren gemiddeld vijf jaar in Denemarken. Het materiaal werd verkregen door interviews met ouders en onderwijzers. De controlegroepen werden gevormd door een groep kinderen zonder problemen en een mét problemen. Ook was er nog een speciale controlegroep van klasgenoten.

28

De resultaten worden gunstig genoemd. 7% Had min of meer ernstige problemen. De grote meerderheid van de door middel van gezinsonderzoek geselecteerde ouders gaven blijk van psychische stabiliteit. Het onderzoek dat in boekvorm is verschenen, onder de titel 'Født udlandet adopteret i Danmark' is niet vertaald. Op blz. 89 van dit nummer van Justitiële Verkenningen is een vertaling opgenomen van een Engelse summary.

Het tweede onderzoek betreft een onderzoek van *Dong So Kim*, dat in 1976 is uitgevoerd in samenwerking met de Holt International Social Service, de grootste plaatsende instelling voor Koreaanse kinderen in Amerika en heeft als onderzoeksgroep 400 Koreaanse en half-Koreaanse kinderen uit 38 staten. (zie blz. 95). Interessant is dat het kinderen betreft van 12 tot 17 jaar en dat ook de kinderen zijn geïnterviewd. Uit het onderzoek komt naar voren dat de meeste problemen zich in het begin voordoen. Het kind dat als baby is geplaatst en dat al geruime tijd in het adoptiefgezin is, laat het gunstigste beeld zien.

Als belangrijkste factor voor een positieve ontwikkeling werd gevonden: een warm gezin dat open is in zijn interacties, doch waar het betrekkelijk gedisciplineerd toegaat. Kim heeft, evenals Bagley (1979), weinig identiteitsproblemen gevonden, hoewel Kim toch ook enige

zorgwekkende symptomen registreert. Evenals Tizard (1977) en Falk (1970) zien we echter dat sommige adoptiefouders, zelfs de meest koesterende, wensen dat hun kinderen er wat minder Aziatisch uit zouden zien en de raciale en ethnische verschillen negeren. Met Sellers (1969) en Tizard (1977) acht de onderzoeker het voor de verdere aanpassing van groot belang dat de ouders en daarmee het kind, de culturele achtergronden als positief beleven, zodat het kind wanneer het volwassen is, beter opgewassen is tegen de realiteit van de (Amerikaanse) maatschappij, waarin rassenvooroordelen voorlopig niet weg te denken zijn.

In deze richting zou volgens Kim ook de voorlichting aan de aspirant-ouders moeten gaan. Tenslotte pleit deze onderzoeker voor een zorgvuldige selectie van de aspirant-adoptiefouders, omdat deze kinderen, waarvan vele vroegere ervaringen hebben van deprivatie en 'in de steekgelaten worden', behoefte hebben aan warmte, zekerheid en aanmoediging. De eigenschappen die deze aspirant ouders dienen te bezitten zouden overigens niet verschillen van die welke 'gewone' *góede* ouders bezitten.

Slotbeschouwing

Met de toename van het aantal kinderen dat vanuit verre landen blijvend in Nederlandse gezinnen wordt opgenomen, neemt de aandacht voor dit verschijnsel toe.

Uit een opgave van het BIA blijkt dat alleen al in de komende maanden zeker zeven tijdschriftartikelen en twee televisieuitzendingen aandacht zullen besteden aan dit verschijnsel. De media leggen sterk het accent op de altruïstische motieven van de adoptiefouders en op de hulp aan de Derde Wereld. De wijze waarop de media de buitenlandse adoptie benaderen is dikwijls weinig realistisch. (Van Syl 1978). In de eerste plaats kan gesteld worden dat toch bij de meeste aspirant-ouders het verlangen om een kind als een eigen kind te verzorgen en op te voeden, het belangrijkste motief is, ook onder de categorie ouders met kinderen. Een motief, dat overigens helemaal niet een minder zuiver motief hoeft te zijn (Doek). Tegen het ter adoptie overplaatsen van kinderen naar andere landen uit een oogpunt van

ontwikkelingshulp is nl. wel een en ander in te brengen.

De Langen (1976) wijst erop dat het rijke Westen in het algemeen geen zieke en gehandicapte kinderen opneemt, zodat van de verweesde en verlaten kinderen uitsluitend de relatief sterksten de ontwikkelingslanden verlaten. In dit verband zij erop gewezen dat ook in ons land opname van deze categorie volgens de richtlijnen niet mogelijk is, al staat de Nederlandse overheid vrij soepel tegenover operabele handicaps.

Vanuit de optiek van ontwikkelingshulp betekent het vertrek van deze kinderen ook maar een druppel op een gloeiende plaat, al zullen misschien de achterblijvende kinderen het daardoor iets beter krijgen. Vanzelfsprekend rijst de vraag of het geld niet beter besteed kan worden aan hulp ter plaatse, hulp gericht op geboortecontrolé, voedselhulp en economische ontwikkeling of zoals ook wel in ons land gebeurt, aan projecten die speciaal gericht zijn op de hulp aan kinderen waaronder het Foster Parents Plan. Op de besteding van dergelijke fondsen dient echter wel een goede controle te zijn. Moser (1976) waarschuwt voor het gevaar dat deze gelden niet gebruikt worden om bv. gezinshereniging te bewerkstelligen, maar om grote tehuizen op te richten en in stand te houden, die dan tragisch genoeg later weer kinderen leveren aan het buitenland.

Overigens begint ook in de Derde Wereld langzaam het bewustzijn te ontwaken dat het wegzenden van kinderen ook schadelijke effecten heeft. Volgens Joe (1978) brengt het opkomend verzet met zich mee dat men in sommige landen de procedure die tot plaatsing moet leiden, verandert en ingewikkeld maakt. Bangla Desh heeft in november 1978 besloten voorlopig tot na de verkiezingen in 1979 geen kinderen meer af te staan.

Korea heeft aangekondigd het aantal vertrekkende kinderen te gaan verminderen. In 1979 met 20% (BIA). Het is zelfs mogelijk dat nog in 1979 door een aantal ontwikkelingslanden in de Verenigde Naties een motie wordt ingediend om de intercountry adoptie te verbieden.

Anders dan bij de media, is de aandacht die in de literatuur aan dit onderwerp wordt be-

steed, meer gericht op de vraag: wat zijn we aan het doen? Is het wel juist deze kinderen van uit een geheel andere cultuur in de onze te plaatsen? En wat betekent het voor onze maatschappij?

Aansluitend bij de laatste vraag lijkt het nuttig de problematiek in zijn juiste proporties te zien. Als we de interracial adoptie zien als een bijdrage tot het totstandkomen van een multiraciale samenleving die Nederland op weg is te worden, dan dienen we ons te realiseren dat de vrije immigratie-wetgeving en de komst van de Surinamers voor en na de onafhankelijkheid van dat land, een veel grotere bijdrage leveren aan deze ontwikkeling dan de interracial adoptie. Overigens is het wel mogelijk dat van een steeds voortschrijdende ontwikkeling in die richting, met alle problemen van dien, een nadelige invloed zal uitgaan op de positie van deze kinderen in onze maatschappij.

31

De zorg die uit de voorafgaande vraag spreekt betreft de opvatting dat in deze kinderen een botsing tussen twee culturen zal plaatsvinden, waardoor zij als het ware een loyaliteitsconflict te verwerken zouden krijgen en zich in de ontvangende landen als vreemde eenden in de bijt zouden voelen, met alle gevolgen van dien. Bij deze opvatting dient de kanttekening geplaatst te worden dat deze kinderen overwegend op jonge tot zeer jonge leeftijd in Nederlandse gezinnen worden opgenomen, zodat te verwachten is dat ze uitsluitend tot één cultuur zullen behoren, de Nederlandse.

Dit, in tegenstelling tot de Surinaamse kinderen en de tweede generatie buitenlanders,* die een dualistische socialisatie ervaren, zowel in de eigen cultuur als in de Nederlandse cultuur, waarbij trouw aan de eigen cultuur kan leiden tot gebrekkige sociale integratie in de Nederlandse samenleving.

Hiernaast mag men verwachten dat de grote gemotiveerdheid van de adoptiefouders, de betere materiële omstandigheden en de daarmee samenhangende betere opleidingsmogelijkheden, de kansen op een bevredigende aanpassing in de Nederlandse samenleving sterk zullen vergroten.

* Nr. 5 van deze jaargang van Justitiële Verkenningen zal aan deze problematiek zijn gewijd.

Betekent dit nu dat er zich op dit terrein geen problemen zullen voordoen?

Dat lijkt niet erg waarschijnlijk. Zo weten wij niet in hoeverre zich vooral in de puberteitsfase, verschijnselen als identiteitscrises zullen voordoen, al stemt het schaarse buitenlandse onderzoek hierover niet tot pessimisme. Ook valt het moeilijk te beoordelen in hoeverre deze kinderen te lijden zullen hebben onder uitingen van discriminatie met name wanneer zij een plaats op de arbeidsmarkt moeten overen. Het is duidelijk dat onderzoek onder buitenlandse adoptiefkinderen ons op dit terrein waardevolle inzichten zou kunnen bieden. Hiervoor is het nodig de kinderen in de tijd te volgen, zodat ook oudere kinderen in het onderzoek vallen en ontwikkelingen kunnen worden geanalyseerd.

32

Dit geldt zeker ook een ander, maar met het vorige nauw verbonden aspect, te weten het succes van deze plaatsingen. De meeste onderzoekers zijn niet al te expliciet over wat zij onder 'succes' verstaan. Toegegeven moet worden dat dit ook niet eenvoudig is.

Moet men succes definiëren als de afwezigheid van ernstige problemen als sociale redzaamheid, als een goede aanpassing aan gezin en school, als de persoonlijke perceptie van het 'zich een Nederlands kind' voelen,? Ook in dit opzicht zou een nauwkeurig opgezet onderzoek dat vele dimensies van 'succes' opneemt, een zekere uitkomst kunnen bieden, waarbij men gebruik dient te maken van controlegroepen. We weten dat niet alle plaatsingen naar wens verlopen. Er zijn klachten bij de Medisch Opvoedkundige Bureau's en andere hulpverlenende instellingen, er zijn ook overplaatsingen en in het ergste geval plaatsing in een inrichting krachtens een kinderbeschermingsmaatregel.

Het is dan ook van bijzonder groot belang een beter inzicht te verkrijgen in de factoren en de omstandigheden die samenhangen met succesvolle dan wel mislukte plaatsingen.

Dit voert ons tot nog een vrij omstreden aspect van de interlandelijke adopties, namelijk de selectie van de aspirant-ouders. Moet er sprake zijn van een marginale toetsing of moeten deze adoptiefouders iets 'extra' hebben? Mocht het zo zijn dat op grond van onderzoek duide-

lijk gezinsfactoren zouden zijn aan te wijzen die met een al dan niet succesvolle plaatsing samenhangen, dan wordt het willicht mogelijk iets duidelijker selectiecriteria vast te stellen dan nu het geval is.

Vragen die daarbij aan de orde kunnen komen luiden onder meer: komen mislukte plaatsingen vaker voor in gezinnen waar reeds eigen kinderen zijn dan bij kinderloze echtparen? Welke rol spelen bv. leeftijd en gezondheid van de ouders? Is het van belang hoe oud de eigen kinderen waren bij de adoptie van een nieuw broertje of zusje, of speelt het geslacht wellicht een rol?

Hiermee wil nog niet gezegd zijn dat dit de belangrijkste factoren zijn. Men kan ook aan heel andere variabelen denken, zoals de leeftijd van het kind bij plaatsing, het al dan niet bezitten van een inrichtingsverleden, aard van de gegeven voorlichting aan de ouders, hun motivatie en hun verwachtingspatroon.

33 Tenslotte is er nog het vraagstuk van de bemiddeling. Op dit ogenblik is er slechts één centraal bureau dat voor bemiddelingsactiviteiten door het Ministerie van Justitie wordt gesubsidieerd, het BIA. Aspirant-ouders zijn echter niet verplicht van de diensten van het BIA gebruik te maken, al waarschuwt het Ministerie van Justitie bij haar beginseltoestemming voor de soms aanzienlijke juridische problemen die deze 'zelf-doeners' op hun weg kunnen ontmoeten.

Terecht waarschuwt dan ook Van Deth in zijn artikel (blz. 41) tegen wanpraktijken en kinderhandel.

Toch is het de vraag of een verdergaande regulering in deze niet een erger middel zou blijken dan de kwaal die zij wil bestrijden en een toename van zowel het aantal zelfdoeners als van het aantal illegaal opererenden ten gevolge zal hebben. Een dergelijke ontwikkeling zou de excessen die Van Deth noemt kunnen bevorderen.

Sommigen menen dat, indien de eerder geschetste trend in de ontwikkelingslanden zich voortzet, de interracial en interlandelijke adoptie een verschijnsel zal zijn dat voorbijgaat (Simon 1977). Anderen (Bagley 1979) menen dat althans vanuit bepaalde landen de stroom nog vele jaren zal aanhouden, zoals bv.

uit India, waar het invoeren van een moderne adoptiewet steeds uitgesteld wordt.

Ook lijkt het niet zo aannemelijk dat de enorm gegroeide vraag naar adoptiefkinderen op korte termijn het fluctuerende of zelfs teruglopende aanbod eenvoudig zal volgen. Er zijn integendeel aanwijzingen om aan te nemen dat die sterke vraag ook verband houdt met meer fundamentele wijzigingen in opvattingen over het huwelijk, de waarde van de band des bloeds en de functie van het gezin in onze samenleving. Als zodanig kan de huidige belangstelling voor adoptie zeker niet als een modeverschijnsel gekenschetst worden.

Men mag derhalve verwachten dat er ook op wat langere termijn een sterke druk zal blijven

34

Buitenlandse pleegkinderen naar land en herkomst*

		1975		
		aant.	volg- orde	%
	België	2		
	Frankrijk	3		
	W. Duitsland	31	9	3,1
	Oostenrijk	68	5/6	6,8
	Z. Slavië	30	10	3,0
	Griekenland	13		1,3
	Spanje			
	Portugal	1		
	Italië			
	Tsjecho-Slowakije	1		
	Polen			
	Zwitserland	1		
	Gr. Brittannië	3		
	Zweden			
	Bulgarije			
	Ierland			
Europa		153		15,3
	Libanon	52	8	5,2
	Turkije	2		
	Iran	16		
	Irak	1		
Nabije Oosten		71		7,1
	Pakistan			
	Nepal			
	India	67	7	6,7
	Bangla-Desh	69	4	6,9
	Sri-Lanka (Ceylon)	14		1,4
India, etc.		150		15,0
	Taiwan	1		
	Kmer (Cambodja)	2		

	1975		
	aant.	volg- orde	%
Philippijnen	11		
Nw. Zeeland			
Maleisië			
Z. Viëtnam	73	2	7,3
Z. Korea	357	1	35,7
Thailand	27		
Indonesië	68	5/6	6,8
Verre Oosten	539		53,9
Ethiopië			
K. Verd. Eil.			
Algiers	1		
Marokko			
Tunis	1		
Liberia			
Sierra Leone			
Nigeria			
Kenia	2		
Lesotho			
Mauritius	1		
Z. Afrika			
Botswana			
Afrika	5		0,5
Bolivia	1		
Brazilië	10		
Paraquai			
Colombia	72	3	7,2
Chili	3		
Ecuador			
Peru	4		
Suriname			
Z. Amerika	90		9,0
Guatamala	2		
Costa Rica	1		
Dom. Rep.	1		
Panama			
Salvador			
M. Amerika Caribisch geb.	4		0,4
Mexico	4		
U.S.A.	1		
Canada			
N. Amerika	5		0,5
Statenloos	1		
Totaal	1018		100

* Opgave: Directie Kinderbescherming.

1976				1977				1978			
t.	volg- orde	%	BIA	aant.	volg- orde	%	BIA	aant.	volg- orde	%	BIA
7			3	7			10	6			1
1				2							
3				1							
2	1	30,4	342	253	1	22,9	253	321	1	26,5	321
9	8	2,6	13	26	8	2,3	12	5			
0	4	9,8	26	154	3	13,9	34	249	2	20,6	34
9		44,4	384	451		40,8	309	591		48,8	356
4				1							
				2							
2				2							
1											
1											
2				1				2			
1				1							
2			2	1							
2				6			9	7			6
				1				1			
5		1,4	2	15		1,3	9	10		0,8	6
3				1			1	1			
2	11			17	10/11	1,5		22	7	1,8	
				1				1			
4	3	11,0	75	186	2	16,8	77	151	3	12,5	100
5				17	10/11	1,5	11	17	9	1,4	18
			1	5			10	14	10/11	1,2	11
7				8				7			
5				7				1			
6			76	242		21,9	99	214		17,7	129
4				3				1			
1				2				1			
1							1	3			3
3											
1				1				2			
9		0,8		6		0,5	1	7		0,6	3
1				2							
				1							
				2							
1				5							
3								1			
25		100	582	1105		100	677	1211		100	703

Literatuurverwijzingen

Adoptie van buitenlandse kinderen; onder red. van W.H.G. Wolters; met bijdragen van J.C. van Deth, M.Th.M. Huijgen, J.E. Doek, M.J. van Sijl, T.W.J. Schulpen, E.M. Graatsma-Sonneveld et al.

Nijkerk, Callenbach, 1978.

Bagley, Chr. Child welfare and adoption in India.

Guilford, Department of Sociology, University of Surrey, 1979.

Bagley, Chr. en L. Young. The identity, adjustment and achievement of transracially adopted children; a review and empirical report.

In: Race, education and identity.

London, MacMillan, 1979.

Bagley, Chr. en L. Young. The long-term adjustment and identity of a sample of inter-country adopted children.

Guilford, Department of sociology, University of Surrey, 1979.

38

BIA-nieuwbrief 7 en 8.

's-Gravenhage, Nederlandse Stichting voor interlandelijke adoptie en jeugdwelzijn, 1978.

Buitenlandse pleegkinderen; richtlijnen voor de opnemings- en toelatingsprocedures; uitg. door het Staf-bureau voorlichting van het Ministerie van Justitie.

's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1976.

Chimezie, A. Transracial adoption of black children.

Social work, juli 1975, blz. 296–301.

Doek, J.E. Kleine gids bij het kinderrecht.

Amersfoort, Bekking, z.j.

Falk, L.L. A comparative study of transracial and interracial adoptions.

Child welfare, 49e jrg., nr. 2, februari 1970, blz. 82–88.

Fanshel, D. Far from the reservation.

Metuchen, Scarecrow press, 1972.

Grow, L.J. en D. Shapiro. Black children and white parents; a study of transracial adoption. Research center Child welfare league of America, 1977.

Herzka, H.S. Das Adoptionssyndrom; Plädoyer für ein Risiko.

Helv. paediat. Acta 32, 1977, blz. 103–106.

Jackson, B. Family experiences of interracial adoption.

London, Association of British adoption and fostering agency, 1976.

Joe, B. In defence of intercountry adoption. Social service review, maart 1978, blz. 1–20.

Kim, Dong Soo. How they fared in American homes: Korean children in the United States. Children today, maart-april 1977, blz. 3–6, 36.

Kim, Dong Soo. Issues in intertransracial and transcultural adoption.

Social casework, oktober 1978, blz. 477–487.

Kim Hi Taik en E. Reid. Na een lange reis. Den Haag, Nederlandse stichting voor interlandelijke adoptie, 1972.

Vertaling van een doctoraalscriptie, University of Minnesota, 1970.

Kirk, R. Shared fate.

New York, The Free press, 1964.

Langen, M. de. Kinderen op de schopstoel.

Oratie Amsterdam, 8 november 1976.

Later adjustment of children following radical separation from family and culture; by C.

Rathbun, H. Mclaghlin, C. Bennet, et al.

American journal of orthopsychiatry, 35e jrg., nr. 3, blz. 604–609.

Mende, U. Intercountry adoption.

International child welfare review, nr. 28, maart 1976, blz. 67–74.

Menning, B.E. The interfile couple; a plea for advocacy.

Child welfare, 54e jrg., nr. 6, juni 1975, blz. 454–460.

Moser, A. International action in adoption.

International child welfare review, nr. 28, maart 1976, blz. 75–92.

Nota, J.A. De adoptie; rechtsinstituut in ontwikkeling.

Proefschrift K.U. Nijmegen.

Deventer, Kluwer, 1969.

Pruzan, V. Born in a foreign country, adopted in Denmark.

Danish National institute of social research, 1977.

(Condensed version: International child welfare review, nr. 36, blz. 41–47).

Rapport van de Werkgroep adoptievoorbereiding buitenlandse pleegkinderen; uitg. door het Stafbureau voorlichting van het Ministerie van justitie.

's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1978.

Rihs, C. Adoption and the law: present situation and new trends.

International child welfare review, nr. 28, maart 1976, blz. 52–58.

Sellers, M. Transracial adoption.

Child welfare, 48e jrg., nr. 6, juni 1969, blz. 355–356, 366.

Silverman, A.R. en W. Feigelman Some factors affecting the adoption of minority children.

Social casework, november 1977, blz. 554–561.

Simon, R.J. en H. Altstein Transracial adoption.

New York, Wiley, 1977.

Tizard, B. Adoption in a second change.

London, Institute of education, University of London, 1977.

Vier jaar barensweeën; adoptie.

Nieuwsnet, 10 februari 1979, blz. 16–17.

Zigler, E. A developmental psychologist's view of operation babylift.

American psychologist, mei 1976, blz. 329–340.

Interlandelijke adoptie en de derde wereld

door mr. J. van Deth*

Slechts drie maanden voor de machtsovername in Zuid-Vietnam vond van 14 tot 23 januari 1975 in Saigon de 'International Conference on Children and National Development' plaats. Terwijl 's nachts de bombardementen werden gehoord die 'de val van Saigon' aankondigden, werd overdag in de conferentiezalen de schijn opgehouden dat het nog niet te laat was voor 'National Development' en voor de conferentieslogan 'Children are the future of the nation'.

41

Meer dan 1500 deelnemers, van wie 358 niet-Vietnamezen uit 29 verschillende landen, hielden zich tien conferentiedagen lang met dit onderwerp bezig. Was Unicef, onder wiens auspiciën de conferentie plaatsvond, niet in staat de zinloosheid van het uitdenken van betere plannen, althans betere formuleringen, te voorzien?

Het is een vraag die nu, vier jaar later, tot de geschiedenis kan worden gerekend. De tijd van president Thieu is voorbij en we zitten al weer een eind in het Internationaal Jaar van het Kind.

Toch kunnen we — zegt men — leren van de geschiedenis en mogelijkere wijs geeft de zo recente geschiedenis van de Internationale conferentie in Saigon ons enig inzicht in de interlandelijke adoptie.

In de ruime onderwerpstelling van de conferentie ('on Children. .') was voor adoptie een sub-commissie aangewezen. De uiteindelijke conclusies en aanbevelingen van deze sub-commissie leggen nadruk op het recht van ieder kind op een permanent gezin met liefhebbende ouders. Als een laatste alternatief om dat te bewerkstelligen wordt de interlandelijke adoptie genoemd en niet als eerste antwoord op de nood van verweesde, verlaten en afgestane kinderen. Geconstateerd wordt voorts dat adoptie

* Directeur van de Stichting Nederlands Bureau voor Interlandelijke Adoptie en Jeugdwelzijn (B.I.A.).

maatschappelijke én juridische aspecten heeft. Met betrekking tot beide worden aanbevelingen gedaan. Deze betreffen voor adoptie als maatschappelijk probleem (verschijnsel) onder meer:

- a) v.w.b. het kind: een degelijk onderzoek om vast te kunnen stellen of voor het kind adoptie werkelijk noodzakelijk is
- b) v.w.b. de adoptiefouders: een geschiktheids-onderzoek en goedkeuring door een erkende (plaatsende) instantie
- c) v.w.b. de matching van kind en adoptiefouders: deze vindt plaats ná onderzoek van kind en adoptiefouders
- d) v.w.b. de plaatsende instantie: deze heeft de verantwoordelijkheid om zonedig voor een herplaatsing zorg te dragen
- e) v.w.b. privé-adopties (waaronder verstaan worden die situaties waarin kinderen in gezinnen opgenomen worden zonder inschakeling van een voor de plaatsing verantwoordelijke instantie): deze moeten worden verboden.

42

Voor adoptie als juridische aangelegenheid betreffen de aanbevelingen in het bijzonder de noodzaak tot wetsaanpassing in zodanige zin, dat primair bescherming wordt geboden aan het kind, dat meer mogelijkheden worden gecreëerd om kinderen ter adoptie te plaatsen en dat gestreefd wordt naar 'uniformiteit van de (Vietnamese) wet ten opzichte van de internationale wetgeving'. Dit laatste verdient bij het huidige uiteenlopen van wetgevingen in de verschillende landen wel wat nadere uitwerking.

Wellicht wordt hierop gedoeld in de 'specialekrachtige-aanbeveling', namelijk om te komen tot een door de Verenigde Naties te organiseren conferentie over adoptie. Hierover later meer.

Adoptieproblemen in Vietnam

De bijeenkomsten van de adoptie sub-commissie werden door vele conferentiegangers bezocht. Het probleem van de Vietnamese weeskinderen en het spanningsveld rond de mogelijkheden tot adoptieplaatsingen was ook wel erg groot. Van de totale bevolking van ongeveer negentien miljoen mensen — waarvan vijftig procent onder de leeftijd van vijftien jaar — werd het aantal wezen (in Vietnam werd

hieronder verstaan: kinderen onder de vijftien jaar die een of beide ouders missen) geschat op één à anderhalf miljoen. Hiervan bedroeg het aantal 'militaire wezen' — kinderen van gesneuvelde of vermiste militairen, geregistreerd bij het Ministry of Veterans — medio 1974 ongeveer driekwart miljoen. In de weeshuizen waren 'slechts' 18.800 weeskinderen opgenomen. Tegenover deze aantallen stonden de buitenlandse adoptieplaatsingen: over de jaren 1971 tot en met 1973 betroffen deze resp. 372, 485 en 817 kinderen.

43

Het is slechts gedurende korte tijd geweest dat sommige kinderen in nood in Vietnam geholpen konden worden door buitenlandse adoptieplaatsingen. Het betrof de periode van ongeveer 1967 tot april 1975. In deze laatste maand werden de vele lopende adoptieprocedures in verband met de naderende machtswisseling versneld afgerond. De 'babylift' die hierop volgde, kwam in de internationale pers en gaf aanleiding tot vele emotionele reacties en misvattingen. Nadat het Communistische Noord-Vietnam de macht had overgenomen zijn — zoals te verwachten was — geen kinderen meer ter adoptie naar het buitenland vertrokken.

Vóór 1967 bestond het probleem van ouderloze kinderen vanzelfsprekend ook wel. De Vietnamese literatuur getuigt hiervan in het volgende gezegde:

'Het is beter om een vader of moeder te hebben, want het missen van een van hen is als een muziekinstrument zonder snaren'.

Tengevolge van industrialisatie, oorlog en daarmee gepaard gaande urbanisatie werd het onmogelijk ouderloze kinderen binnen de familiebanden op te vangen. Het thuisloze kind 'dankt' zijn bestaan aan de tengevolge van de contacten met de Westerse beschaving veranderde levensomstandigheden. Pas tegen het eind van de zestiger jaren ontstond uiteindelijk enig begrip voor het feit dat interlandelijke adoptie een positieve bijdrage kan leveren aan het zoeken naar oplossingen voor deze kinderen.

De adoptieplaatsingen werden voor wat betreft de Vietnamese kant gerealiseerd door zeven adoptiebureaus in Saigon. De belangrijkste

ste van deze was: 'Friends For All Children', opgebouwd door de Australische verpleegster Rosemary Taylor. Zij kwam in 1967 naar Vietnam in het kader van hulpverlening aan kinderen van vluchtelingen.

Tijdens de conferentie hield zij een voordracht die de gemoederen hoog deed opblazen. Zij wees op de volslagen uitzichtloze situatie van ouderloze kinderen in weeshuizen en de gelatenheid van de daar werkende mensen. Zij vertelde onder meer over de beperkte visie van het personeel in Katholieke en Boeddhistische weeshuizen. Over de moeder-overste van Saigon's grootste weeshuis zei Rosemary Taylor dat de pedagogische kwaliteiten van deze vrouw een schande voor de kerk waren en dat zij walgde van menslievendheid. 'Zij zei me', vertelde Rosemary Taylor, 'botweg en met onnozele piëteit, dat zij liever wilde dat de kinderen in haar weeshuis 'dans le bon Dieu' zouden sterven, dan dat zij voor adoptie naar het buitenland zouden vertrekken en mogelijk zouden blijven leven.' 'Een ander weeshuis', vertelde ze verder, 'vroeg ik eens hoe ze de maandelijkse stroom van twintig à dertig nieuwe baby's konden verwerken; het antwoord was dat God goed was en dat het weeshuis dankzij een met het aantal nieuwkomertjes gelijk opgaand sterftecijfer niet onmogelijk overbevolkt werd. Zij dankten God voor de gerechtigheid van deze regeling. Zij waren wel eerlijk.'

Nationalistische gevoelens speelden volgens Rosemary Taylor een belangrijke rol. Zij zelf kwam daartegen in opstand. 'Nationaliteit van een kind betekent niets voor een kind dat dood is of abnormaal door de deprivatie ten gevolge van het opgroeien in een tehuis.' Zij die het weeshuis overleefden werden zwerver of prostituée.

Het werd haar doel om, voor zover het niet mogelijk was kinderen een levenskans te geven in een gezin in Vietnam zelf, kinderen te plaatsen bij 'caring parents in the greater family of mankind'. Langzamerhand bleek het dat er — zij het bij slechts enkelen — de bereidheid ontstond om mee te werken. Zo kwam er in sommige weeshuizen een eind aan de praktijk dat alle baby's direct na binnenkomst gedoopt en zo 'automatisch' Katholiek werden, waardoor

de kans op een adoptieplaatsing soms verkeken was.

Ook ontstond het besef dat het niet altijd goed is om een moeder met alle macht er toe te brengen haar kind te houden, bijvoorbeeld wanneer zij al overbelast is door haar gezin of wanneer zij geen echtgenoot heeft die het gezin kan onderhouden. 'We weten allemaal dat biologisch ouderschap vaak eenvoudig een ongeluk is of het resultaat van dierlijke instincten. De ware betekenis van ouderschap is het verlangen om voor het kind te zorgen en het lief te hebben, niet de biologische daad van het ter wereld brengen. Iemand proberen te overtuigen een ongewenst kind te houden, doet afbreuk aan het recht van het kind om gewenst te zijn. Als het kind eenmaal geboren is, heeft het zijn eigen rechten.'

45

Toch bleef men haar ervan beschuldigen Vietnam te beroven van zijn toekomstige burgers en er deden zelfs verhalen over kinderhandel de ronde. Een volslagen wanbegrip ten opzichte van iemand met zo'n belangeloze inzet als de hare!

Aan het eind van haar rede riep zij alle bij het kindweldzijn betrokkenen nogmaals op. 'Ieder kind heeft het recht om als individu erkend te worden. Als een kind geen gezin heeft en niemand in zijn dorp, of zijn provincie of zijn land accepteert hem als zijn eigen kind, laten we dan kijken bij zijn grotere gezin, de mensheid.'

Rosemary zal — misschien tegen beter weten in — geprobeerd hebben om met haar toespraak een brug te slaan over de zee van onbegrip tussen voor- en tegenstanders van interlandelijke adoptie.

Het pakte anders uit: na haar laatste emotionele woorden vroegen twee Vietnamezen — een Boeddhist en een Katholiek — een letterlijke vertaling van het voorgedragene in het Vietnamees. De vergadervoorzitter oordeelde dat daarmee te veel tijd gepaard zou gaan (hij wist bovendien dat iedere aanwezige in voldoende mate in staat was geweest om de in het Engels gehouden toespraak te volgen) en wees het verzoek af, al stelde hij wel een schriftelijke vertaling in het Vietnamees in het vooruitzicht. Toen hij daarop de discussie over Rosemary Taylor's voordracht opende, verlieten nage-

noeg alle aanwezige Vietnamezen de zaal als een duidelijke demonstratie van afkeuring van de inhoud van de toespraak.

Algemene problemen rond interlandelijke adoptie

'East is East, and West is West, and never the twain shall meet', zullen sommigen misschien verzuchten. Al generaties lang wordt deze dooddoener als uitspraak van Rudyard Kipling aangehaald; maar men doet hem wel groot onrecht aan door hem slechts voor de helft te citeren, want de essentie van zijn uitspraak ligt in de andere helft: 'But there is neither East nor West, Border, nor Breed nor Birth, when two strong men stand face to face, though they come from the ends of the earth'.

Welke les is er dan wel te trekken uit de ervaringen van Rosemary Taylor en de Nederlandse ervaringen van tien jaar adoptieplaatsingen van kinderen uit de Derde Wereld?

46

1. De meest teleurstellende is wel dat wij met al onze goede bedoelingen nauwelijks enige hoop mogen hebben op begrip voor het in de Westerse wereld zo langzamerhand ingeburgerde verschijnsel van de interlandelijke adoptie. Hierbij mag niet onvermeld blijven dat excessen als kinderhandel en kinderjacht — 'het afstruinen van kampongs' — schril afsteken tegen de hier aangevoerde goede bedoelingen. Wij, de Westerse landen, zullen duidelijk moeten maken dát onze bedoelingen goed zijn en niet alleen goed voor onszelf.

2. Een tweede les is dat de mate van feitelijke nood waarin kinderen verkeren niet bepaalt of adoptieplaatsingen in buitenlandse gezinnen mogelijk zijn; deze plaatsingen zijn volledig afhankelijk van de politiek, de cultuur en de religie. Voor wat betreft de politiek spelen nationale trots en angst voor internationaal gezichtsverlies een rol. Het laten vertrekken van kinderen naar andere landen wordt — zeker door politieke tegenstanders — gezien en propagandistisch gebruikt als getuigenis van onvermogen om zelf te zorgen voor de eigen kinderen. De positieve benadering, namelijk dat het land erkent dat alle kinderen recht hebben op een aanvaardbare levenskans en een gezin, in plaats van een massaal wees-

huis of de goot, komt al te gemakkelijk in de schaduw te staan van het eerstgenoemde politieke tegen-argument.

Voor wat betreft de cultuur speelt een belangrijke rol dat onze vorm van adoptie in de Derde Wereld-landen vaak onbekend is.

De bereidheid van adoptiefouders om bijvoorbeeld een kind waarvan de achtergrond niet vaststaat onvoorwaardelijk te accepteren, staat dermate ver van het voorstellingsvermogen af, dat deze vol wantrouwen wordt bekeken.

Vooral wanneer het adoptiefpaar zelf al kinderen heeft, zeker als dit een jongetje én een meisje zijn, is de angst dat het adoptiekind op een tweede plan komt of met andere bedoelingen — goedkope arbeidskracht — wordt opgenomen, vaak niet weg te nemen.

(Omgekeerd is ook óns beeld van de culturele situatie in het land van het kind volstrekt onvoldoende. Een ongehuwde moeder, een gescheiden vrouw of een weduwe met kinderen bijvoorbeeld, mag niet verwachten dat zij mét die kinderen kans maakt op een volgend huwelijk. In een aantal Aziatische landen zal een man deze nooit accepteren.)

Ook de religie staat interlandelijke adoptie vaak in de weg. Sterker nog dan in Zuid-Vietnam waar de invloed van vooral het Katholisme en Boeddhisme erg groot was, speelt dit in Islamitische landen, die meestal geen adoptie erkennen. In staten als Pakistan en de meeste landen in het Midden-Oosten is de invloed van de religie zo groot dat adoptieplaatsingen in Christelijke gezinnen niet geaccepteerd worden. Er zijn in deze landen maar weinigen die, zoals een hoge ambtenaar van het Ministerie van Sociale Zaken van een van de ontwikkelingslanden onlangs als grapje vertelde, het verschil tussen een Christen en een Islamiet reduceren tot: een Christen gaat niet meer naar de kerk en een Islamiet niet meer naar de moskee.

3. Wat wij voorts terdege moeten beseffen bij interlandelijke adoptie is dat door deze individuele hulpverlening geen structurele problemen worden opgelost. Waar wij op zijn minst zeer alert op moeten zijn is dat het adoptiewerk geen oplossingen voor deze structurele problemen in de desbetreffende landen in de

weg gaat staan. Er valt met name te denken aan een (onbedoelde) vergroting van de kloof tussen arm en rijk, die andere hulpverlenende instanties met zoveel zorg trachten te verkleinen. In zijn algemeenheid leert de ervaring — niet alleen die van Rosemary Taylor en niet alleen die in Vietnam — dat wij het, vaak meer dan ons lief is, aan het land zelf zullen moeten overlaten of en zo ja, in welke mate kinderen voor buitenlandse adoptie worden aangeboden. Als aanvaardbaar middel om hierop enige invloed uit te oefenen mag wel gelden, dat wij duidelijk maken dat er vele en goede mogelijkheden tot adoptieplaatsingen in bijvoorbeeld Nederland voorhanden zijn. In de praktijk gebeurt dit wel door buitenlandse contactpersonen door middel van foto's of eigen waarneming in de gelegenheid te stellen zich een zo goed mogelijk beeld te vormen. Gunstige ontwikkelingen doen zich in sommige landen voor, waar, met als voorbeeld het welslagen van de buitenlandse adopties, in toenemende mate binnenlandse adoptieplaatsingen met succes worden gerealiseerd.

Noch onze betweterij op politiek, cultureel of religieus gebied, noch onze emoties, noch onze eigenbelangen mogen een overheersende rol spelen bij het tot stand komen van interlandelijke adopties.

Zorgvuldige selectie van aspirant-adoptiegezinnen, alsmede goede voorbereiding en nazorg, zullen bijdragen tot het opbouwen van vertrouwensrelaties met de buitenlandse partnerorganisaties.

Taak van het BIA

Op grond van deze bespiegelingen lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat interlandelijke adopties licht kunnen leiden tot een verslechtering van internationale betrekkingen.

Het zal noodzakelijk zijn aan het bemiddelen bij interlandelijke adoptie bepaalde eisen te verbinden teneinde wantoestanden zo veel mogelijk te voorkomen. Nu kán het leveren van kritiek op de bestaande situatie en het pleiten voor veranderingen gemakkelijk uitgelegd worden als een eenzijdig pleidooi voor het Bureau Interlandelijke Adoptie (BIA). Voor de duidelijkheid moet hier dan direct naar voren wor-

den gebracht dat het BIA geen monopoliepositie nastreeft. Wel wil het BIA bijdragen tot het voorkómen van — zeker meer dan incidentele — uitwassen.

Het BIA en ook de Raden voor de Kinderbescherming bevinden zich vaak op het kruispunt van veel sporen. Te vaak blijken zich hier botsingen voor te doen, maar de suggestie dat dit te allen tijde het geval zou zijn bij opnemings van kinderen buiten het BIA om, doet onrecht aan vele buiten twijfel bonafide activiteiten van 'zelfdoeners'.

Bovendien is het nogal eens een zuivere toevalligheid of het contact al dan niet loopt via het BIA, eventueel indirect via de Verenigingen 'Wereldkinderen', 'Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen' of 'Buitenlandse Adoptie Noord Nederland'.

49

Wel bestaat binnen het BIA het gevoel dat er, naast de individuele situaties die bijna altijd maar het beste met de mantel der liefde (= 'het belang van het kind') kunnen worden bedekt, op beleidsniveau aandacht moet bestaan voor aspecten die op langere termijn of in een breder kader spelen.

Helaas is de Nederlandse situatie op dit moment zodanig dat, terwijl het ene ministerie niets nalaat om in de ontwikkelingslanden op basis van onderling vertrouwen te werken aan de opbouw van het desbetreffende land, het andere ministerie (nog?) geen concrete stappen onderneemt, daar waar wildgroei en beunhazerij zijn ontstaan. Het lijkt een — zij het misschien niet populaire — maatregel van behoorlijk bestuur te zijn als er voor gezorgd wordt dat twee op dit terrein elementaire vragen beantwoord worden: waar komen de kinderen vandaan en: waar gaat het geld naar toe? Het zal duidelijk zijn dat er verband tussen deze vragen kan zijn. Mogen wij toestaan dat regelmatig ernstige twijfel bestaat over het antwoord op de vraag of door makelaars en profiteurs misbruik gemaakt wordt of kan worden van de armoede van andere mensen?

Het geven van geld aan een moeder, hoe arm ook, die haar kinderen afstaat voor adoptie, is riskant en onjuist.

Het geld wordt dan niet gegeven met de primaire intentie de moeder en haar gezin te helpen — en het zal op de lange duur bezien ook

zeker een tegengesteld effect hebben — maar vanuit een dringende eigen behoefte. Zal de moeder haar onbewuste kennis van het marktmechanisme niet gebruiken om een jaar later weer een kind ter adoptie geboren te laten worden? Of het al zo ver is valt onmogelijk te bewijzen, dat er een reëel gevaar bestaat is overduidelijk.

Het is wenselijk dat de Nederlandse overheid duidelijke stappen doet om aan oncontroleerbare bemiddelingsactiviteiten een einde te maken.

Sommige landen, zoals West-Duitsland en Zwitserland, hebben het verlenen van bemiddeling bij buitenlandse adopties gebonden aan een vergunning. Ook internationaal, bijvoorbeeld binnen de Verenigde Naties, wordt gezocht naar mogelijkheden om te komen tot een meer gereguleerde gang van zaken, vooral ten behoeve van die 'zendende' en 'ontvangende' landen die geen kans zien om op nationaal niveau orde op zaken te stellen. In Nederland wordt vaak gewezen op de gecompliceerdheid van het wijzigen van de bestaande wetgeving op het gebied van de toelating van vreemdelingen. Zonder hieraan af te doen of het belang van de aanpassing van de wettelijke basis weg te cijferen, is het mijns inziens mogelijk op korte termijn de uit de hand lopende situatie onder controle te krijgen.

50

Als eerste middel kan het beschikbaar stellen van de door de Raden voor de Kinderbescherming opgestelde aspirant-adoptiefouderrapporten, die voor bijna ieder buitenlands contact vereist zijn beperkt worden. (Eventueel ook zou hiernaar in de ministeriële verklaring-van-in-beginsel-geen-bezwaar verwezen kunnen worden).

Als tweede middel kan van overheidswege toegewerkt worden naar het tot stand komen van overeenkomsten tussen Nederland (Ministerie van Justitie, Ministerie van Buitenlandse Zaken of Bureau Interlandelijke Adoptie) en in het bijzonder die landen die voor wat betreft het verkeer van kinderen naar Nederland een onduidelijk c.q. ongewenst beeld opleveren.

In het kader van de voorbereidingen van een eventueel te organiseren 'United Nations Conference for an international convention on adoption law' kwam in december 1978 een

'expertgroup on adoption and foster placement of children' bijeen. Bij de inventarisatie van problemen en nationale regelingen op het gebied van interlandelijke adoptie werd ook aan de Nederlandse situatie aandacht besteed. Men had met waardering voor de poging om door de oprichting in 1975 van de Nederlandse Stichting voor Interlandelijke Adoptie en Jeugdwelzijn (= 'het Bureau Interlandelijke Adoptie') enige structuur aan te brengen. Daarbij werd echter als voorbeeld van het slechts ten dele (kunnen) functioneren van deze stichting en het niet ingrijpen van de Nederlandse overheid, aangehaald dat het voorkomt dat aspirant-adoptiefouders, teneinde een gezin te kunnen vormen of hun gezin te kunnen uitbreiden, tijdens buitenlandse reizen 'verduistering van staat' plegen. Dit als mogelijkheid om aan de lange Nederlandse wachtlijst en de desbetreffende buitenlandse wetgeving te ontkomen. E.e.a. geschiedt dan — zeer waarschijnlijk — tegen betaling van grof geld aan de moeder of een tussenpersoon.

Uit een voorlopig verslag verstrekt door het Algemeen Secretariaat van de Stichting International Social Service, kan het volgende worden aangehaald uit de aanbevelingen van de hierboven genoemde groep van deskundigen. 'De groep was van mening dat in de Derde-Wereldlanden al het mogelijke moet worden gedaan om dienstverlening aan kinderen en gezinnen op te zetten en waar nodig uit te breiden, om te voorkomen dat kinderen in de steek worden gelaten en gezinnen uit elkaar vallen. Verder zouden wanneer nodig, alternatieve verzorgingsmogelijkheden voor kinderen moeten worden gevonden.

Voor kinderen die niet in het eigen land geholpen kunnen worden, zou interlandelijke adoptie in aanmerking komen. In dat geval dienen beleid en wetgeving in de desbetreffende landen erop afgestemd te worden dat kinderen de nodige bescherming en waarborgen krijgen. Adoptieplaatsingen zouden door erkende organisaties, die bevoegd zijn ter zake werkzaam te zijn, moeten geschieden en dezelfde waarborgen en normen dienen te worden toegepast, die ook voor nationale adopties gelden. De deskundigen stelden vast dat er momenteel sprake is van ongecontroleerde en illegale mi-

gratie van kinderen, vaak als gevolg van persie door aspirant-adopterenden uit geïndustrialiseerde landen en ook ten gevolge van het ontbreken van een passende wetgeving en dienstverleningsstelsel in de Derde-Wereldlanden, waar eerdergenoemde aspirant-adopterenden kinderen zoeken'.

Een definitief rapport wordt in de loop van 1979 in het kader van het Internationaal Jaar van het Kind door de Verenigde Naties gepubliceerd. Verwacht mag worden dat het recht van elk kind op een gezin op een bijzondere wijze benadrukt zal worden.

Een en ander moge er in Nederland toe bijdragen dat er naast de gelijkheid voor de wet die bestaat voor Nederlandse en buitenlandse kinderen die adoptie behoeven, ook een gelijkheid in procedure ontstaat, waardoor een einde gemaakt wordt aan de huidige oncontroleerbare 'vrije markt', die — onbedoeld — een beschamende discriminatie inhoudt van buitenlandse ten opzichte van Nederlandse kinderen, waarbij zich bovendien regelmatig praktijken voordoen die onverenigbaar zijn met het uitgangspunt:

Leniging van acute nood waarin een buitenlands kind verkeert.

Adoptie van kinderen uit Indonesië

door S. Ch. Gideonse-Haberkorn*

53

Indonesië zet grote spoed achter de vernieuwing van de adoptiewetgeving. Deze berustte tot heden op het Adatrecht en had alleen geldingskracht voor het Chinese bevolkingsdeel. Aansluitend bij de in China geldende traditie is alleen adoptie van jongens mogelijk omdat de Chinees uitsluitend mannelijke erfgenamen kent. Voor de verschillende Indonesische bevolkingsgroepen geldt geen adoptiewetgeving, evenmin als deze vroeger in Nederland bestond. Nu er in de Westerse wereld een grote vraag naar adoptiekinderen is ontstaan en ook Indonesië daar zijn aandeel in levert, rijst de behoefte aan een wettelijk vastgelegde regeling. Weliswaar loopt elke adoptie via de rechter, maar deze beslist van geval tot geval naar eigen inzicht en heeft daarbij geen enkele steun van de wet. Daar komt weldra verandering in. Hoe de nieuwe wet eruit zal zien valt nog niet te voorspellen, doch het staat wel vast dat deze erop gericht zal zijn iedere vorm van 'kinderhandel' onmogelijk te maken. Vermoedelijk zal in de toekomst adoptie uitsluitend via officieel erkende instellingen kunnen gebeuren.

Een dergelijke door het Ministerie van Sociale Zaken in Indonesië erkende instelling is de *Yayasan Nedindo*, een Indonesische zusterstichting van de Haagse *Stichting Overzeese Contacten*. Deze stichting regelt de adoptie voor Nederlandse ouders in nauwe samenwerking met Nedindo, die de voogdij heeft over haar Indonesische kinderen.

Bij de selectie van adoptiekinderen gaat Nedindo van het principe uit dat alleen kinderen jonger dan 5½ jaar in aanmerking komen voor adoptie in Nederland. Het betreft hier kinderen die in Indonesië geen enkele toekomst hebben; velen hebben zelfs geen overlevingskans. De Nederlandse ouders moeten bereid zijn elk kind dat hun wordt aangeboden

* Presidente Stichting Overzeese Contacten.

te accepteren, indien de Indonesische arts daar een gezondheidsverklaring voor heeft afgegeven. Wel mogen zij een voorkeur doen gelden voor een jongetje of een meisje.

Nedindo bezit in Jakarta een 'Wisma Anak' (kindertehuis) dat door de Stichting Overzeese Contacten wordt gefinancierd. Aan dit kinderopvangcentrum is een kinderarts verbonden, die beoordeelt of de kinderen voor adoptie in Nederland in aanmerking komen. Alleen ongeneeslijk zieke of gehandicapte kinderen worden geweigerd, omdat deze in ons land niet worden toegelaten.

Veel baby's komen ziek, ondervoed of verwaarloosd het tehuis binnen. Zij worden op kosten van de Stichting Overzeese Contacten in een ziekenhuis te Jakarta opgenomen en pas wanneer ieder gevaar voor de gezondheid is verdwenen, komen ze terug in het kindertehuis van Nedindo, waar ze door een staf van zusters en kinderverzorgsters verder worden verpleegd tot de kinderarts ze sterk genoeg vindt voor de lange reis naar Nederland.

54

Behalve zieke en verwaarloosde baby's krijgt Nedindo ook gezonde kinderen voor adoptie aangeboden. Over het algemeen zijn dit weesjes die geen familie hebben die voor hen zorgt. Ook zijn er veel baby's van ongehuwde moeders, voor wie in een Islamitische samenleving geen plaats is. Voorts accepteert Nedindo premature baby's en kindertjes uit arme gezinnen, waar meer monden zijn dan men kan voeden.

Zijn de kinderen eenmaal opgenomen in de 'Wisma Anak', dan kunnen ze niet meer terug naar hun vroegere omgeving. De rijke voeding en de strikte hygiëne, waarmee ze gezond zijn gemaakt, zijn er tevens de oorzaak van, dat ze de natuurlijke weerstand tegen infectieziekten hebben verloren en dat het lichaam niet meer bestand is tegen de karige, eenzijdige en onhygiënische voeding van de kampong. De weg terug betekent voor velen een onherroepelijke dood.

Bij Nedindo is het kind primair. Het gaat er niet om, Nederlandse ouders aan een kindje te helpen, doch een door de omstandigheden ten ondergang gedoemd kind te helpen aan zorgzame, liefhebbende ouders. Daarom wordt de keus van een kind niet aan de ouders over-

gelaten, doch worden ouders gekozen, die voor het kind de meest geschikte lijken. In het afgelopen jaar werden door de samenwerking van de Stichting Overzeese Contacten en Neditdo meer dan 100 kansloze Indonesische kinderen naar Nederland gebracht, waar ze thans als Nederlandse kinderen opgroeien met alle kansen voor de toekomst, die andere kinderen in Nederland krijgen.

Meningen en ervaringen van adoptiefouders*

door dr. R.A.C. Hoksbergen**

Vooraf

Adoptie van kinderen is lange tijd vooral een vraaggesprek geweest voor juristen en maatschappelijk werk(st)ers. De juristen hadden uiteraard vooral het oog op de wetgeving en allerlei regelingen en procedures¹. De maatschappelijk werk(st)ers plaatsten de adoptie meer in het kader van het directe uitvoerende werk zoals de matching en plaatsing van de kinderen en de begeleiding van de ouders. Eind jaren zestig en vooral begin zeventig begint vervolgens de belangstelling van sociaal-wetenschappelijke zijde toe te nemen. Daarbij heeft men aanvankelijk vooral aandacht voor de adoptie van Nederlandse kinderen². Dit is ook niet verwonderlijk want tot ongeveer 1971 overtrof het aantal geplaatste Nederlandse kinderen verre het aantal buitenlandse kinderen. De grote stroom van buitenlandse adoptiefkinderen is pas sinds ongeveer 1974 op gang gekomen. Hierbij moeten met name genoemd worden de vrij grote aantallen kinderen uit Colombia, India en Korea.

56

Sinds 1975 komen er per jaar ruim duizend kinderen uit zo'n vijftig verschillende landen naar Nederland. In dezelfde tijd is het aantal geplaatste Nederlandse kinderen sterk afgenomen, evenals de komst van kinderen uit diverse Europese landen. Het aantal geplaatste Nederlandse kinderen bedroeg in 1970 nog 747, maar is sindsdien sterk gedaald tot 144 in 1978. Het aantal Europese kinderen bedroeg in 1978 nog slechts 37.

Bij dergelijke ontwikkelingen is te verwachten dat er langzamerhand ook van sociaal-wetenschappelijke zijde belangstelling is gaan ont-

* Dit artikel is in hoofdzaak gebaseerd op het in juni a.s. te verschijnen boek: *Adoptie van kinderen uit verre landen*, onder redactie van auteur dezes en mede-auteurs D.B. Baarda, L.A.C. Bunjes en J.A. Nota.

** Wetensch. hoofdmedewerker bij Inst. voor pedagogische en andragogische wetensch., Utrecht.

staan voor het fenomeen van de buitenlandse adoptie³. En dan vooral voor de interracial adoptie, de adoptie van kinderen van een ander ras door blanke echtparen. Deze belangstelling wordt niet op de laatste plaats gevoed door de verschillende problemen die met de ontwikkeling van de buitenlandse adoptie samenhangen. Veel van deze kinderen komen immers in erbarmelijke staat in Nederland aan. Zowel in medisch als pedagogisch opzicht is er dan voor de adoptiefouders nogal wat werk aan de winkel. Soms heeft men behoefte aan een of andere vorm van hulpverlening. Zo wordt er regelmatig aangeklopt bij het Instituut voor Pedagogische en Andragogische Wetenschappen van de Universiteit van Utrecht waar langzamerhand enige gespecialiseerde hulpverlening aan adoptiefouders en -kinderen op gang is gekomen.

57

De confrontatie met de verschillende problemen van buitenlandse adoptiefkinderen heeft ook tot gevolg gehad dat enkele medewerkers van dit Instituut hebben besloten om een wat ruimer onderzoek, en daarmee ook het eerste sociaal-wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de buitenlandse adoptie, in te stellen. Hiertoe zijn bijna 500 echtparen met een buitenlands adoptiefkind schriftelijk benaderd; 350 bruikbare vragenlijsten werden terug ontvangen. De gegevens uit deze vragenlijsten, allerlei binnen- en buitenlandse literatuur en persoonlijke ervaringen, zijn vervolgens verwerkt tot het in de noot bij de titel vermelde boek.

In dit artikel geef ik enkele hoofdlijnen en de belangrijkste resultaten van het onderzoek weer. Ik beperk mij hierbij tot vier hoofdpunten: motieven van ouders om te adopteren, voorbereidingen die ouders treffen voordat het kind komt, enkele opvallende zaken in de eerste tijd dat het kind in het gezin is en het praten met het kind over adoptie.

Motieven van echtparen om een buitenlands kind te adopteren

Vanzelfsprekend worden de motieven om een kind te adopteren beïnvloed door de samenstelling van het gezin en de mogelijkheden die men ervaart om zelf voor nakomelingen te zorgen.

Op grond van deze constatering is een aantal groepen adoptiefouders te onderscheiden.

a. *Ongewenst kinderloze echtparen*

Dit is nog altijd de grootste groep echtparen (ongeveer 70% van het totaal). Van alle kinderloze echtparen in Nederland besluit overigens een minderheid — naar schatting ongeveer 20% — tot (buitenlandse) adoptie.

b. *Secundair ongewenst kinderloze echtparen*

Bij deze groep adoptiefouders bestaat er, wat de directe aanleiding betreft, weinig verschil met de eerste groep. Het zijn echtparen die tot de ontdekking komen dat de kans op een tweede kind kennelijk gering of niet aanwezig is, respectievelijk de medische risico's te groot zijn. Onze onderzoeksgroep bestond voor 10% uit deze echtparen.

58

Er is echter wel één groot verschil met de eerste groep. Er is immers al een kind in het gezin, waardoor de gevolgen van de secundaire steriliteit niet beperkt blijft tot de twee volwassenen. Nogal wat van deze echtparen wil daarom mede een kind adopteren om te voorkomen dat het eigen kind alleen zal blijven⁴.

c. *Echtparen met twee of meer eigen kinderen*

Deze groep, bij ons zo'n 10% van het totaal, neemt in aantal toe. Een peiling die het Bureau Interlandelijke Adoptie (BIA) begin 1978 uitvoerde, wees uit dat 18% van de ingeschreven echtparen twee of meer eigen kinderen bezat. Het merendeel (80%) van hen had twee kinderen. In de praktijk van het adoptiewerk komen wij nogal eens echtparen tegen die — al wat ouder zijnde — als het ware opnieuw willen beginnen. Indertijd toen zij zelf kinderen kregen, besloten deze echtparen niet meer dan twee kinderen kort op elkaar te krijgen. Voor een vrouw die zich in haar leven min of meer volledig op een gezinsverzorgende taak heeft gericht, is het vooruitzicht om betrekkelijk jong volledig uit de kinderen te zijn niet erg aantrekkelijk. Bij deze echtparen komt het daarom regelmatig voor dat zij door middel van adoptie opnieuw jonge kinderen willen verzorgen.

Een andere groep mensen met eigen kinderen vat al in een vroeg stadium in de gezinsplanning

de gedachte op om een buitenlands kind te adopteren. Bij hen spelen vaak wat meer ideële motieven een rol zoals de zorg voor een kind in nood, problemen van overbevolking e.d.

d *Volledig en secundair gewenst kinderloze echtparen*

Het lijkt er veel op dat van alle echtparen die kinderloos blijven, de groep gewenst kinderlozen langzamerhand de meerderheid vormt. Frinking⁵ komt tot een schatting van 2/3 van het totaal aantal kinderloze echtparen. Bij het BIA neemt deze groep al een substantieel aantal in (ongeveer 10%). Het is een groep die zeer bewust kiest voor geen of niet meer eigen kinderen. Evenals bij de groep echtparen met twee of meer eigen kinderen spelen de angst voor overbevolking, een sterke bewogenheid met kinderen in zeer moeilijke omstandigheden of zelfs schuldgevoelens ten aanzien van oorlogsslachtoffertjes, een grote rol bij de motivatie om voor een buitenlands adoptiefkind te kiezen.

59

Uit ons onderzoek bleek dat er op enkele punten vrij grote verschillen bestaan tussen de groep ongewenst kinderloze echtparen en de mensen met één of meer eigen kinderen. Zo geeft 50% van de laatsten aan dat het tweede motief 'gevaar voor overbevolking' een rol heeft gespeeld, tegen slechts 8% van de ongewenst kinderloze echtparen. De groep met eigen kinderen noemt ook vaker (65% tegen 47%) het motief 'kansen geven aan het kind'.

Naar aanleiding van deze uitkomsten hebben wij geconcludeerd dat er een groep mensen is, die in hun denken sterk mondiaal is gericht. Dit komt o.a. tot uitdrukking in hun motieven om een kind te adopteren in plaats van zelf meer kinderen te krijgen.

Uiteraard zijn wij ook nagegaan waarom mensen een *buitenlands* kind, in plaats van een Nederlands kind, willen adopteren. Allereerst moeten wij er dan op wijzen dat deze twee vormen van gerichtheid niet zo sterk te scheiden zijn. Er is meestal een procesmatige ontwikkeling in de motieven te zien. De adoptieorganisaties spreken in dit verband weleens gekscherend over 'van blank naar bruin'.

Wij hebben deze ontwikkelingsgang uitgedrukt in een tegenpool 'intern versus extern'. Uit de

praktijk van het werk is nl. gebleken dat er bij veel adoptiefechtparen in eerste instantie sprake is van motieven waarbij het eigen gezin en de eigen persoon centraal staan. Later, vaak ook onder invloed van de adoptie-organisaties, krijgt men meer oog voor aspecten die samenhangen met het buitenlands adoptiefkind. Vanuit het voorgaande proces geredeneerd is het ook begrijpelijk dat veel ongewenst kinderloze echtparen in het begin met de grootste mogelijke inspanningen en gedurende zeer lange tijd zelf kinderen proberen te krijgen, en zich pas in tweede instantie richten op een Nederlands adoptiefkind, of een zo blank mogelijk adoptiefkind.

Wanneer dan blijkt dat dit ook niet mogelijk is, zal een flink aantal mensen van verdere adoptieplannen afzien. Anderen zullen besluiten tot adoptie van een kind uit Zuid-Amerika, Azië e.d.

60 Uit ons onderzoek werd het voorgaande bevestigd. 76% van de ongewenst kinderloze echtparen besloot uitdrukkelijk een buitenlands kind te adopteren omdat het moeilijk is een Nederlands kind te adopteren.

Vorbereidingen van adoptiefouders

Het adopteren van een kind is geen eenvoudige zaak. Allereerst moet het echtpaar het onderling eens worden. Als men vervolgens de eerste stappen zet, blijkt al spoedig dat de procedures behoorlijk ingewikkeld zijn. Ook dat de wachttijden tot drie, vier jaar kunnen uitlopen. Het behoeft dan ook geen verwondering te wekken dat het voor de meeste echtparen een zeer grote opluchting is, wanneer het kind eindelijk op Schiphol is aangekomen. Deze aankomst is in een aantal opzichten te vergelijken met de geboorte van een kind. Veel ouders vergelijken het daarmee. In beide situaties dient men in ieder geval allerlei voorbereidingen te treffen. Een deel van deze voorbereidende stappen ligt in de contactuele sfeer. Herhaaldelijk is in ons onderzoek gebleken hoe belangrijk de steun van de adoptiefouders onder elkaar is. Verreweg het merendeel van de ouders uit onze onderzoeksgroep had zowel vóór als ná de komst van het kind contacten met andere adoptiefouders gehad en deze contacten werden over

het algemeen als zeer nuttig en belangrijk ervaren.

In de gezinnen waar al een of meer kinderen aanwezig zijn, worden deze veelal vroegtijdig ingelicht. Hierbij zijn de reacties bijna zonder uitzondering positief. Sommige ouders houden bij hun kinderen wel enige slagen om de arm — hetgeen ook zeer is aan te raden — wetende dat het bij buitenlandse adoptie op het laatste moment nog mis kan gaan. De adoptiefouders moeten natuurlijk ook allerlei praktische maatregelen nemen. Zo neemt 80% van hen gedurende enkele dagen of één week vrij van het werk om zich even helemaal op het kind te kunnen concentreren. Een klein aantal (7%) verhuist zelfs o.a. omdat de woonruimte te klein wordt bevonden.

61

Wij zijn ook nagegaan of er bepaalde verschillen tussen kinderloze en niet-kinderloze echtparen te constateren zijn. Het grootste verschil tussen beide groepen zit in het feit dat van de kinderloze echtparen 40% aan derden verzoekt enige tijd niet langs te komen als het kind net is aangekomen, tegen maar liefst 65% van de niet-kinderloze echtparen. In ons onderzoek brachten wij dit gegeven in verband met een eerder gevonden resultaat dat aangeeft dat de reacties van derden op de plannen om een kind te adopteren bij kinderloze mensen duidelijk positiever zijn dan bij niet-kinderloze mensen.

De aankomst van het kind op Schiphol is ten slotte het eindstation van een in bijna alle gevallen lang en moeilijk traject. Maar laten wij hierover geen misverstand doen ontstaan; veelal begint vervolgens een tweede en soms veel moeilijker periode: de aanpassing van kind en ouders aan elkaar. De eerste moeilijkheid kan dan al zijn dat het kind dat gearriveerd is nauwelijks lijkt op het kind van de foto, die adoptiefouders bijna altijd al wel enkele maanden in hun bezit hebben. Erg belangrijk is het gegeven dat zeer veel ouders deze slechte gelijkens ook zo hebben ervaren. Dit gaf ons reden om ouders te adviseren niet al te veel waarde te hechten aan allerlei details op zo'n foto. Vaak wordt in de landen van herkomst getracht het kind zo voordelig mogelijk te doen uitkomen. Men laat bijv. het kind — spe-

ciaal voor de foto — zitten wat het later helemaal niet blijkt te kunnen.

Enkele opvallende zaken in de eerste maanden dat het kind in Nederland is

a Gezondheidstoestand van het kind

Over elk buitenlands adoptiefkind dat naar Nederland komt, is een aantal medische gegevens bekend. Men krijgt dus wel informatie over de algemene gezondheidstoestand van het kind. De kwaliteit van deze medische verklaringen laat echter, naar onze maatstaven gerekend, vaak veel te wensen over. Dit betekent dat ouders soms in medisch opzicht wat het kind betreft voor zeer onaangename verrassingen kunnen komen te staan. In ons onderzoek hebben wij gevraagd om de gezondheidstoestand van het kind globaal te beoordelen. Als antwoord kregen wij dat 30% van de ouders de gezondheidstoestand als matig beoordeelden en 10% als slecht. Uiteraard hebben wij gevraagd wat er zo al aan mankeerde.

62

Als meest voorkomend wordt het verschijnsel van de *ondervoeding* genoemd. Maar liefst 20% van alle kinderen lijdt in enigerlei vorm en mate hieraan. Hoe erg dit kan zijn blijkt wel uit de volgende twee voorbeelden: een kindje van drie maanden woog bij aankomst slechts 2000 gram en een kind van 20 maanden — met een lengte van 68 cm — (80 à 90 zou normaal geweest zijn) niet meer dan 6,7 kilo.

Naast ondervoeding wordt door 15% van de ouders *darm- en ingewandstoornissen* genoemd. Erg vaak wordt daarbij aangegeven dat het kind een ernstige worminfectie heeft. Een hardnekkige diarree is veelal het gevolg van darmstoornissen. Ouders doen er daarom goed aan om de faeces gedurende lange tijd te controleren en eventueel voor onderzoek naar het Instituut voor de Tropen te Amsterdam op te sturen.

Een derde belangrijke klacht (15%) betreft allerlei vormen van *huidziekten* zoals schurft, eczeem, schimmel en etterbuilen. Veel kinderen nemen ook allerlei ongedierte zoals luizen met zich mee.

Ondervoeding, darmstoornissen en huidziekten zijn het meest voorkomend. Van een hele serie andere medische problemen moeten wij

nog noemen: bloedarmoede, keel-, neus- en ooraandoeningen, aandoeningen van de luchtwegen en allerlei mondaandoeningen (schimmels, slecht gebit e.d.).

Wat overigens uit ons onderzoek wel duidelijk is geworden, is dat de meeste van de medische problemen na enige tijd wel verdwenen zijn.

Dit neemt niet weg dat in enkele gevallen sprake is van een blijvende handicap⁶.

b Enkele opvallende gedragingen

In verreweg de meeste gevallen ontstaat er vanaf het begin tussen adoptiefouders en kind een band, die met het toenemen der jaren hechter wordt. De meeste ouders hebben tenslotte reikhalzend naar het moment uitgekeken dat het adoptiefkind zou komen. Wij zouden rustig willen beweren dat adoptiefkinderen de meest gewenste kinderen ter wereld zijn.

De meeste ouders vinden desgevraagd dan ook hun kind vanaf het begin lief, aanhankelijk en vrolijk. Een positief geheel, maar het zou ook wel vreemd geweest zijn, als minder positieve kwalificaties gedomineerd zouden hebben.

Toch zijn deze door bepaalde ouders wel genoemd. Als belangrijkste komt daarbij naar voren dat nogal wat kinderen stil, gespannen en onzeker zijn (26%). Vooral de Oostaziatische kinderen maken deze indruk, terwijl dit bij de Europese kinderen bijna niet voorkomt. De overgang is voor de laatsten dan ook veel geringer!

Van de meer extreem negatieve gedragingen wordt alleen driftigheid (16%) betrekkelijk vaak genoemd. Echt afwijzend gedrag komt vrijwel niet voor. Voor zover er afwerende reacties voorkomen, zijn deze wat meer op de adoptiefvader dan op de adoptiefmoeder gericht.

Er zijn overigens wel bepaalde praktische problemen die zeer frequent voorkomen. Maar liefst eenderde deel van de kinderen heeft problemen met het in slaap komen. Vaak wordt dit veroorzaakt door allerlei spanningen die de grote overgang met zich meebrengt. Maar ook door het verschil in slaapgewoonten tussen het land van herkomst en ons land. Soms is de aard van het bed voor het kind vreemd en in veel gevallen is het bang om alleen te slapen. Het gebeurt ook wel dat kinderen pas enkele

weken of maanden later slaapproblemen krijgen. Vooral bij oudere kinderen kan dit voorkomen. Er kan dan o.a. aan twee mogelijke oorzaken gedacht worden.

Het kan een 'uitgestelde' reactie op de overkomst zijn. Direct na aankomst is het kind te moe om niet in te kunnen slapen. Maar naarmate het meer uitgerust raakt, heeft het kind ook meer fysieke mogelijkheden om wakker te blijven, en te overdenken wat er de laatste tijd allemaal is gebeurd. Sommige veranderingen, denk aan de grote aandacht en liefde die het ineens van twee vreemde volwassenen krijgt, kunnen psychisch behoorlijk belastend zijn. Er kunnen angsten ontstaan, dat het wel allemaal tijdelijk zal zijn en dat er wel weer wat naars zal gebeuren.

64

Een andere oorzaak van de plotseling opkomende slaapproblemen kan gelegen zijn in subtiele veranderingen in het gedrag van de ouders. De eerste dagen heeft het kind zijn uiterste best gedaan om zich van een zo goed mogelijke zijde te laten zien. De ouders hebben het kind in het begin misschien ook wat meer vertroeteld als gedeeltelijke reactie op het voorbeeldige gedrag. Noch het een, noch het ander is uiteraard vol te houden. Het kind zal misschien ook bewust of onbewust wat negatieve reacties uitlokken om de grenzen nader te leren kennen. Langzamerhand komt het kind dus in een wat normaler gedragspatroon. Wanneer ouders op hun beurt ook wat normaler optreden en minder koesterend en meer bestraffend, kunnen er bij het kind spanningen en conflicten ontstaan. Het gaat dan niet zonder zorgen en ontspannen naar bed met als gevolg: slaapproblemen, onrustig zijn, akelig dromen e.d.

Naast slaapproblemen hebben veel kinderen (bijna 30%) ook een haast niet te stuiten behoefte aan voedsel. Zij blijven eten en als nog niet alles van tafel is, zullen zij hun bord blijven vullen. Het is dan zaak om onze welvaart niet al te overdadig ten toon te spreiden en het kind in het begin ruime maar afgepaste porties te geven.

We noemen hier tenslotte nog een derde veelvuldig voorkomende reactie (15%). Veel kinderen zijn in het begin erg onrustig, dromen akelig en gaan ineens weer in bed plassen hoewel zij in het tehuis al zindelijk waren. Dit gedrag

komt in veel sterkere mate voor bij kinderen uit Oost-Azië dan bij kinderen uit India en Europa. Debet hieraan zijn uiteraard de grote veranderingen. Het bedplassen van oudere kinderen hangt immers veelal samen met spanningen, omstandigheden en veranderingen die het kind zelf nog niet geheel kan verwerken.

Praten over adoptie

65

In zeer veel boeken en artikelen wordt aan het aspect van de 'statusvoorlichting' veel aandacht besteed. Benadrukt is altijd dat het kind het recht heeft om ingelicht te worden over het feit dat het geadopteerd is. In Nederland ontbreekt weliswaar een specifiek wettelijke bepaling, maar in allerlei regels is deze plicht van de ouders vastgelegd. Als een kind veertien jaar of ouder is (wellicht wordt dit twaalf jaar) moet de rechter het kind bij de aanvraag tot adoptie eerst horen. De noodzaak van deze voorlichting is in het verleden vooral benadrukt omdat het bij de adoptie van een Nederlands kind natuurlijk niet — zoals dit bij buitenlandse kinderen veelal wel duidelijk is — vanzelfsprekend is dat het kind automatisch met de gedachte opgroeit dat het geadopteerd is. En het is uiteraard zeer ongewenst dat adoptiefkinderen van derden te horen krijgen dat hun adoptiefouders niet hun echte ouders zijn. Uit de klassieke literatuur is in dit verband vooral het voorbeeld van Oedipus erg bekend. Zeer indringend beschrijft Sophocles het leed dat Oedipus is aangedaan doordat hij ineens hoort dat zijn ouders niet zijn echte ouders zijn.

Bij de adoptie van een Nederlands of Europees kind zal het voor de ouders best wel eens als moeilijk worden ervaren om dit onderwerp aan te snijden. Ook de keuze van het moment en de wijze waarop, zal de ouders nog wel eens voor problemen hebben geplaatst.

In ons onderzoek bleken de problemen gering te zijn. Ongeveer de helft van de ouders was ten tijde van ons onderzoek al met de voorlichting begonnen. Dit 'vertellen' wordt in bijna alle gevallen als een zaak van *beide* ouders opgevat. Het onderwerp wordt ook in bijna alle gevallen bewust ter sprake gebracht en niet als resultaat van een of andere toevalligheid. Hierbij hebben wij geen verschil geconstateerd tus-

sen ouders met gekleurde en niet-gekleurde kinderen.

Zeer belangrijk vinden wij de uitkomst dat 96% van de ouders vermeldt dat zij in het geheel niet opgezien hebben tegen deze voorlichtingstaak. De groep ouders die nog niet met enige voorlichting begonnen zijn, betreft echtparen met zeer jonge adoptiefkinderen.

Op welke leeftijd beginnen ouders nu met deze voorlichting? In ons onderzoek vrijwel altijd nog vóór het vijfde jaar van het kind.

Waarschijnlijk is voor veel ouders de gang naar de kleuterschool een soort breekpunt. Terecht ook naar onze mening, want vanaf het vijfde jaar lopen de ouders de kans dat anderen en vooral andere kinderen over dit onderwerp beginnen.

In het algemeen menen wij daarom dat op een leeftijd van zo'n drie tot vier jaar met de voorlichting begonnen kan worden. Daarbij moet men natuurlijk rekening houden met de leeftijd van het kind. Er zijn allerlei leuke voorbeelden bekend van hoe men dit probleem soms aanpakt⁷.

Over de reacties van het kind op de voorlichting hoeft men zich ook weinig zorgen te maken. Van een veranderde houding is vrijwel nooit sprake en in de schaarse gevallen (5%) dat ouders hierover reppen, is het een houding van meer afhankelijkheid.

Oudere kinderen kunnen het uiteraard wel moeilijk krijgen met dit probleem. Vooral in de puberteit kunnen er allerlei problemen ontstaan. In Nederland zijn wij echter nog niet zover dat daar al veel over gezegd kan worden.

Wel is uit allerlei buitenlands onderzoek⁸ bekend dat het zeer belangrijk is dat adoptiefouders open over de achtergrond van het kind spreken. Het is essentieel dat alle (positieve) informatie die de ouders hebben aan het kind wordt verteld. Voor de aanpassing van het adoptiefkind is het erg belangrijk dat er geen onnodige onduidelijkheden bestaan. Zo bleek uit een onderzoek van Triseliotis⁸ dat daar waar ouders allerlei zaken met betrekking tot het geadopteerd-zijn open hadden besproken, de aanpassing van het kind beter was verlopen dan waar dit niet het geval was.

In de puberteit kunnen trouwens voor het ouder wordende adoptiefkind lastige proble-

men ontstaan ten aanzien van zijn identiteitsgevoel. Juist in de puberteit kunnen de gevoelens van geborgenheid en zekerheid, zo nauw verbonden aan een stabiel identiteitsbesef, duchtig in het gedrang komen. De vraag kan nu gesteld worden of adoptiefkinderen met een andere raciale achtergrond extra veel problemen zullen hebben. Deze vraag kan nu nog moeilijk beantwoord worden. Veel is afhankelijk van de opvoeding door de ouders. Als die in staat zijn het kind de nodige stabiliteit in denken en handelen mee te geven, zal het in staat moeten zijn om ook de moeilijke fase van de puberteit en adolescentie zonder veel kleerscheuren door te komen.

67 Dit zal ook afhankelijk zijn van de reacties van de buitenwereld. Wanneer er sprake is van regelrechte discriminatie op enkele belangrijke levensgebieden (partnerkeuze, werk, huisvesting) zal dit voor de aanpassing van het adoptiefkind uiteraard weinig bevorderlijk zijn. Is de kans groot op discriminatie? Een belangrijke maar nu nog niet goed te beantwoorden vraag. Wel zou ik willen wijzen op het feit dat deze kinderen allemaal volledig als Nederlander worden grootgebracht. De Nederlandse taal, maar ook de subtiele gewoonten en gebaren, zullen het adoptiefkind volkomen eigen zijn. Het 'anders zijn'⁹ is bij deze kinderen dus beperkt tot het uiterlijk. Of dit verschil toch oorzaak zal worden van enigerlei vorm van discriminerend gedrag door *andere* Nederlanders, is af te wachten. In ieder geval zullen wij over enige jaren, wanneer de groep kinderen van veertien jaar en ouder voldoende groot is, dit vraagstuk opnieuw, maar dan via onderzoek, aansnijden¹⁰.

¹ Zie bijv. Nota, J.A. De adoptie, rechtsinstituut in ontwikkeling.

Deventer, 1970 en Goudsmit, H.R. Adoptie in Nederland.

Den Haag, 1971.

² Mansvelt, H.F.M. Adoptiefouders aan het woord.

Alphen aan den Rijn, 1967 en Halbertsma, J. Adoptiefgezinnen in Nederland.

Den Haag, 1977.

³ Opvallend en helaas niet altijd in positieve zin is de belangstelling van de pers voor alles wat met buitenlandse adoptie te maken heeft. Vooral bij t.v.-uitzendingen wordt men nogal eens geconfronteerd met de schaduwzijden van het geheel, waarbij nuanceringen soms ontbreken.

⁴ Er is overigens weinig bekend over de gevolgen van het als enig kind opgroeien.

Hilwerda (in R. Veenhoven en E. van der Wolk, red. Kiezen voor kinderen, Amsterdam, 1977) concludeert, na bestudering van binnen- en buitenlandse literatuur, dat alles van de opvoeding afhangt. Wanneer contacten met andere kinderen gestimuleerd worden en er niet te veel aandacht en liefde op het enig kind gericht wordt, hoeven er geen aparte problemen te ontstaan.

⁵ In: Kiezen voor kinderen cf. hoofdstuk 18.

⁶ Er is door de adoptie-organisaties een werkgroep 'ouders met gehandicapte adoptiefkinderen' gevormd. Samen met deze werkgroep en twee studenten orthopedagogiek verricht schrijver dezes een eerste inventariserend onderzoek naar de mogelijk specifieke problemen van deze groep ouders.

⁷ Zie bijvoorbeeld '2+' van de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen, nr. 5, 1978.

⁸ Triseliotis, J. In search of origins, the experience of adopted people.

London, 1973.

⁹ Bovenkerk, F. (red.), Omdat zij anders zijn, patronen van rasdiscriminatie in Nederland. Meppel, 1978.

¹⁰ In hoofdstuk 9 van: Adoptie van kinderen uit verre landen, onder red. van R.A.C. Hoksbergen, m.m.v. D.B. Baarda, L.A.C. Bunjes en J.A. Nota, zijn wij reeds uitgebreid ingegaan op dit probleem. Er is aldaar gebruik gemaakt van enkele gegevens uit het verrichte onderzoek.

Welke ouders kiezen voor (buitenlandse) adoptiefkinderen?

door drs. B. Baarda*

Inleiding

69 In de laatste jaren heeft zich in onze cultuur een nogal revolutionaire ontwikkeling voorgedaan op het gebied van de gezinsplanning. Was het vroeger vanzelfsprekend dat men trouwde, een gezin stichtte en veelal een flink aantal kinderen kreeg, nu is dat allemaal niet zo vanzelfsprekend meer. Dit geldt zowel voor het trouwen, als voor het krijgen van kinderen. Naast het feit dat er steeds meer mensen voor geen of voor minder kinderen dan vroeger kiezen, zijn er ook steeds meer mensen die voor adoptiefkinderen kiezen. Bedroeg het aantal uitgesproken adopties bijv. in 1960 nog geen 400, in 1978 waren dat er al ruim 1400, terwijl er in dat jaar nog zeer vele ouderparen op de wachtlijst stonden. In datzelfde jaar deden 2728 ouderparen een verzoek tot opnemng van een *buitenlands* adoptiefkind. Adoptie lijkt dus een steeds algemener aanvaarde vorm van gezinsplanning.

In dit artikel zal de vraag centraal staan in hoeverre adoptiefouders vergelijkbaar zijn met doorsnee Nederlandse ouders. Verder zal er bekeken worden in hoeverre zich ook binnen de populatie van adoptiefouders bepaalde ontwikkelingen hebben voorgedaan. Het zal daarbij vooral over ouders van buitenlandse adoptiefkinderen gaan, zij vormen nl. de grote meerderheid. Adoptie van Nederlandse kinderen komt nog maar weinig voor.

De onderzoeken die als bron voor de vergelijking hebben gediend zijn:

— Het onderzoek van J. Halbertsma (1977) onder 200 adoptiefouderparen. Haar onderzoek vond plaats in 1973 en betrof vooral Nederlandse kinderen. Haar onderzoeksvraag

* Wetenschappelijk medewerker bij het Instituut voor pedagogische en andragogische wetenschappen te Utrecht.

is (blz. 31): 'Welke factoren beïnvloeden de wijze waarop gezinnen met geadopteerde kinderen functioneren.'

— De door W. Schütte verzamelde gegevens van de wachtlijst van het BIA (Bureau Interlandelijke Adoptie) in mei 1978. Het betreft hier vooral gegevens over de leeftijd, huwelijksdatum, religie e.d. van de ouders.

— Het door enkele IPAW-medewerkers (Instituut voor Pedagogische en Andragogische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit te Utrecht) in 1975 uitgevoerde exploratieve onderzoek onder 250 adoptiefouderparen. Zij zijn nagegaan wat voor mensen buitenlandse kinderen adopteren, wat hun motieven zijn en wat voor problemen zij in de opvoeding van hun kind tegenkomen (Hoksbergen e.a. 1979). Van deze onderzoeken zijn de BIA-gegevens het meest recent, zij handelen immers over aspirant-adoptiefouders, waarvan een groot deel waarschijnlijk nu nog op de wachtlijst staat. De minst recente gegevens zijn die van Halbertsma, haar onderzoeksgroep bestaat uit ouders van adoptiefkinderen die in 1961 en 1966 geboren zijn. De adoptiefkinderen uit het IPAW-onderzoek zijn — gemiddeld genomen — geboren in 1970.

Ter vergelijking met de doorsnee Nederlandse ouder zullen C.B.S.-gegevens gebruikt worden.

Adoptie en (secundaire) kinderloosheid

Men gaat er meestal van uit dat adoptiefouders, zoals dat populair wordt genoemd, mensen zijn die zelf geen kinderen kunnen krijgen. In het IPAW-onderzoek (1975) bleek dan ongeveer driekwart van de adoptiefouders ongewenst kinderloze echtparen zijn. Ook het onderzoek van Halbertsma geeft eenzelfde beeld te zien; in haar steekproef is zelfs 90% ongewenst kinderloos. Toch lijkt er ook op dit punt sprake van een sterke verandering. Van de ouders die nl. in 1978 op de wachtlijst van het BIA stonden had 40% al één of meer eigen kinderen. Dit geeft aan dat het aantal ouders met biologisch-eigen kinderen dat als tweede of derde kind voor een adoptiefkind kiest, sterk toeneemt. Hetzelfde geldt waarschijnlijk voor het aantal mensen dat bewust kiest voor alleen adoptief in plaats van biologisch-eigen kinderen. Het bewust kiezen voor adoptiefkinderen is echter

wel iets dat in sterkere mate in de sociaal-economisch gezien 'hogere' kringen voorkomt. Het best kan dit geïllustreerd worden aan de hand van het beroepsniveau van de (aspirant)-vaders die op de BIA-wachtdijst staan. Zij zijn ingedeeld in drie categorieën (hoog – midden – laag); van de vaders uit de 'hoge' groep heeft 53% één of meer eigen kinderen, terwijl dat bij de vaders uit de 'lage' groep slechts 26% is (zie tabel 1).

Tabel 1: Het aantal ouders met en zonder biologisch-eigen kinderen naar beroepsniveau van de man (BIA-wachtdijst 1978; n = 504)

	beroepsniveau man		
	laag	midden	hoog
geen biol. eigen kinderen	78 (74%)	106 (65%)	110 (47%)
wel biol. eigen kinderen	27 (26%)	57 (35%)	126 (53%)
totaal	105	163	236

71

Waarschijnlijk hangt dit samen met een verschil in waarden en normen omtrent gezinsvorming. Kooy (1975) komt in een onderzoek waarin het onder andere gaat om alternatieve samenlevingsvormen als communes, tot een zelfde soort bevinding. Hij schrijft (blz. 117): 'Het blijkt, dat bij stijgende welstand, maar ook bij stijgend opleidingsniveau en hogere graad van urbanisatie, de zgn. alternatieve samenlevingsvormen duidelijk als meer wenselijk worden beoordeeld.'

Kennelijk is het 'experimenteren' met andere samenlevingsvormen en andere vormen van gezinsplanning (zoals bewust kiezen voor adoptiefkinderen) iets dat in sterkere mate in de sociaal-economisch gezien hogere milieus voorkomt. Opvallend is dat de onderzoeksresultaten wat dit betreft geen verschil laten zien tussen de mensen met en zonder een geloofsovertuiging.

Adoptie, huwelijksduur, leeftijd

Als wij adoptiefouders wat betreft de gemiddel-

de leeftijd waarop zij trouwen vergelijken met de doorsnee Nederlandse ouder dan blijken zij daar nauwelijks van af te wijken (tabel 2). Over het algemeen trouwen de mannen gemiddeld genomen rond het 26e jaar en de vrouwen rond het 24e jaar. Adoptiefouders lijken op iets jongere leeftijd te trouwen. Het verschil is echter gering. Wat de huwelijksleeftijd betreft lijken zij dus sterk op de doorsnee Nederlandse ouder. Deze leeftijden voldoen ook geheel aan de Nederlandse norm. Men acht een huwelijksleeftijd van 24 à 26 jaar voor de man en 22 à 24 jaar voor de vrouw het meest geschikt (Kooy, 1975). Het is wel zo dat er wat betreft de huwelijksleeftijd in de loop der jaren een daling te constateren valt. Voor de mannen was de gemiddelde huwelijksleeftijd in 1940 nog 28, terwijl dat in 1970 25 jaar was.

72

Tabel 2: Huwelijksleeftijd en leeftijd waarop het eerste kind komt van adoptiefouders uit het IPAW-onderzoek (n = 248), van de BIA-wachtlijst 1978 (n = 531) en de Nederlandse bevolkingsgroepen getrouwd in 1970 en 1964.

	(gemiddeld) getrouwd in jaar	huwelijksleeftijd man	vrouw	lft. bij komst eerste kind —	man	vrouw
CBS, Ned.-bevolking	1964	27½	24½	29½	26½	
CBS, Ned.-bevolking	1970	26½	24	28½	26	
IPAW-onderzoek	1964	25½	23½	34	32	
BIA-wachtlijst '78	1970	26	24	36*	34*	

* Deze leeftijden zijn geschat, uitgaande van de gedachte dat deze mensen gemiddeld genomen nog 2 jaar op het adoptiefkind moeten wachten.

Er is een groot verschil tussen de adoptiefouder en de doorsnee Nederlandse ouder wat betreft de leeftijd waarop het eerste kind komt. Is dit voor de gemiddelde Nederlandse vader op ongeveer 28- à 29-jarige leeftijd, voor de (aspirant)-adoptiefvader** is dat op 34- à 36-jarige leeftijd.

** Adoptiefouders met biologisch-eigen kinderen zijn hier even buiten beschouwing gelaten.

Dit verschil wordt bepaald door een drietal factoren:

- Een groot deel der adoptiefouders is ongewenst kinderloos. Velen van hen zijn eerst gedurende een aantal jaren onder behandeling van huisartsen en gynaecologen geweest.
- De beslissing om een kind te adopteren lijkt over het algemeen meer en uitvoeriger overwogen te worden dan wanneer men besluit tot een biologisch eigen kind. Uit het IPAW-onderzoek (1979) blijkt dat men gemiddeld genomen 1½ jaar heeft nagedacht alvorens de eerste stappen te nemen.
- Tussen het besluit om een kind te adopteren en de komst van het kind liggen vele jaren (op dit moment is dat gemiddeld genomen minstens 4 jaar). Deze lange tijd is te wijten aan het gezinsonderzoek en het staan op de wachtlijst van het BIA.

73

Het ziet er zelfs naar uit dat deze leeftijd van de ouders waarop het eerste kind komt alleen maar hoger wordt, doordat het aantal ouders dat een adoptief kind wil toeneemt terwijl het aantal te plaatsen adoptiefkinderen niet in gelijke mate stijgt. Daardoor moeten ouders waarschijnlijk nog langer wachten op hun kind.

Dit zal vooral consequenties hebben, wanneer men het plan heeft meer dan één kind te gaan adopteren. Als men voor het tweede en volgende kind weer zo lang moet wachten voor men in aanmerking komt, kan het wel eens zo zijn dat men 'te oud' wordt. Het is nl. zo dat het leeftijdsverschil tussen de oudste adoptiefouder en het kind niet groter mag zijn dan 40 jaar.

Het is duidelijk dat een bewuste gezinsplanning voor adoptiefouders zeer moeilijk is. De meesten zullen hun wensen en verlangens af moeten stemmen op de (beperkte) mogelijkheden.

Adoptie, sociaal-economische status en opleidingsniveau

Wat betreft hun sociaal-economische status en opleidingsniveau wijken de adoptiefouders zeer duidelijk af van de doorsnee Nederlandse ouder. Tabel 3 laat zien dat de (aspirant)-adoptiefvaders een veel hoger opleidingsniveau hebben dan de gemiddelde Nederlandse man.

Tabel 3: Opleidingsniveau van (aspirant)-adoptiefvaders uit het IPAW-onderzoek (n=248), van de BIA-wachtlIJst 1978 (n=531) en Nederlandse (werkende) mannen*.

	basis en lager	uitgebreid lager	middelbaar	semi-hoger en hoger
IPAW-onderzoek	4%	23%	26%	47%
BIA-wachtlIJst 1978	6%	24%	34%	37%
Nederlandse mannen*	24%	25%	25%	26%

* Er is een vergelijking gemaakt met de groep werkende mannen tussen 35 en 39, omdat deze qua leeftijd het meest overeenkomen met de twee groepen (aspirant) adoptiefvaders.

74

Hetzelfde geldt voor het beroepsniveau. Van de IPAW-adoptiefouders is bijvoorbeeld slechts 32% te classificeren in de arbeidersberoepen (hoofd- en handarbeiders), voor de BIA-wachtlIJst is dat 53%, terwijl dat voor de Nederlandse bevolking 72% is. Bij de adoptiefmoeders is in vergelijking met de doorsnee Nederlandse moeder eenzelfde beeld te zien.

Het is duidelijk dat adoptie vooral een vorm van gezinsplanning is voor ouders uit de sociaal-economisch gezien hogere milieus. Toch is daar – gelukkig – de laatste jaren een duidelijke verandering in waarneembaar. Als men de BIA-gegevens (dat zijn de meest recente) met de IPAW-gegevens vergelijkt, is te zien, dat het aantal arbeiders onder adoptiefouders duidelijk toeneemt. Toch blijft ook nu nog de allerlaagste beroepsgroep met 1½% in de BIA-wachtlIJst duidelijk ondervertegenwoordigd.

Waarschijnlijk hangt dit samen met de kosten van de adoptie (bij het BIA momenteel minimaal f 5.000,—) en de vaak ingewikkelde procedures, die aan de komst van een adoptiefkind vooraf gaan. Ondanks het feit dat het BIA en de adoptieverenigingen deze zo makkelijk mogelijk trachten te maken, blijft er een groot aantal formulieren dat moet worden ingevuld alvorens het kind in Nederland is. En dit vormt juist voor de mensen met de lagere opleidingen een barrière. Het zelf halen van adoptiefkinderen lijkt voor deze mensen geheel uitgesloten.

Men moet daartoe nl. brieven in vreemde talen (meestal Engels, maar ook Spaans en Portugees) schrijven, ambassades bezoeken en dergelijke. De twee genoemde aspecten lijken de belangrijkste verklaring voor het geringe aantal arbeiders onder adoptiefouders. Maar mogelijk speelt toch ook een ander normbesef t.a.v. huwelijk, kinderen en vruchtbaarheid een rol. In paragraaf 2 werd al vermeld dat het experimenteren met andere samenlevings- en gezinsvormen vooral voorkomt in de sociaal-economisch gezien hogere milieus. Waarschijnlijk is adoptie als vorm van gezinsplanning in arbeiderskringen minder geaccepteerd. Dit geldt zeker daar, waar het gaat om mensen die bewust hebben gekozen voor het niet (meer) krijgen van biologisch-eigen kinderen. Mogelijk wordt adoptie opgevat als een bewijs van sexuele onmacht en is dit een verklaring voor het minder geaccepteerd zijn. Ook Herzog e.a. (1971) noemen in een Amerikaans onderzoek als een van de redenen, waarom men niet tot adoptie besluit, het gezichtsverlies. Vooral voor de gekleurde bevolking zou gelden, dat het niet zelf voor nakomelingen kunnen zorgen een wezenlijke aantasting van het zelfrespect betekent.

Adoptie en geloofsovertuiging

Juist op het gebied van de geloofsovertuiging kan men verwachten dat adoptiefouders afwijken van de Nederlandse bevolking. Het zijn immers de kerken geweest, die een sterk stempel hebben gezet op de waarden en normen betreffende huwelijk, sexualiteit en gezin. Kooy (1975) vindt dan ook een groot verschil in de beoordeling van sexualiteit, huwelijk en gezin tussen wat hij de kerksen en onkerksen noemt. De kerksen zijn veel restrictiever dan de onkerksen. Wel is het zo, dat met de verwereldlijking van de kerk en de toenemende ontkerkelijking, de invloed van de kerk steeds minder wordt. Ten aanzien van adoptie is mogelijk te verwachten dat het aantal gereformeerde en katholieke adoptiefouders klein en het aantal zonder geloofsovertuiging groot zal zijn.

Toch blijkt dit maar in beperkte mate het geval te zijn. Onder de adoptiefouders komen inderdaad relatief minder katholieken voor,

maar het aantal gereformeerden is juist weer veel groter dan onder een doorsnee-groep Nederlandse ouders. Ook is het percentage niet-gelovigen niet zo groot als verwacht, het ligt slechts weinig ($\pm 6\%$) boven het landelijke gemiddelde (tabel 4).

Tabel 4: Geloofsovertuiging van adoptiefvaders uit het IPAW-onderzoek (n=248), van de BIA-wachttijst 1978 (n=531) en de Nederlandse bevolking (CBS)

	R.K.	N.H.	Geref.	Ander geloof	geen
IPAW-onderzoek	21%	18%	24%	5%	31%
BIA-wachttijst 1978	27%	25%	18%	4%	27%
Ned. bevolking	40%	23%	7%	8%	23%

76

Zelfs onder alleen dat deel van de adoptiefouders dat bewust gekozen heeft voor adoptief-in plaats van voor (nog meer) biologisch-eigen kinderen blijkt dat de gereformeerden zijn over- en de katholieken zijn ondervertegenwoordigd.

Samenvatting

Het beeld dat men vaak van de adoptiefouder heeft, is dat van de beter gesitueerde ouder die zelf geen kinderen (meer) kan krijgen. Alhoewel dat beeld grotendeels nog juist is, is er toch een duidelijke verandering waarneembaar. Steeds meer ouders blijken bewust te kiezen voor adoptief in plaats van biologisch-eigen kinderen. Het aantal adoptiefouders dat eigen kinderen heeft, neemt bijvoorbeeld sterk toe. Ook is er een verandering merkbaar in de zin dat adoptie steeds minder voorbehouden blijft aan de welgestelden. Het aantal mensen uit de lagere milieus dat kiest voor adoptie neemt toe, alhoewel het dan meestal om (secundaire) kinderloosheid gaat. Wel blijft het sociaal-economisch gezien laagste niveau ondervertegenwoordigd.

Een probleem dat al maar groter wordt, is het feit dat het steeds langer duurt voordat een adoptiefkind in een gezin komt. Dit is te wijten aan het grote verschil in vraag (van adoptiefouders) en aanbod (van adoptiefkinderen). Bij de gemiddelde Nederlandse moeder komt het eerste kind op 26-jarige leeftijd. Bij adoptief-

ouders ligt dat gemiddeld 8 jaar later. Voor de adoptiefmoeder is dat op 34-jarige leeftijd en voor de adoptiefvader op 36-jarige leeftijd. Dit maakt een bewuste gezinsplanning voor adoptiefouders erg moeilijk.

Wat betreft hun geloofsovertuiging wijken de adoptiefouders af van een doorsnee groep Nederlandse ouders. En wel in die zin dat het aantal katholieke adoptiefouders relatief klein en het aantal gereformeerden relatief groot is. Het aantal niet-gelovigen is slechts een weinig groter dan onder een vergelijkbare groep Nederlanders.

Literatuur

- C.B.S., Arbeidskrachtentelling 1973. Den Haag, 1974
- C.B.S., Statistisch zakboek 1977
- Herzog, E., C. Sudia, J. Harwood, e.a. Families for black children, the search for adoptive parents, an experience survey. Washington, 1971
- Hoksbergen, R.A.C., D.B. Baarda, en L.A.C. Bunjes, Adoptie van kinderen uit verre landen, 1979 (verschijnt binnenkort)
- Kooy, G.A., Seksualiteit, huwelijk en gezin in Nederland. Deventer, 1975.

Adoptie . . . Hoe moeilijk het kan zijn

Enkele voorbeelden van problemen, die zich voordeden bij de adoptie van buitenlandse kinderen, die aangemeld werden bij de pedagogische adviespraktijk aan het Instituut voor Pedagogische en Andragogische Wetenschappen der Rijksuniversiteit te Utrecht.

door drs. L.A.C. Bunjes-van Tuyll
van Serooskerken*

78

In onderstaand artikel wil ik proberen aan de hand van enkele voorbeelden wat dieper in te gaan op enkele problemen, die zich kunnen voordoen bij adoptie van buitenlandse kinderen. Het ligt niet in de bedoeling te pretenderen volledig te zijn, maar wel om te laten zien welke problemen zich in de praktijk kunnen voordoen. Tevens wil ik trachten een zodanige bijdrage te leveren dat aan de hand van opgedane ervaring dergelijke problemen in de toekomst voorkomen kunnen worden of zo nodig goed begeleid kunnen worden.

Casus 1: Ontwikkelingsstoornis

Jongen (acht jaar oud) uit Zuid-Amerika wordt aangemeld omdat hij in de eerste klas van de basisschool niet mee kan komen. Werktempo is zeer traag en hij kan aan het eind van het schooljaar nog nauwelijks lezen en schrijven. *Anamnese:* Over zijn voorgeschiedenis is nauwelijks iets bekend. Hij wordt opgehaald als hij vier jaar oud is. Hij heeft in een kindertehuis gezeten waarover de ouders weinig weten te vertellen.

Na aankomst in Nederland wordt hij door een huisarts bekeken. Deze vindt hem een gezond kind. Wel geven de ouders aan dat hun kind linkshandig is, omdat hij met de rechterhand

* Wetenschappelijk medewerker bij het Instituut voor pedagogische en andragogische wetenschappen te Utrecht.

eigenlijk niets kan doen. Op de kleuterschool zijn er geen problemen evenmin als thuis, behalve het trage tempo en het feit dat hij vaak iets uit zijn handen laat vallen.

Uit het psycho-diagnostische onderzoek komen de volgende belangrijke gegevens naar voren:

1. We vermoeden dat deze jongen ouder is dan acht jaar. Dit vermoeden is vooral gebaseerd op het uiterlijk en de lichamelijke ontwikkeling.
2. Het prestatieniveau ligt een eind beneden het gemiddelde niveau van kinderen van zes jaar.
3. Er zijn aanwijzingen dat het trage tempo veroorzaakt zou kunnen worden door een hersentrauma.
4. Het niet functioneren van de rechterhand roept vraagtekens op. Hij lijkt eigenlijk niet echt linkshandig te zijn.

Samenvattend wordt geconcludeerd dat deze jongen onder deze omstandigheden niet in staat is gewoon basisonderwijs te volgen. Om de leer-moeilijkheden volledig te kunnen verklaren en daarvoor een goede oplossing te vinden, moet eerst een uitgebreid medisch onderzoek verricht worden.

79

Uit dit onderzoek worden enkele van onze vermoedens bevestigd:

- De werkelijke leeftijd van deze jongen zou \pm elf jaar zijn.
- Er worden neurologische afwijkingen gevonden, waardoor het trage werktempo en de leermoeilijkheden inderdaad veroorzaakt zouden kunnen zijn. Verdere medische begeleiding blijkt noodzakelijk.

In overleg met de ouders wordt gezocht naar een goede oplossing wat de schoolopleiding betreft. Het blijkt mogelijk deze jongen te plaatsen op een bijzondere school, waar kinderen komen die door medische indicaties geen gewoon basis-onderwijs kunnen volgen. Na twee jaar observatie zal bekeken worden hoe het verdere verloop zal zijn.

Wanneer we dit probleem nader bekijken zien we twee belangrijke aspecten:

1. Een grote discrepantie in opgegeven en werkelijke leeftijd.
- Mogelijk wordt soms de leeftijd wat lager

opgegeven dan deze in werkelijkheid is, omdat een kind anders niet in aanmerking komt voor adoptie. Maar hier heeft dat toch wel grote consequenties. Kinderen komen dan terecht tussen (veel) jongere kinderen en dat kan, vooral gezien de lichamelijke verdere ontwikkeling, toch veel problemen opleveren.

2. De lichamelijke conditie bij aankomst.

Het is telkens weer de vraag in hoeverre kinderen, die er redelijk goed uit zien ook werkelijk gezond zijn. Ook uit onze onderzoeksresultaten* blijkt dat er eveneens kinderen naar ons land komen met 'verborgen gebreken'. Ook bij deze jongen is het de vraag hoe het komt dat hij eigenlijk geen kracht heeft in zijn rechterhand. Is er sprake van mishandeling of is er sprake van een hersenbeschadiging? Daarom is het van het allergrootste belang dat alle kinderen na aankomst in ons land grondig medisch onderzocht worden. Op grond van de uitkomst van zo'n onderzoek kunnen dan — zo nodig — tijdig maatregelen getroffen worden.

80

Casus 2: Ontwrichte gezinssituatie

Een meisje van zes jaar, afkomstig uit Zuid-Amerika, wordt aangemeld omdat zij niet mee kan komen in de eerste klas van de basisschool. Zij is helemaal niet geïnteresseerd, kan zich niet concentreren en daarnaast heeft de moeder totaal geen vat op haar.

Anamnese: Het meisje is op driejarige leeftijd naar Nederland gekomen. Over haar verleden bestaan enkele vermoedens. Beide biologische ouders leven niet meer en zij is vermoedelijk door de politie opgepakt en naar een kindertehuis gebracht.

In het adoptiegezin wordt vier maanden voor haar komst een baby geboren. De moeder geeft aan dat zij net begon te wennen aan de baby en dat de komst van een meisje van drie jaar haar eigenlijk te veel was. Zij ziet geen kans aan beide kinderen tegelijk voldoende aandacht te geven. Ze begint dan aan iedereen raad te vragen en telkens op een andere — 'geadviseerde' — wijze de kinderen aan te pakken. Tussen de ouders ontstaan grote spanningen, hetgeen uitmondt in het vertrek van de vader. Het meisje is juist zeer sterk

* Adoptie van kinderen uit verre landen (R.A.C. Hoksbergen e.a. in druk).

aan de vader gehecht. Uit het onderzoek blijkt dat het meisje erg onzeker en chaotisch is. Zij kan zich nauwelijks concentreren en is voortdurend afgeleid. Het lijkt alsof zij heen en weer geslingerd wordt tussen onzekerheid en angst over haar verleden en de meer recente gebeurtenissen in het gezin. Zij zit helemaal klem, en ziet geen enkel perspectief. Mede daardoor kunnen de slechte schoolprestaties veroorzaakt worden. Besloten wordt haar de eerste klas over te laten doen en tegelijkertijd met een spelbehandeling te beginnen. Tevens zal de moeder een intensieve pedagogische begeleiding krijgen.

Spelbehandeling: We zien hierin hoe zij haar verleden en het geadopteerd-zijn verwerkt. Wel blijven er vraagtekens zoals: wat heeft zij allemaal meegemaakt? In ieder geval spreidt zij een opvallend ontzag voor politie-agenten ten toon. Langzaam maar zeker komen dan de meer recente gebeurtenissen aan bod. Zij voelt zich heen en weer geslingerd tussen twee werelden; zij wil de huidige situatie aanvankelijk niet accepteren. Veel haat, maar ook schuldgevoelens komen naar voren. Toch begint zij als persoon te groeien; het spel wordt minder chaotisch en zij lijkt zich veiliger te gaan voelen. Zij gaat stap voor stap accepteren dat er twee huizen zijn: één waar je woont en thuishoort en één waar je kunt logeren.

Pedagogische begeleiding, aan de volgende punten wordt gewerkt:

- Het opbouwen van een meer geordend gezinsleven.
- Het naar de kinderen toe duidelijk maken van de gezinssituatie. Voorkomen dat de kinderen verwachten dat vader weer terugkomt.
- Het zelfstandig functioneren van de moeder. Na afloop van de behandeling vindt een nieuw onderzoek plaats, omdat haar schoolprestaties nog steeds erg zwak zijn.

Daaruit blijkt:

1. Zij is vooruitgegaan wat betreft haar werkhouding, zij is minder chaotisch en kan zich iets beter concentreren.
2. Zij toont meer interesse in schoolwerk.
3. Haar intelligentie-niveau ligt rond het gemiddelde niveau.
4. Zij heeft nog duidelijk taalmoeilijkheden. Afsproken wordt om haar naast remedial

teaching toch ook door een kinderneuroloog te laten onderzoeken.

Samenvattend zien wij bij dit meisje twee duidelijke problemen:

In de eerste plaats is zij in een gezinssituatie terecht gekomen die door de komst van een baby (vier maanden oud bij haar komst) nog niet stabiel was. Voor dit meisje een zeer moeilijke start.

Ten tweede wordt zij na de scheidingen, die zij in het verleden reeds meegemaakt had, nogmaals geconfronteerd met een echtscheiding van de adoptiefouders. En juist door de vader, waarop zij zeer gesteld is, voelt zij zich in de steek gelaten.

In het algemeen kan er daarom met des te meer nadruk voor gepleit worden dat na een verandering in de gezinssituatie (zoals b.v. een geboorte) minimaal een jaar gewacht wordt voordat er een adoptiefkind geplaatst wordt. Ook bij het BDA wordt deze regel gehanteerd omdat men er vanuit gaat dat een gezinssituatie zo stabiel mogelijk moet zijn.

Een tweede punt dat hier extra aandacht verdient is het gezinsonderzoek. Het blijft een moeilijke zaak in hoeverre het mogelijk is in die fase van de procedure de relatie tussen beide ouders zo te taxeren, dat een teleurstelling voor het kind voorkomen kan worden. De komst van ieder kind vraagt heel wat van beide ouders en veroorzaakt ook een verandering in de relatie tussen beide partners. Dat is een punt dat op zijn minst besproken zou moeten worden.

Casus 3: Vertraagde aanpassingsproblemen

Meisje van vijf jaar wordt bij ons aangemeld omdat zij ontzettend veel aandacht vraagt. Zij heeft ook driftbuien. De ouders vragen zich af waar het aan ligt.

Anamnese: Het meisje kwam op twee-jarige leeftijd uit Zuid-Oost-Azië. Zij is tot haar vertrek door haar biologische vader verzorgd. Haar biologische moeder is een jaar na de geboorte overleden. Tegen de verwachting van de adoptiefouders in is zij bij aankomst een opvallend goed verzorgd uitziend en gezond kind. Het meisje is vanaf het begin ontzettend lief en past zich opvallend goed aan. Na alle

verhalen over mogelijke problemen, die je als ouders te wachten staan, is het begin volledig anders. Alles draait om het meisje en de ouders, die zelf geen kinderen konden krijgen, geven alle aandacht aan dit kind. Na twee maanden treedt opeens een volledige ommekeer op. Het meisje vraagt voortdurend aandacht, gunt de ouders geen seconde om samen te zijn en blijft ook 's nachts voortdurend de nachtrust van de ouders verstoren. Zij heeft driftbuien en gaat gillen wanneer ze geen aandacht krijgt.

De ouders vragen advies en krijgen zowel van het BIA als van deskundigen van een MOB de raad het meisje consequent en vrij streng aan te pakken; zij moeten haar vooral laten merken wie het voor het zeggen heeft.

Voor de ouders een moeilijke opdracht, die vooral door de moeder als extra zwaar wordt ervaren, ook omdat de omgeving zich ermee bemoeit, wanneer zij het meisje streng aanpakt. Het gezin raakt hoe langer hoe meer geïsoleerd omdat de moeder bang wordt voor de omgeving, die maar niet gelooft dat een zo leuk uitziend meisje zo lastig en moeilijk kan zijn. Ook de leidster van de speelzaal toont geen begrip voor de problemen van de ouders. Al met al komt er weinig verandering in de situatie. Tijdens ons onderzoek zien wij een leuk uitziend meisje dat erg haar best doet een goede indruk te maken. Toch ontstaat er een conflict en gooit zij haar neus in de wind, wanneer een opdracht haar begint te vervelen. Wij krijgen dan een heel ander meisje te zien. Aan dit gedrag wordt door ons geen aandacht besteed en na een korte tijd maakt ze toch de opdracht af.

Samen met de ouders wordt een plan opgesteld over de aanpak, die heel consequent en duidelijk moet zijn. Verder moeten zij trachten driftbuien en vervelend gedrag te negeren en daar tegenover moeten zij haar juist aandacht geven wanneer zij gezellig aan het spelen, o.i.d. is. Wat de ouders zelf betreft: er wordt overlegd op welke wijze zij weer meer aan zichzelf en aan elkaar kunnen toekomen.

Uit de gesprekken met de ouders blijkt dat zij eigenlijk overvallen zijn door de plotselinge ommekeer in het gedrag van hun dochtertje.

Zij waren er totaal niet van op de hoogte dat kinderen soms na een rustige periode de ouders uit gaan proberen en de grenzen gaan aftasten, omdat ze dat dan pas aandurven. Eigenlijk was het moeilijke gedrag van het meisje een positief teken. Maar door een onjuiste ervaring werd hierop niet adequaat gereageerd. Maar na een paar zware jaren lijken ouders en dochter toch ieder — zichzelf en elkaar — gevonden te hebben.

Casus 4: Een relatiestoornis leidt tot plaatsing in een kindertehuis

Een meisje van zeven jaar wordt aangemeld omdat de adoptiefouders zich afvragen of zij wel in het gezin kan blijven.

Anamnese: Het meisje is sinds drie jaar in het adoptiegezin — juridische — adoptie heeft plaats gevonden.

In het adoptiegezin zijn vier jongens, waarvan de jongste een nakomertje is (even oud als het meisje).

De ouders hebben een adoptiekind aangevraagd om een speelgenootje voor de jongste te hebben. Ook willen zij graag een meisje. Over het verleden van het meisje is bekend dat zij na het overlijden van haar moeder enige tijd door een tante is opgevangen. Maar nadat deze ook overleden is komt zij in een kindertehuis terecht. Zelf blijkt zij zich nogal wat van haar verleden te herinneren.

Bij aankomst blijkt het een pittig en vrij zelfstandig meisje te zijn. Zij is gesloten van aard en doet haar best zich goed aan te passen.

Zij is in haar hele gedrag erg precies en netjes en probeert de moeder na te bootsen. Ook heeft ze na korte tijd een sterke band met de jongste zoon.

Moeder begint zich te ergeren aan het gedrag van het meisje en vindt ook dat zij te veel aandacht vraagt. Alles wat het kind doet wordt door moeder als verkeerd uitgelegd. Vader blijkt erg op het meisje gesteld te zijn. Op het moment van aanmelding is de situatie zo hoog opgelopen dat het meisje de meeste tijd op haar kamer of buiten met andere kinderen doorbrengt. Zij probeert moeder zoveel mogelijk te ontwijken. Ook tussen de ouders onderling is duidelijk onenigheid en spanning ontstaan over de toekomst van dit meisje. Zij voelen zich — gezien

ook het feit dat zij juridisch geadopteerd is — in alle opzichten verantwoordelijk, maar zien de situatie thuis ook als niet meer houdbaar. Bij het onderzoek zien wij een meisje, dat niet weet wat haar te wachten staat. Zij vertelt dat zij toch — wanneer zij haar verleden en de huidige situatie vergelijkt — het liefst bij de adoptiefouders is. Maar toch blijkt ze de situatie niet als veilig te ervaren, zij voelt dat zij tussen vader en moeder instaat, terwijl zij snakt naar warmte en genegenheid. Ook voelt zij dat het haar niet lukt om iets goed te doen in de ogen van haar moeder. De enige met wie zij een sterke band heeft is het jongste broertje.

85

Samen met de adoptiefouders en de maatschappelijk werkster van de Raad voor de Kinderbescherming wordt overlegd wat de uiteindelijke oplossing zou moeten zijn. Allereerst wordt ter sprake gebracht of zij thuis kan blijven of uit huis zou moeten. Gezamenlijk komen we tot de slotsom dat het beter voor alle partijen is dat zij niet in het gezin blijft.

Vervolgens komt dan het moeilijke punt van waar zij dan naar toe moet gaan. Beide ouders zijn van mening dat zij uiteindelijk ('t liefst direct) in een nieuw gezin moet komen, dat haar wil adopteren.

Er worden een aantal alternatieven besproken zoals:

- Tijdelijk in een ander gezin logeren tot een definitief gezin gevonden is.
- Opname in een behandelingstehuis gericht op een nieuwe plaatsing.
- Blijven in het gezin totdat een nieuw gezin gevonden is.

Uiteindelijk wordt gekozen voor opname in een behandelingstehuis omdat — na alles wat het meisje heeft meegemaakt — zij niet zonder meer in een ander gezin geplaatst kan worden. Tijdelijk logeren in een ander gezin brengt het risico met zich mee dat zij zich gaat hechten aan dat gezin en dan weer een scheiding moet meemaken.

Nadat het meisje in het tehuis is opgenomen moet er nog een andere procedure op gang gebracht worden. Aangezien het de bedoeling is dat het meisje uiteindelijk in een ander gezin

geadopteerd wordt, moeten deze eerste adoptiefouders ontheven zijn uit de ouderlijke macht. De voogdij over het kind is bij een voogdijvereniging terecht gekomen en wanneer de behandeling in het tehuis in een fase is gekomen dat er naar een nieuwe plaatsing toegewerkt kan worden, zal er een nieuw gezin gezocht worden.

Wel is het voor de adoptiefouders erg moeilijk geweest om afstand te doen van deze dochter, omdat er voor haar nog geen definitieve oplossing gevonden is.

Slotwoord

In het bovenstaande kwamen enkele voorbeelden van problemen, die zich voorgedaan hebben bij buitenlandse adoptiefkinderen, aan de orde. Een aantal problemen had mogelijk voorkomen of in ieder geval eerder verholpen kunnen worden.

86

Zo zagen we reeds dat een uitgebreid medisch onderzoek bij de eerste casus al in een eerder stadium het advies had kunnen opleveren te zoeken naar een vorm van bijzonder onderwijs voor deze jongen.

Wanneer de ouders van de derde casus beter voorbereid waren geweest op mogelijke problemen met een buitenlands adoptiefkind, dan had ook in dat gezin veel verdriet voorkomen kunnen worden. Wij geloven dan ook dat voorlichting en voorbereiding op de komst van een adoptiefkind van het allergrootste belang zijn.

De aspirant adoptiefouders moeten over zoveel mogelijk gegevens kunnen beschikken zowel over algemeen-pedagogische en ontwikkelingspsychologische aspecten als over het land van herkomst en de mensen die daar wonen. Maar ook over het gezins- c.q. familieleven en de rollen van mannen, vrouwen en kinderen daarin.

En last but not least hebben zij recht op zoveel mogelijk gegevens van het kind dat gaat komen. Over diens verleden, maar ook wat het kort voor de komst naar Nederland heeft meegemaakt. Het is immers begrijpelijk dat een kind, dat honger heeft geleden en in het nieuwe gezin een overvloed van eten ziet, denkt dat hij dat zo snel mogelijk moet opeten. Wanneer zo'n kind

dan bijv. fruit van de schaal op eet en dit wordt door de ouders uitgelegd als stelen, dan kan dit tot de meest ernstige misverstanden leiden. Dit betekent ook dat ouders een goede voorbereidingstijd nodig hebben. Hiermee wordt niet bedoeld de 'eindeloze' wachttijden in de verschillende fasen van de procedure, maar de tijd die ligt tussen het bekend worden van welk kind zal gaan komen en de werkelijke komst van het kind. Een telefoontje twee weken voor de komst heeft eerder tot gevolg dat men zich hals over kop materieel (inrichting kamer, aanschaf speelgoed e.d.) voorbereid dan dat men zich kan bezinnen en voorbereiden op wat er allemaal gaat veranderen en hoe dat het beste opgevangen kan worden.

In het uiterste geval kan een plaatsing van een adoptiefkind zoveel problemen opleveren dat een overplaatsing het beste is voor alle partijen. Uit ons onderzoek* dat wij hieromtrent deden, kwam naar voren dat het percentage mislukte plaatsingen — gelukkig — zeer laag ligt. Van de mislukte plaatsingen die werden onderzocht bleken de meeste kinderen binnen het jaar overgeplaatst te zijn. In deze gevallen deden zich dan ook geen problemen voor t.a.v. de juridische adoptie.

Wel waren er een paar opvallende overeenkomsten:

1. Wat betreft de leeftijd bij aankomst: Deze kinderen waren gemiddeld 3½ jaar oud bij aankomst. De leeftijd van de groep kinderen waarbij de plaatsing 'gelukt' was, bedroeg gemiddeld 2 jaar en 10 maanden.
2. Deze kinderen waren veelal minder vrolijk en vaker agressief dan de groep kinderen waarmee zij vergeleken werden.
3. Taalproblemen en problemen met betrekking tot discipline komen veel vaker voor.
4. Veel ouders — vooral moeders — hebben vanaf het eerste moment negatieve gevoelens. Na 3 maanden hebben al deze moeders negatieve gevoelens t.o.v. het adoptief kind.
5. Bij ruim de helft van deze gezinnen beginnen de problemen binnen een week na aankomst.

* Adoptie van kinderen uit verre landen.
R.A.C. Hoksbergen e.a. (in druk).

Ook werd er gezocht naar mogelijke oorzaken:

- Duidelijke discrepantie tussen voorkeur of verwachting van de ouders en de feitelijke kenmerken van een kind.
- Veranderde gezinsomstandigheden.

Geboren in het buitenland — geadopteerd in Denemarken

Een onderzoek naar de integratie van internationale en transraciale adopties*

door V. Pruzan

Het doel van het onderzoek

Het voornaamste doel van het onderzoek was na te gaan of transraciale en transculturele door Denen geadopteerde kinderen stoornissen in de persoonlijkheidsontwikkeling hebben of ernstige moeilijkheden vertonen bij het zich aanpassen aan het adopterende gezin en de Deense maatschappij.

89

Bovendien werd geprobeerd een ruimere omschrijving te geven van hoe het de kinderen vergaat, hoe de gezinnen functioneren en hoe de ontvangst en de behandeling van de buitenlandse kinderen door de Deense samenleving is.

Een ander doel was na te gaan of de instellingen die verantwoordelijk zijn voor het contact tussen het te adopteren kind en de adopterende ouders en voor het onderzoek voorafgaand aan de adoptie, voldoende geschikte werkmethoden hebben ontwikkeld.

Selectie van de geadopteerde kinderen

Het onderzoek had betrekking op 168 geadopteerde kinderen die in het buitenland geboren zijn, d.w.z. 92 Duitse Mulatten (vader Amerikaanse Neger), 68 Koreaanse kinderen en 8 kinderen uit andere landen. De kinderen (92 jongens en 76 meisjes) waren ten tijde van het onderzoek minstens twee jaar in Denemarken; de gemiddelde in Denemarken doorgebrachte tijd was ongeveer vijf jaar.

* Dit is een verkorte weergave van: *Born in a foreign country — adopted in Denmark. A study of adjustment of intercountry and transracial adoptions.*

In: *International child welfare review*, maart 1978.

Voornaamste selectie-criteria

a. De leeftijd van de kinderen

Het onderzoek werd beperkt tot kinderen in de leeftijd van acht tot twaalf jaar. De voornaamste reden hiervoor was de wens dat de kinderen in de schoolleeftijd waren, waardoor informatie van scholen gebruikt kon worden. Bovendien zou meer waarde moeten worden gehecht aan aanpassings- en ontwikkelingsproblemen van kinderen in deze leeftijd dan aan corresponderende problemen in jongere leeftijdsgroepen.

b. De duur van het verblijf

Het werd niet vruchtbaar geacht aandacht te besteden aan problemen die samenhangen met het aanpassingsproces volgend op de aankomst van de kinderen in Denemarken.

c. Het jaar van aankomst

90 Het formele adoptiesysteem in Denemarken met betrekking tot buitenlandse kinderen is opnieuw geregeld in een wet van 1 januari 1965. Plaatsing van een kind is pas mogelijk wanneer een degelijk onderzoek door een bevoegde instelling uit heeft gemaakt dat de adoptiefouders geschikt zijn. Eén van de doelen van het onderzoek was een evaluatie van de praktische waarde van de onderzoeken, voorafgaand aan de adoptie. Daardoor was een voorwaarde bij de selectie van de geadopteerde kinderen dat zij nadat de wet van 1965 in werking was getreden, in Denemarken waren gekomen.

De verzameling van de gegevens

De gegevens die de basis van het onderzoek vormden, werden verkregen door de adoptiefouders en één van de onderwijzers van elk van de geadopteerde kinderen te interviewen. Het onderzoek bevatte tevens een sociometrische meting, uitgevoerd door de onderwijzers van de klassen waarvan de kinderen deel uit maken. Er zijn geen interviews of tests van de kinderen afgenomen.

De analyse

a. Beschrijving in plaats van verklaring

Het onderzoek richtte zich meer op de aanwezig-

heid of afwezigheid van aanpassing en daarmee verband houdende problemen, dan op een historische analyse van de ontwikkeling van het kind.

b. Het gebruik van controlegroepen

De geadopteerde kinderen werden voor wat betreft de aanpassing aan het gezin vergeleken met twee controlegroepen. Het betrof een groep door de onderwijzers als 'probleemkinderen' gekarakteriseerde kinderen en een groep kinderen die niet als zodanig gekarakteriseerd werd.

Er was een speciale controlegroep van klasgenoten voor de beoordeling van het gedrag en de aanpassing op school. Over deze kinderen werden dezelfde vragen aan de onderwijzer gesteld en de groep werd ook gebruikt bij de sociometrische tests om de positie van de geadopteerde kinderen onder zijn klasgenoten te bepalen.

91

c. Weigeraars

Negen van de 168 ouders die geïnterviewd werden, weigerden toestemming om contact op te nemen met de school. Van de 159 kinderen van wie de onderwijzers werden geïnterviewd, vond de sociometrische meting slechts bij 142 kinderen plaats. Angst dat het kind geplaagd zou worden was vaak de reden voor weigering.

Over het geheel genomen waren er weinig weigeringen. De ouders bleken zeer gemotiveerd te zijn. Bovendien werd veel werk besteed aan het bereiken van de geselecteerde adoptiefouders en het overtuigen van degenen die twijfelden of zij mee zouden doen, dat hun deelname erg belangrijk was.

Beschrijving van de adoptiefgezinnen

Vrijwel alle kinderen werden geadopteerd door getrouwde mensen*. Meer dan 50% van de kinderen werd geadopteerd door ouders die al kinderen hadden. Ten tijde van de interviews had 90% van de geadopteerde kinderen broers en zusters. De adoptiefouders kwamen uit een relatief hoge sociale klasse en van de

* In Denemarken is adoptie door alleenstaanden mogelijk.

helft van deze kinderen werkten de moeders niet, hetgeen verhoudingsgewijs meer is dan in andere gezinnen met kinderen van ongeveer dezelfde leeftijd.

De voornaamste resultaten

Eerste belangrijk resultaat

De beoordelingen door de onderwijzers die de kinderen goed kenden, bleken aan te geven dat het overgrote deel van de kinderen zeer goed aangepast was op school en dat zich verhoudingsgewijs in deze groep minder problemen van ernstige en vrij ernstige aard voordeden dan bij de controlegroepen (in 7% van de gevallen, tegen 13% van de controlegroepen). Er werd dan ook voor een zeer klein deel van de geadopteerde kinderen contact gezocht met bv. een schoolpsycholoog. Kleine, onbelangrijke probleempjes deden zich verhoudingsgewijs vaker voor bij de geadopteerde kinderen, nl. 60% van de geadopteerde kinderen had deze problemen, tegen 50% van de controlegroep.

92

Tweede belangrijk resultaat

Het bleek dat slechts een klein gedeelte van de gezinnen zodanige problemen had, dat de ouders het nodig achtten een bureau voor gezinsmoeilijkheden of een opvoedkundig bureau te consulteren.

Dit resultaat weerlegde samen met het eerste één van de veronderstellingen die bijdroeg tot de aanzet tot dit onderzoek, nl. dat een groot deel van de buitenlandse geadopteerde kinderen ernstige aanpassings- en persoonlijkheidsontwikkelingsproblemen hebben.

Derde belangrijk resultaat

Naar de mening van zowel de ouders als de onderwijzers, hadden de meeste kinderen probleemloze en uitstekende relaties met hun klasgenoten en vrienden. De meeste kinderen hadden goede vrienden die zij al lang kenden en die zij regelmatig bezochten. De sociometrische test van de relatie met klasgenoten ondersteunde de mening van de ouders en onderwijzers dat de relaties van de kinderen met hun klasgenoten bevredigend waren. De grote meerderheid van de gezinnen had geen

ernstige aanpassingsproblemen van de kinderen ervaren. Ongeveer 10% van de gezinnen rapporteerde een betrekkelijk gestoord gedragspatroon, hetgeen een aanwijzing kan zijn voor spanningen in het gezin. Met uitzondering van één kind, werden deze kinderen door hun onderwijzers niet als probleemkinderen gezien. In verband hiermee kan het door de ouders beschreven gestoorde gedrag beschouwd worden als een reactie van de kinderen op concrete situaties en dingen thuis.

In de meeste gevallen werden de relaties van de geadopteerde kinderen met hun broers en zusters als goed beschreven, zelfs bij de 40% van de gezinnen waar jaloezie tussen de broers en zusters bestond die volgens de ouders ernstiger was dan normaal. Er werden geen verschillen gevonden tussen gezinnen waar alleen geadopteerde kinderen waren en gezinnen waar ook eigen kinderen waren.

93

Vierde belangrijk resultaat

Meer dan 60% van de ouders bracht naar voren dat hun kind geplaagd werd met zijn uiterlijk. Voor het grootste deel was dit iets wat zo nu en dan gebeurde; aanhoudend, regelmatig geplaagd kwam slechts bij 5% van de kinderen voor.

Onderwijzers waren van mening dat slechts 10% van de kinderen met zijn uiterlijk geplaagd werd. Het verschil in de meningen van de ouders en van de onderwijzers kan toegeschreven worden aan de omstandigheid dat ouders meer op de hoede zijn voor dit soort plagen, maar het kan ook een aanwijzing zijn voor de ernst van het plagen; erg hinderlijk en aanhoudend plagen zou nauwelijks aan de aandacht van de onderwijzers ontsnapt zijn. Men kan hieruit de conclusie trekken dat, met enkele uitzonderingen, het geplaag relatief onschuldig is.

Het belang van het plagen nam ook af door de beschrijvingen van de populariteit van de kinderen in de kring van klasgenoten en vrienden en door het feit dat hun positie in het geheel niet inferieur is aan die van hun klasgenoten van Deense afkomst.

Ongeveer een kwart van de ouders vond dat

buren en anderen zó aardig tegen het kind waren dat ze er last van hadden en nog steeds hebben.

Vijfde belangrijk resultaat

Er werd algemeen verondersteld dat het voor de aanpassing van het geadopteerde kind aan het gezin en voor een gunstige ontwikkeling van de persoonlijkheid, erg belangrijk is dat het kind op zeer jonge leeftijd in het gezin geplaatst werd. De bevindingen gaven niet aan dat er een correlatie bestond tussen de leeftijd en het welzijn van het kind of gedragsmoeilijkheden e.d. Niettemin was de veronderstelling dat het kind bij voorkeur zo jong mogelijk moet zijn, wijd verspreid onder de adoptiefouders. Het maakte hierbij niet uit of het ouders betrof die jonge of die oudere kinderen geadopteerd hadden.

Zesde belangrijk resultaat

94

De omstandigheden van vrijwel alle adoptiefouders zijn voor de aankomst van het kind in Denemarken onderzocht. Er waren veel aanwijzingen dat de ouders die geschikt waren bevonden als adoptanten, zich ook als zodanig hebben bewezen. De grote meerderheid van de adoptiefouders waren goed aangepaste en harmonieuze mensen. Zij onderscheidden zich bovendien door een grotere psychische stabiliteit dan in het algemeen bij mensen bestaat. Aan de andere kant is er niet onderzocht of er ouders die bij het eerste onderzoek zijn afgewezen, geschikt zouden zijn geweest en daarom kunnen hierover geen uitspraken worden gedaan.

Hoe het met ze ging in Amerikaanse gezinnen

Een follow-up onderzoek naar geadopteerde kinderen in de Verenigde Staten*

door Dong Soo Kim

Dit artikel is gebaseerd op een uitgebreid onderzoek, dat door de schrijver werd verricht in samenwerking met een internationale adoptie-instelling en dat gedeeltelijk gesteund werd door de Maatschappij voor psychologisch onderzoek van sociale aangelegenheden en de universiteit van Tennessee.

Onderzoeksopzet

95

Het algemene doel van het eerste landelijke onderzoek over dit onderwerp was om het zelfbeeld vast te stellen dat Koreaanse kinderen, die door Amerikaanse gezinnen geadopteerd waren, in de puberteit hebben. De onderzoeksgroep bevatte zowel volledig Koreaanse als Koreaans-Amerikaanse kinderen, die tenminste een jaar in hun adoptief gezin gewoond hadden en die op het moment van het onderzoek in leeftijd varieerden van twaalf tot zeventien jaar. Hun zelfbeeld werd gemeten door middel van een standaardinstrument, de zogenaamde Tennessee-zelfbeeldschaal, die o.a. scores voor zelfwaardering, persoonlijkheidsintegratie en aanpassingsniveau oplevert. De hieruit resulterende metingen werden samen met andere socialisatie-gegevens in verband gebracht met variabelen als de raciale en culturele achtergrond van het kind, de leeftijd van het kind op het moment van plaatsing, de lengte van de plaatsingstijd en de omgevingsfactoren in de adoptiefgezinnen.

* Dit artikel is een bewerking van: How they fared in American homes.

In: Children today, maart/april 1977, blz. 2-6 en 36.

In deze bewerking zijn tevens enkele gedeelten verwerkt uit het door dezelfde auteur geschreven artikel: Issues in transracial and transcultural adoption.

In: Social casework, 59e jrg., nr. 8, oktober 1978, blz. 477-488.

Door middel van een gestratificeerde a-selecte steekproef werden er 700 kinderen geselecteerd en over twee even grote groepen verdeeld om vergelijking mogelijk te maken. In de zogenaamde 'vroegere groep' zaten die kinderen die voor hun eerste jaar in de adoptiegezinnen geplaatst waren, terwijl in de 'latere groep' kinderen zaten die ten tijde van de plaatsing zes jaar of ouder waren. Zowel aan kinderen als aan ouders werden vragenlijsten gestuurd. In totaal stuurden 451 paren, dat wil zeggen 64,4%, deze terug waarvan er 406 waren met bruikbare en complete antwoorden. Van de respondenten kwamen er 195 (176 gezinnen) uit de vroegere groep en 211 (190 gezinnen) uit de latere groep. De gezinnen kwamen uit 38 Amerikaanse staten. De gegevens van de vragenlijsten werden door de computer geanalyseerd. Er werden aanvullende interviews gehouden met enkele geadopteerde kinderen, hun ouders en met enkele bij adoptiebureau's werkende beroepskrachten in verschillende steden gedurende 1975 en 1976. Deze interviews en observaties verschaften aanvullende inzichten in en boden bredere perspectieven van de kwantitatieve gegevens uit de vragenlijsten, die per post verstuurd waren.

Kenmerken van het adoptiegezin

Welk soort mensen adopteert nu Koreaanse en andere buitenlandse kinderen? Volgens de gegevens van dit onderzoek werden de Koreaanse kinderen geadopteerd door blanke protestantse gezinnen uit de middenklasse die op het platteland of in kleine steden wonen. De ouders bleken sterke huwelijksbanden te hebben, enigszins conservatief te zijn en zeer religieus. De meeste gezinnen hadden zelf meestal twee eigen kinderen voordat zij er een adopteerden. Bovendien adopteerden de meesten twee of drie kinderen. Waarom adopteerden zij deze kinderen? Hoewel hun motieven wel wat ingewikkelder zullen zijn geweest, bleken de redenen die zij opgaven voornamelijk op het religieuze en humanitaire vlak te liggen.

Een zeer groot aantal ouders gaf op 'zeer tevreden' te zijn met hun Koreaanse kinderen. Ze waren in alle opzichten blij met de vooruitgang die hun geadopteerde kinderen geboekt hadden, zowel op het gebied van gezondheid

en ontwikkeling als op dat van persoonlijke relaties, culturele aanpassing en socialisatie. De uitgesproken tevredenheid lijkt gebaseerd te zijn op realistische taxaties van de over de gehele linie genomen goede aanpassing van de kinderen, zoals in het onderstaande zal worden bevestigd.

Ten tijde van het onderzoek was de gemiddelde leeftijd van de geadopteerde kinderen veertien jaar en een maand. Hun gemiddelde verblijf in het adoptiegezin was voor de latere groep vier jaar en elf maanden en voor de vroege groep dertien jaar en negen maanden.

Ongeveer tweederde van de kinderen was volledig Koreaans; de meeste andere waren blank-Koreaans en een enkele was zwart-Koreaans. De gemiddelde schoolklas van de kinderen uit de vroege groep was de tweede klas van de highschool, terwijl de kinderen uit de latere groep in de laatste klas van de lagere school en in de eerste klas van de highschool zaten, dat wil zeggen anderhalf jaar achter voor hun leeftijd. Dit laatste kwam waarschijnlijk door hun moeilijkheden met de Engelse taal. Er zijn echter redenen om aan te nemen dat zij die achterstand zullen inhalen naarmate zij langer in het adoptiegezin verblijven.

97

De persoonlijke taxatie van de kinderen in verschillende socialisatie-processen bleek zeer positief en gezond. Zo rapporteerde de latere groep dat hun prestaties op school tenminste gemiddeld waren en de vroege groep was beter dan gemiddeld. De algemene tevredenheid over hun leven in het adoptiegezin werd uitgedrukt in het feit dat zij zelf meenden zeer gelukkig te zijn. Dit kwam overeen met de opvatting van de adoptiefouders over de stemming van hun kinderen. Hun toekomstige plannen op het gebied van het onderwijs hielden onder meer de ambitie in om een college-opleiding te volgen, terwijl ze ernaar streefden een hoger beroepsniveau te bereiken. Kort gezegd: de kinderen uit de vroege groep deden het in veel opzichten iets beter dan die uit de latere groep, maar als geheel hadden zij zich vrij goed aangepast op hun weg naar de volwassenheid.

Belangrijkste resultaten

Naast de bovenstaande observaties kunnen de

volgende belangrijke resultaten in het kort worden genoemd.

— *Algemeen patroon van de vorming van het zelfbeeld*

In het algemeen hadden de geadopteerde Koreaanse kinderen een relatief geringe 'Koreaanse' identiteit. Zelfs als zij in Amerikaanse gezinnen geplaatst werden in de schoolleeftijd, verloren zij hun Koreaanse cultuurpatronen gewoonlijk snel en vereenzelvdigden zij zich met de 'Amerikaan' of vaker met de 'Koreaanse-Amerikaan', ongeacht hun raciale achtergrond.

Verscheidene kinderen stelden met nadruk: 'Ik ben een Amerikaan'. Deze identificatie was waarschijnlijk meer het gevolg van de houding van veel ouders, die volledig ontkenden dat er raciale en ethnische verschillen waren. Zij zagen geen kleur of ras of nationaliteit bij hun geadopteerde kinderen en meenden dat zij precies als hun eigen kinderen waren.

98

Over het geheel genomen was het zelfbeeld van de kinderen opvallend gelijk aan dat van andere Amerikaanse kinderen, gerepresenteerd door een normgroep in de Tennessee-zelfbeeld-schaal. Hun scores voor gevoel van eigenwaarde waren vrijwel gelijk aan die van de normgroep, hoewel de kinderen uit de latere groep begrijpelijkerwijs gewoonlijk wat minder aangepast waren en als persoonlijkheden wat minder geïntegreerd.

Dit lijkt erop te wijzen dat de geadopteerde Koreaanse kinderen in veel opzichten gelijk waren aan andere Amerikaanse teenagers en dat zij het even goed of zelfs beter deden dan anderen, hoewel zij in het begin enige aanpassingsmoeilijkheden bleken te hebben gehad. Het blijft de vraag of deze positieve indicaties gehandhaafd blijven als de kinderen eenmaal als volwassene een concurrerende rol gaan spelen in de maatschappij. Hun leven kan nu eenmaal niet beperkt blijven tot gezin en school. Ze zullen moeten leren leven met de harde werkelijkheid van de maatschappij waarin zij leven. In Amerika betekent dit dat zij opgewassen moeten zijn tegen het daar bestaande racisme. Volgens een rapport van de Commissie voor geestelijke gezondheid van kinderen is het racisme in Amerika een van de grootste gevaren voor de geestelijke gezondheid. Het stelt dat

aan veel kinderen uit minderheidsgroepen de mogelijkheden worden onthouden zich geestelijk gezond te ontwikkelen en dat die kinderen slechts zelden aan de schadelijke effecten van het racisme ontkomen.

Bij de geadopteerde Koreaanse kinderen zijn er al enkele latente tekenen die wijzen op mogelijke pathologische symptomen. Zo bleken bijvoorbeeld zowel de jongens als de meisjes zich veel zorgen te maken over hun uiterlijk. Ze klaagden over hun geringe lengte, hun donkere huid, hun platte neus en hun korte benen. Met een dergelijke negatieve opvatting over hun lichaam, verwerpen ze mogelijk hun eigen raciale achtergrond.

Eén resultaat van vitaal belang, dat bij toeval gevonden werd, was dat oudere en meer ver-amerikaniseerde kinderen met het verstrijken van de tijd, blijk gaven van enige verslechtering. Bij kinderen uit de vroege groep was er sprake van een gering negatief verband tussen de lengte van hun plaatsingstijd en hun tevredenheid en andere variabelen. Een aannemelijke verklaring hiervoor kan zijn dat overigens goed aangepaste buitenlandse kinderen die geen ethnische identiteit en cultureel erfgoed hebben, meer te lijden krijgen naarmate zij ouder worden en deel gaan nemen aan uitgebreider maatschappelijke processen.

99

— *Ethnische minderheidsfactoren en zelfbeeld*
Er was geen significant verschil in zelfbeeld en socialisatiepatronen tussen de twee raciale subgroepen volledig Koreaanse en Koreaans-Amerikaanse kinderen. De geadopteerde volledig Koreaanse kinderen hadden echter meer karakteristieke Koreaanse culturele patronen dan geadopteerde Koreaans-Amerikaanse kinderen, hoewel de kinderen uit de vroege groep dergelijke verschillen niet vertoonden. Het bleek dat er een negatief verband bestond tussen Koreaanse culturele factoren en zelfbeeld en socialisatiepatronen. Aangezien er echter een positief verband gevonden werd tussen de culturele factoren en de leeftijd ten tijde van de plaatsing in het adoptiefgezin (niet met de duur van het verblijf), werd het bovenstaande verband onecht geacht. Het blijkt dus dat de raciale achtergronden en de culturele identificatie geen invloed hadden op het zelfbeeld,

hoewel de volledig Koreaanse kinderen en de ten tijde van de plaatsing wat oudere kinderen meestal meer Koreaanse cultuurpatronen behielden.

Veel kinderen gaven te kennen Korea te willen bezoeken en hun natuurlijke moeder te willen vinden, hoewel ze tevreden bleven met hun situatie in Amerika. Terwijl hun belangstelling voor en nieuwsgierigheid naar hun biologische ouders en vaderland natuurlijk en zelfs gezond is, kan het verlangen naar hun verleden en het zoeken naar hun oorsprong, wanneer dit blijvend is, spanning veroorzaken in hun sociale leven. Door de afwezigheid van culturele banden zijn deze verwachtingen gedoemd on vervuld te blijven. De meeste kinderen hadden immers een paar jaar na hun plaatsing geen of geringe kennis van hun vroegere cultuur. Bijna geen van hen sprak bijvoorbeeld nog Koreaans ten tijde van het onderzoek. Het is dus denkbaar dat de goede aanpassing van de kinderen verkregen wordt ten koste van hun eigen unieke ethnische achtergrond en identiteit.

100

— *Tijdsfactoren en zelfbeeld*

Hoewel de kinderen van de latere groep een wat minder positief zelfbeeld hadden, konden dergelijke verschillen tussen de groepen noch worden geweten aan de leeftijd ten tijde van de plaatsing, noch aan de lengte van de plaatsingstijd. Voor de kinderen uit de latere groep die een grote variatie hadden wat betreft leeftijd en plaatsingstijd, was er geen statistisch bewijs dat een van beide factoren verband hield met het zelfbeeld of het socialisatieproces. Met andere woorden, terwijl een combinatie van een jongere leeftijd ten tijde van de plaatsing en een langere plaatsingstijd in het algemeen een positieve invloed hebben op geadopteerde Koreaanse kinderen, bleken leeftijd en duur van plaatsingstijd geen duidelijk verband te houden met de vorming van hun zelfbeeld.

— *De omstandigheden in het adoptiegezin en zelfbeeld*

Als kenmerk van een ondersteunende gezinsomgeving werd gevonden dat openheid in de omgang van het grootste belang was voor de

positieve ontwikkeling van het zelfbeeld. De toegeeflijkheid van adoptiefouders gaf een enigszins negatieve relatie te zien, terwijl er geen enkel verband bestond met belangstelling voor het erfgoed van de kinderen. Er waren vrij duidelijke indicaties dat, wanneer het adoptiegezin opener was in zijn interacties, maar niet te tolerant ten opzichte van toekomstige beslissingen van de geadopteerde kinderen, de kinderen een beter zelfbeeld bleken te hebben en beter gesocialiseerd waren.

Kort gezegd: een ondersteunende gezinsomgeving bevorderde over het algemeen de vorming van een positief zelfbeeld.

Discussie

Wat betekenen deze resultaten voor ons?

Volgens Erikson ontwikkelt de menselijke persoonlijkheid zich volgens universeel voorafbepaalde opeenvolgende fasen, met een specifieke ontwikkelingstaak voor ieder stadium. Volgens deze theorie is die taak tijdens de puberteit de vorming van een positieve ego-identiteit. Een dergelijke identiteitsvorming die tot uitdrukking komt in het zelfbeeld, kan dan dienen als criterium om de aanpassing in ontwikkeling van onze opgroeiende jeugd vast te stellen.

Het zelfbeeld wordt over het algemeen beschouwd als een betrouwbare weerspiegeling van wat iemand in zijn leven heeft meegemaakt en hoe hij zich er doorheen geslagen heeft. Tegelijkertijd oefent het zelfbeeld voortdurend invloed uit op iemands gedragspatronen. Op die manier kan het zelfbeeld dienen als een index van iemands toekomstige aanpassing en zelfverwerkelijking. Met andere woorden: vroegere ervaringen en eventuele aspiraties kunnen in het zelfbeeld weerspiegeld worden. Daaruit volgt dat het zelfbeeld, als het goed gemeten wordt, een redelijk betrouwbare schatting kan geven van de algemene geestelijke gezondheid of het algehele functioneren van geadopteerde Koreaanse kinderen. Bovendien kan het enige voorspellingen geven voor hun toekomstige ontwikkeling. Vanuit dit perspectief van menselijke groei en aanpassing kunnen we de volgende algemene conclusies trekken. In de eerste plaats dat het

met Koreaanse kinderen heel goed blijkt te gaan, in ieder geval verscheidene jaren na hun plaatsing in een Amerikaans adoptiefgezin. Dat betekent dat zij zich, ondanks de drastische veranderingen in hun levensomstandigheden, waaronder zowel veranderingen in persoonlijke en ethnische status als in taal en cultuur, opvallend gezond en normaal hebben ontwikkeld en aangepast. In de tweede plaats blijkt dat de open omgeving van het adoptiefgezin tijdens die ontwikkeling de belangrijkste rol heeft gespeeld. Andere factoren bleken van minder belang.

Dit lijkt sterk het universele belang van een goed tehuis voor de vorming van een adequaat zelfbeeld te benadrukken, een factor die alle andere sociale krachten en culturele vorming in de schaduw stelt. Het kan er ook indirect op wijzen dat de Amerikaanse maatschappij betrekkelijk open staat voor deze kinderen.

102

Aanbevelingen

Met het oog op het voorgaande worden de volgende beleidsoverwegingen voorgesteld.

Als adoptieprogramma kan de plaatsing van Koreaanse kinderen in Amerikaanse gezinnen als zeer succesvol worden beschouwd.

Het programma zou dan ook kunnen worden voortgezet of zelfs elders worden uitgebreid, zolang er geen betere alternatieven gevonden kunnen worden voor de kinderen in hun geboorteland. Oude twistpunten en bezorgdheden over mogelijke onrechtvaardigheden tegenover deze kinderen kunnen terzijde worden geschoven in het licht van het bovenstaande, over een langere periode verkregen, bewijsmateriaal.

Om rekening te houden met de raciale en culturele factoren die het leven van geadopteerde Koreaanse kinderen beïnvloeden, is een scherp opmerkingsvermogen, inzicht en medegevoel vereist; geen ongefundeerde stellingen en gevoelsmatig overdreven reacties. Dit betekent dat de overeenkomst met andere minderheidsgroepen met een lage status in de Amerikaanse maatschappij niet moet worden onderschat, maar ook dat de verschillen tussen de Koreaanse en Amerikaanse cultuur in de adoptiefgezinnen niet overdreven moeten worden benadrukt. Sommige ouders over-

spoelden hun geadopteerde kinderen met zoveel warme liefde, dat het leek alsof zij daarmee onbewust hun oosterse trekken op de een of andere manier hoopten weg te wassen. Andere ouders bleken in hun beschrijvingen van hun 'prachtige' Koreaanse kinderen hun aanmoedigingen aan de kinderen te overdrijven en ze met hun hooggespannen verwachtingen te overstelpen. Dergelijke attitudes van de ouders kunnen ertoe geleid hebben dat de kinderen zich belast voelden met het idee dat zij het hele Koreaanse ras of volk moesten vertegenwoordigen, waardoor ze gedwongen werden hun goede eigenschappen te overdrijven. Ongeveer hetzelfde kan gezegd worden over de invloed van de culturele Koreaanse achtergrond van de kinderen. Ook hier geldt dat wanneer daar te vroeg teveel nadruk op wordt gelegd, dit eerder schadelijk dan verheffend werkt. De ouders moeten zowel de biologische en raciale als de culturele achtergrond van hun geadopteerde kind accepteren om het voor het kind mogelijk te maken zich volledig te ontplooien en zijn plaats in de maatschappij te bepalen. Terwijl aan de ene kant een te grote nadruk op hun achtergrond en aan de andere kant een omgekeerd racisme moet worden vermeden, moet het de kinderen mogelijk worden gemaakt een positieve ethnische identiteit te ontwikkelen. Wat de kinderen waarschijnlijk eerst en vooral nodig hebben, is de soort liefde die hen een gevoel van zekerheid geeft. Daaruit moet dan een natuurlijke aanvaarding van verschillen voortvloeien die hun identificatie met hun Koreaanse erfgoed zal verrijken. Deze punten moeten zowel door plaatsingsdeskundigen als door adoptiefouders goed in acht worden genomen.

Het is misschien een nogal opvallend resultaat van dit onderzoek dat het met de kinderen die op oudere leeftijd geplaatst werden bijna even goed gegaan is als met de op jeugdige leeftijd geadopteerden. Wat die oudere kinderen vooral nodig bleken te hebben was voldoende tijd om zich aan te passen. Met het oog op de dringende nood van andere oudere dakloze kinderen kan er in de toekomst aan hen met meer vertrouwen een grotere prioriteit worden verleend.

Van fundamenteel belang voor adoptie tussen

verschillende landen is een goed gezinsklimaat, dat gekenmerkt wordt door openheid en een niet te toegeeflijke houding van de ouders ten opzichte van de kinderen. Deze eigenschappen zijn in feite niet anders dan die welke goede ouders in het algemeen moeten hebben en die niet geïnspireerd worden door een speciaal idealisme of nobel sentiment, maar door gewone menselijke liefde.

Studies over geadopteerde mensen en hun ouders bevestigen over het algemeen dat er, om goede adoptiefouders te zijn, geen bijzondere talenten of persoonlijke kwaliteiten nodig zijn die verder gaan dan het vermogen om van kinderen te houden en een grote dosis gezond verstand. Gezien hun vaak tragische ervaringen in hun prille jeugdijaren, hebben deze kinderen een speciale behoefte aan begrip, zekerheid en aanmoediging. De meest effectieve manier om zeker te zijn van een 'warm gezin' is toch wellicht een zorgvuldiger selectieproces door de plaatsende instellingen. De wijsheid van gewone gelukkige en gezonde gezinnen moet voorrang hebben boven alle bijzondere motieven en eigenschappen bij het uitzoeken van toekomstige ouders. De aanwezigheid van rijpe ouderlijke liefde, gekenmerkt door flexibiliteit, gevoel en vindingrijkheid en vrij van dogmatische of uitgesproken ideologische, morele of sociale druk is waarschijnlijk de belangrijkste kwalificatie voor de plaatsing van buitenlandse kinderen in een adoptiefgezin.

Literatuuroverzicht

Algemeen
Strafrecht en strafrechtspleging
Criminologie
Gevangeniswezen
Reclassering
Psychiatrische zorg
Kinderbescherming
Politie
Drugs

Uitleen van tijdschriften

105 Van de artikelen, die in deze rubriek zijn gepubliceerd, kan een kopie worden aangevraagd bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum van het Ministerie van Justitie, postbus 20301, 2500 EH 's-Gravenhage, tel. 070-706553/55.

Algemeen

1

Bogart, R.W., and E.R. Hutchison. *Public attitudes toward social problems: The impact of shared life experiences in the community of residence.* Social problems, 26e jrg., nr. 1, oktober 1978, blz. 97-111 (USA).

Vroeger werd bij sociaal onderzoek steeds onderscheid gemaakt tussen persoonlijke en structurele oorzaken en men beschouwde deze ook als eigen aan bepaalde typen mensen. In dit onderzoek analyseren de schrijvers gegevens van een woonwijk en zij tonen aan dat naast gegevens als ras, inkomen en dergelijke de woonwijk een zeer belangrijke variabele is, die in hoge mate de meningen beïnvloedt als het gaat over oorzaken van sociale problemen. Sociale processen binnen de buurt bepalen hoe men reageert op sociale problemen en andere aspecten van het maatschappelijke leven. De schrijvers komen tot de conclusie dat de woonwijk moet worden opgevat als een onafhankelijke morele orde die als een symbolisch mechanisme werkt door middel waarvan de mensen de maatschappij als geheel in vakjes verdelen en met de daarin werkzame oorzakelijke krachten proberen te begrijpen. Met literatuuropgave.

Dong Soo Kim. *Issues in transracial and transcultural adoption.*

Social casework, 59e jrg., nr. 8, oktober 1978, blz. 477-486 (USA).

106

De laatste jaren heeft het adopteren van kinderen van een ander ras en met een andere culturele achtergrond één grote vlucht genomen in de Verenigde Staten en Europa. Dit verschijnsel roept vele vragen op en wel met name wat betreft de aanpassing in het gezin en in het sociale systeem en wat betreft de geestelijke gezondheid van het kind. De auteur doelt hier vooral op de aanpassing op lange termijn. Hij voorziet nl. voor deze kinderen extra problemen bij het doormaken van de identiteitscrisis die veelal in de adolescentie fase voorkomt. Deze kinderen krijgen te maken met 'institutioneel racisme'. Zij hebben als minderheidsgroep nl. een lagere status en moeten zich daarom extra waarmaken. De auteur heeft als eerste een onderzoek gedaan naar deze aanpassing op lange termijn (International Adoption Research Project) en wel bij Koreaanse kinderen van twaalf tot zeventien jaar. Hij vergelijkt hierbij twee groepen, nl. de kinderen die voor hun eerste jaar geplaatst zijn en de kinderen die op zesjarige leeftijd of ouder geplaatst zijn. Uit het onderzoek blijkt dat de kinderen zich goed aanpassen, ze vertonen zelfs een zelfbeeld dat opvallend gelijk is aan dat van andere Amerikaanse teenagers. De auteur wijst hierbij op het gevaar dat zij hun eigen etnische achtergronden verliezen. Hij acht het wenselijk de kinderen te activeren in een gezonde nieuwsgierigheid naar hun etnische achtergrond, daar een goede geestelijke gezondheid het beste bereikt kan worden door het aanvaarden van de eigen persoon met zijn specifieke achtergrond in de omgeving waarin hij nu geplaatst is.

Met literatuuropgave:

Freed, R.N. *Legal aspects of computers and confidentiality.*

Jurimetrics journal, 18e jrg., nr. 4, 1978, blz. 328-334 (USA).

De schrijver beoogt met dit artikel om vanuit een rechtskundig perspectief enige richtlijnen te geven aan diegenen die zich bezighouden met het gebruik van computers voor het aanleggen en bijhouden van medische dossiers. Hij is van mening dat een wijs gebruik van de computer kan leiden tot een groter respect voor privacy. Daardoor is volgens hem wel een grote interesse in de menselijke waardigheid vereist. Hij wijst op de grote voordelen die het gebruik van de computer heeft, zonder de nadelen uit het oog te verliezen. Hij doet enige suggesties om deze zo veel mogelijk te beperken, waaronder het instellen van een professionele ombudsman naar Zweeds voorbeeld en het maken van wettelijke regelingen die het inwilligen van bepaalde soorten van aanvragen tot inzage en/of openbaar-

making van geregistreerde gegevens verbieden. Hij besluit met enige opmerkingen over de noodzaak voor onderzoekers op het gebied van de geneeskunde om samenwerking te zoeken met ter zake kundige juristen teneinde bij hun werk binnen de wettelijke beperkingen te blijven.

4

Klein-Schonfeld, S. *Frauen und Recht. Zur Konstitution des Rechtsbewusstseins von Frauen.*

Kriminologisches Journal, 10e jrg., nr. 4, voorjaar 1978, blz. 248-263 (BRD).

Noch onderzoek naar discriminatie van vrouwen op het gebied van het recht, noch pogingen om vrouwen te helpen om hun rechten af te dwingen, zijn succesvolle instrumenten om vrouwen over hun reserves ten opzichte van wet en recht heen te helpen. Een belangrijk aspect met betrekking tot deze problemen is de manier te bezien waarop vrouwen hun eigen positie ten opzichte van het recht en de rechtsproblemen definiëren. Onderzoek op dit speciale gebied leidde tot het volgende resultaat: In de ogen van vrouwen is het recht niet een functioneel instrument om hun persoonlijke doelen te bereiken, die voornamelijk gericht zijn op overeenstemming, terwijl in de ogen van vrouwen rechtsproblemen altijd gecombineerd zijn met conflicten. Voorts zijn vrouwen niet in staat om het recht te gebruiken, zelfs al zouden zij dat willen, omdat ze daarvoor de kennis missen. Er dient een leermodel ontwikkeld te worden om de houding van vrouwen t.o.v. juridische problemen te wijzigen. Met literaturopgave.

107

Strafrecht en strafrechtspleging

5

Brody, S. *Research into the aims and effectiveness of sentencing.*

The Howard journal of penology and crime prevention, 17e jrg., nr. 3, 1978, blz. 133-148 (GB).

In de criminologische literatuur van de laatste jaren, vooral in Amerika, wordt resocialisatie niet meer gezien als een realistische en realiseerbare penologische doelstelling. Deze plotselinge verandering van houding ten opzichte van de bestraffing en behandeling van delinquenten vindt volgens de schrijver onder andere zijn oorzaak in de resultaten van ongeveer twintig jaar onderzoek, die kennelijk weinig redenen tot optimisme geven. Ook is men er steeds meer aan gaan twijfelen of de sociale wetenschappen aan de gestelde eisen kunnen voldoen. De vele misverstanden over wat er nu feitelijk is onderzocht en hoe de resultaten van onderzoek moeten worden geïnterpreteerd hebben daar volgens hem in belangrijke mate toe bijgedragen. In een samenvatting van de uitkomsten van bestaande onderzoeken levert hij kritiek op de manier waarop de onderzoekers te werk zijn gegaan en geeft hij aan

welke fouten er naar zijn mening zijn gemaakt. Daarnaast geeft hij aan welke prioriteiten er in toekomstig onderzoek moeten worden gesteld, waarbij hij wijst op de moeilijkheden die er bij onderzoek naar de doelstellingen en de effectiviteit van een politiek van strafoplegging altijd zullen bestaan.
Met literatuuropgave.

6

Haferkamp, H., R. Lautmann, en M. Brusten. *Empirische Erforschung der Normgenese*.
Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform, 61e jrg., nr. 6, december 1978, blz. 351-363 (BRD).

Lange tijd is het onderzoek naar het ontstaan van strafrechtsnormen veronachtzaamd. Sinds kort is er pas van de kant van de sociale wetenschappen enige belangstelling ontstaan voor de zg. 'normstelling'. De auteurs trachten in dit artikel een aantal centrale aspecten en perspectieven voor het ontstaan van normen bijeen te brengen, onderzoeksvragen op te stellen en de relevantie van hun onderzoek aan te geven. Zij beschouwen een multivariate analyse van het strafrecht als een eerste vereiste om tot een goed resultaat in dit gebied te komen. De auteurs achten het van belang om de invloed van bepaalde ideeën, zoals rationalisering, ideologieën e.d. op het ontstaan van het strafrecht te verklaren. Dit geldt ook voor de economische structuren, zoals produktontwikkeling en arbeidsmarkt, en voor de marktrelaties. Bovendien lijkt het hen van belang het soort mensen dat dergelijke ideeën en interessen ondersteunt in het onderzoek op te nemen. Vervolgens geven de auteurs aan dat de samenhang tussen de ideeën, groepen en normen kan worden onderzocht door 1) een dynamische analyse van de fasering der normen of 2) het kijken naar een beleid waarin geen beslissingen worden genomen en normhandhaving plaatsvindt.

Met literatuuropgave.

7

Machielse, A.J. *Enige opmerkingen over het rechtsgoed*.
Delikt en delinkwent, 9e jrg., nr. 1, januari 1979, blz. 24-43.

In dit artikel wordt een schets gegeven van de ontwikkeling van het rechtsgoedbegrip in het verleden, beginnend bij Feuerbach; deze heeft voor het eerst hetgeen wij nu rechtsgoed noemen in een coherent strafrechtstelsel een functie toegekend, die ook nu nog voor de rechtsgoedtheorie van belang is. Er wordt stilgestaan bij die meningen over het rechtsgoed, die van belang zouden kunnen zijn voor de rol die het begrip wellicht in deze tijd nog kan spelen. Aangegeven wordt in wiens opvatting het rechtsgoed tot meer in staat moet worden geacht, dan slechts tot aanknopingspunt te dienen voor rubricering van strafbare feiten, en of deze capaciteiten van het

rechtsgoed ook voor het Nederlandse strafrecht van nut zouden kunnen zijn. Een globaal overzicht toont aan, dat de nadruk in de loop der jaren verschoven is van de legitimerende (de overheid mag slechts in de vrijheid van de burger ingrijpen als daarmee rechtsgoederen beschermd worden) naar de interpretatieve (het rechtsgoed als belangrijke factor bij de uitlegging van de wet), en tevens dat er in de loop der jaren een spanningsverhouding lijkt te zijn gegroeid tussen die twee functies, in die zin, dat nadruk op de interpretatieve functie met zich meebracht, dat de legitimerende functie werd uitgerangeerd.
Met literatuuropgave.

8

Reiman, Th.A. *Community corrections in Australia: The attendance centre scheme.*

Federal probation, 42e jrg., nr. 2, juni 1978, blz. 50-57 (USA).

109

In Australië heeft men een nieuwe stap gezet in de richting van een strafrechtelijke benadering die gebaseerd is op het gemeenschapsleven als zodanig. Met een historische beschouwing licht de auteur toe hoe het penitentiaire systeem zich in Australië heeft ontwikkeld. Reeds enige tijd zijn projecten ontwikkeld die gebaseerd zijn op tijdelijke detentieperiodes. Na dit historische overzicht bespreekt de auteur de aanpak in de staat Victoria. Hier wordt de wetsovertreder gestraft met een beperking van zijn vrije tijd. Zijn vrijheid in de overige uren van de dag wordt niet aan banden gelegd. Wel vindt er een soort controle plaats als beveiliging van de samenleving. Deze benadering heeft twee componenten. Ten eerste een werkcomponent, waarbij de veroordeelde werk verricht voor de gemeenschap. Daarnaast vindt 'social counseling' plaats. Er moet aan een aantal wettelijke voorwaarden worden voldaan, wil er van zo'n strafsoort sprake kunnen zijn. Zo dient de strafduur te liggen tussen één en twaalf maanden. De delicten kunnen van vrij ernstige aard zijn, zo kunnen bijvoorbeeld zowel roofovervallers als drugsdelinquenten in aanmerking komen voor deze strafsoort. Tot slot geeft de auteur een overzicht van de personele organisatie van deze aanpak.

9

Stein-Hilbers, M. *Zur Frage der geschlechtsspezifisch unterschiedlichen Strafverfolgung.*

Kriminologisches Journal, 10e jrg., nr. 4, voorjaar 1978, blz. 281-291 (BRD).

De stelling dat er een groot dark-number bestaat wat betreft de criminaliteit bij vrouwen en hun gunstige behandeling door het justitiële apparaat, wordt in dit artikel bekeken op het vlak van: a. de aangifte bij de politie b. de politie c. de officier van justitie d. de rechters. Duitse onderzoeken naar deze gegevens zijn niet ondubbelzinnig; maar in het geheel bezien moet toch de these dat vrouwen een bevoorrechte behande-

ling krijgen bij de strafvervolgning afgewezen worden.
Met literatuuropgave.

10

Traver, H. *Offender reaction, professional opinion, and sentencing.*

Criminology, 16e jrg., nr. 3, november 1978, blz. 403-419 (USA).

110

Er is de laatste tijd meer sprake van onderzoek, waarin het afwijkend gedrag niet meer louter wordt gezien als gevolg van het willoos ondergaan van een labelingsproces, maar waarbij daarentegen de mogelijkheid tot beïnvloeding van dit proces door de delinquent zelf onderwerp van onderzoek vormt. De analyse richt zich hierbij op reacties van controle instanties op uitingen en verklaringen van de delinquent en de mate van succes, die de laatste daarbij behaalt. Het onderhavige onderzoek heeft betrekking op de verklaringen van daders van vrij ernstige en moeilijk te verklaren typen van afwijkend gedrag, namelijk incest en kindermishandeling. Veel voorkomende verklaringen komen neer op het depreciëren van bewuste, controleerbare factoren, het optreden van mentale instorting en oncontroleerbare innerlijke impulsen. Leidt het door de officiële instanties accepteren van dergelijke verklaringen tot het uitspreken van lichtere straffen? Ter beantwoording van deze vraag wordt de hypothese getoetst dat daders, die het delict toegeven en daarbij om hulpverlening vragen om daarmee een verminderde verantwoordelijkheid t.a.v. het gepleegde delict aan te tonen, een grotere kans lopen op een lichtere of een voorwaardelijke straf. Hun handelwijze zou een indirect effect sorteren: de hulpvraag dient de overtuiging van de probation-officer of de psychiater te winnen, die op zijn beurt de rechterlijke uitspraak kan beïnvloeden. Het onderzoek valt dan ook uiteen in de volgende vragen: welke factoren waren in de onderzochte gevallen van invloed op de rechterlijke beslissing, welke factoren beïnvloeden de aan de rechter uitgebrachte aanbevelingen m.b.t. het al dan niet uitspreken van een voorwaardelijke straf, en wat leidt de delinquent er toe om het delict te ontkennen dan wel toe te geven? Hiertoe werden dossiergegevens bestudeerd met betrekking tot 194 gevallen van incest en 157 van kindermishandeling, welke in de jaren 1956 tot 1966 in het district Los Angeles werden gepleegd. Als uitkomst ten aanzien van de rechterlijke beslissing, welke werd gedichotomiseerd als het uitspreken van een al dan niet voorwaardelijke straf, kan worden gesteld dat de aanbeveling door professionele deskundigen hier een belangrijke beslissingsfactor vormt: aanbeveling ten gunste van het verlenen van een voorwaardelijke straf werd in vrijwel alle gevallen opgevolgd; de psychiatrische evaluatie, het optreden van een gekozen of toegewezen verdediger en de leeftijd van de verdachte speelden in een minder groot aantal gevallen een rol. Met betrekking tot de aanbeveling door de probation-officer vormt het al dan niet ontkennen van het delict een belangrijke factor, terwijl het be-

tuigen van spijt weinig invloed op zijn beslissing schijnt uit te oefenen. Met betrekking tot verklaringen van de dader geven de bevindingen steun voor de aanname dat de dader minder gemakkelijk een verklaring voor zijn gedrag kan geven naarmate dat meer afwijkt van het sociaal aanvaarde. Daders die geweld hadden gebruikt of tengevolge van wier delict het slachtoffer zwanger was geraakt ontkenden significant vaker het delict te hebben gepleegd dan degenen die van een lichter vergrijp werden beschuldigd. Als algemene conclusie van het onderzoek wordt gesteld dat de delinquent die 'de taal van de probation officer weet te spreken' een grotere kans heeft op een gunstige beslissing van deze functionaris. Ontkenning van het delict leidt tot een grotere kans op een onvoorwaardelijke straf, ondanks het bestaan van overigens gunstige factoren.

Met literaturopgave.

11

Wasik, M. *The place of compensation in the penal system.*

The criminal law review, oktober 1978, blz. 599-611 (GB).

111

In Engeland kunnen de rechtbanken naast een straf een bevel tot schadevergoeding geven. Doordat de wet waarin dit geregeld is niet duidelijk genoeg aangeeft welke plaats de schadevergoeding binnen het systeem van straffen en maatregelen moet hebben, wordt er door de rechtbanken relatief weinig gebruik van gemaakt. Na uitvoerig te zijn ingegaan op de voor- en nadelen van de huidige regeling, doet de schrijver aanbevelingen voor een verandering van het systeem. Volgens hem is schadevergoeding van het slachtoffer door de staat een veel efficiëntere manier om het slachtoffer schadeloos te stellen. Er zou een centraal fonds moeten komen, waarin het bedrag gestort wordt dat door de rechtbank aan de veroordeelde is opgelegd. De staat zou dit fonds aan moeten vullen en het beheer ervan in handen moeten leggen van een commissie voor schadevergoeding, waarbij het slachtoffer zijn aanklacht in kan dienen. Hij werkt dit systeem verder uit en legt er de nadruk op dat er behoefte aan is dat duidelijk wordt vastgelegd dat de rechtbanken in iedere zaak waarbij er verlies is geleden door of schade is toegebracht aan het slachtoffer zullen moeten overwegen een bevel tot schadevergoeding te geven.

12

Williams, G. *The authentication of statements to the police.*

The criminal law review, januari 1979, blz. 6-23 (GB).

Een minderheid van drie leden van de 'Criminal Law Revision Committee' heeft in haar 'Evidence Report' de aanbeveling gedaan om verhoren die op het politie-

bureau worden afgenomen voortaan langs electronische weg op te nemen en een niet volgens de regels opgenomen bekentenis niet als bewijs toe te laten. Aan de hand van een beschrijving van een aantal dubieuze politie-praktijken komt de auteur tot de conclusie dat het geschreven proces-verbaal van het verhoor van de verdachte niet altijd een betrouwbare weergave van diens woorden geeft. Vooral van de kant van de politie worden echter veel bezwaren tegen opname aangevoerd. Besproken worden: de repercussies voor niet opgenomen verklaringen, de hoge kosten; de mogelijkheid om met de banden te knoeien, de noodzaak om voor de jury ontoelaatbaar bewijs uit te wisselen, de mogelijkheid voor de verdachte om comedie te spelen, de langere duur van de terechtzittingen en de onwil van de verdachte om opgenomen te worden. De auteur ontkracht deze bezwaren maar concludeert dat het electronisch opnemen pas bevredigend kan werken nadat overeenstemming is bereikt met de politie over een nieuwe ethiek van het verhoor van verdachten.

Met literatuuropgave.

Criminologie

13

Albini, J.L., and B.J. Bajon. *Witches, mafia, mental illness and social reality: a study in the power of mythical belief.*

International journal of criminology and penology, 6e jrg., nr. 4, november 1978, blz. 285-294;

De opzet van dit artikel is om de Mafia als een geloof te analyseren. Studies over de Mafia tot op heden hebben geen wetenschappelijke basis. Daaruit vloeit voort dat het bewijs voor het bestaan van de Mafia als een geheime organisatie moeilijk is. De Mafia heeft volgens de schrijvers de karakteristiek van een geloof (als sociologisch proces) en niet die van een wetenschappelijke waarheid. De schrijvers vergelijken het geloof in de Mafia met het geloof in heksen in vroeger tijden. Om aan te tonen dat iemand een heks was, gooide men haar in het water. Verdrong ze niet, dan was het een heks en moest ze gedood worden, verdrong ze wel, dan was het geen heks. In beide gevallen overleefde de beschuldigde haar proces niet. De zgn. maffiosi kunnen ook hun proces niet winnen. Immers, indien ze ontkennen dat ze lid zijn van de Mafia, dan wordt het juist als bewijs gezien van hun lidmaatschap. De schrijvers vragen zich af hoelang het nog zal duren tot het Amerikaanse publiek zal inzien dat de Mafia slechts een mythe is en wie of wat dan de nieuwe zondebok zal zijn.

Met literaturopgave.

14

Carter, R.L., and K.Q. Hill. *Criminals' and non-criminals' perceptions of urban crime.*

Dit onderzoek geeft een analyse van de wijze waarop inwoners van een Amerikaanse stad het stedelijk milieu percipiëren in relatie met hun al dan niet criminele levenswijze. Bezien criminelen het stadsmilieu anders en schatten zij de feitelijke omvang van de daar voorkomende criminaliteit beter in dan niet-criminelen? Ter beantwoording van deze vragen werden door middel van vragenlijsten interviews afgenomen van een steekproef van vijfenveertig blanke en achtendertig zwarte (vermogens-)delinquenten uit een penitentiaire inrichting in Oklahoma City en een even grote controlegroep uit de bevolking, gematcht op enkele kenmerken van de beide groepen delinquenten. De vragen hadden betrekking op de wijze, waarop zij de karakteristieken van verschillende stadswijken waardeerden. De uitkomsten van het onderzoek indiceren dat onder delinquenten zowel als controlegroep gelijksoortige percepties voorkomen: criminelen en niet-criminelen bezien aspecten van het urbane milieu, die betrekking hebben op het daar heersende criminaliteitsbeeld en de bestaande politiebescherming op een vergelijkbare manier. De wijze van waarnemen door criminelen wijkt alleen af ten aanzien van aspecten in de professionele dimensie. Op dit bijzondere gebied geldt Letkemann's uitspraak dat de delinquent, net als de toerist, de boer of de potentiële inwoner, het stadsmilieu evalueert op basis van factoren die met zijn eigen belangen samenhangen. Ten aanzien van deze voor criminele activiteit relevante factoren werd ook verschil gevonden tussen de perceptie van blanke en zwarte delinquenten: voor zwarte delinquenten hangt de 'moeilijkheidsgraad' van een bepaalde wijk samen met de sociale status van die wijk, voor blanken meer met hun bekendheid met de wijk. Nader onderzoek zou kunnen worden gewijd aan de beslissing tot het plegen van criminele activiteit van de individuele misdadiger in relatie tot sociale en typologische kenmerken van delinquenten, aangezien de door hen aangelegde criteria bij het doen van deze beslissing als het meest interessante aspect in deze studie naar voren is gekomen. Met literatuuropgave.

113

15

Cernkovich, S.A. *Evaluating two models of delinquency causation.*

Criminology, 16e jrg., nr. 3, november 1978, blz. 335-352 (USA).

Twice in de huidige criminologie gangbare verklaringsmodellen, de structurele (Merton e.a.) en de controletheorie (Hirschi e.a.) geven zeer verschillende gezichtspunten met betrekking tot het ontstaan en in stand blijven van crimineel gedrag. Over het algemeen genomen ziet de structurele theorie de socio-economische status als een cruciale factor; haar verklaringen hebben veelal betrekking op de delinquentie van per-

sonen uit de lagere sociale klassen, welke onvoldoende kansen krijgen om volgens legitieme weg algemeen aanvaarde culturele doelen te verwezenlijken. De controle-theorie hiertegenover wijst het verzwakken of zelfs verbreken van de band tussen individueel gedrag en de groepsnorm aan als primaire oorzaak; haar uitspraken betreffen meestal de delinquentie van jongeren uit de sociale middenklasse. Een dergelijke scheiding van verklaringsmodellen in samenhang met verschillen in sociale status mist echter voldoende empirische steun, en beperkt de theorievorming door vernauwing van het blikveld. Het dient dan ook te worden gezien of factoren uit beide modellen niet kunnen worden samengebracht in één enkele conceptuele oriëntatie, die crimineel gedrag op significante wijze kan voorspellen. Hierbij moet er van worden uitgegaan dat iemands plaats binnen de sociale stratificatie de perceptie van zijn kansen en mogelijkheden tot het verwezenlijken van culturele waarden zal beïnvloeden, terwijl deze wijze van percipiëren vervolgens een doorslaggevende invloed zal uitoefenen op de door hem gevoelde band met de conventionele norm, aangezien legitieme middelen grotendeels in termen van deze conventie zijn gedefinieerd. Adhesie ten opzichte van de conventionele waarden zal verzwakken naarmate deze als minder succesvol worden ervaren om aan de dagelijkse behoeften te voldoen. Ter toetsing van deze aannamen werd aan 412 studenten aan een overwegend blanke middelbare school uit het Midden Westen een vragenlijst voorgelegd. Analyse van de hierop verkregen gegevens richtte zich in de eerste plaats op de bi-variate associaties tussen de onafhankelijke variabelen, factoren samenhangend met een der beide verklaringsmodellen, en eventuele deelname aan delinquente activiteiten. Daarnaast werd gezien of een combinatie van beide theorieën een betere voorspelling van crimineel gedrag mogelijk maakt. Ten aanzien van de eerste probleemstelling luidt de uitkomst dat beide modellen een significante voorspelling mogelijk maken. Verdere regressie-analyse maakt een bevestiging van de tweede hypothese mogelijk, waarbij de onderlinge samenhang van factoren uit beide modellen zich inderdaad blijkt voor te doen zoals hierboven beschreven.

Met literatuuropgave.

16

Dessaur, C.I., en L.G.H. Gunther Moor. *Criminaliteit in de nabije toekomst*.

Nederlands juristenblad, 54e jrg., nr. 3, 20 januari 1979, blz. 45-49.

In december 1977 publiceerde de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) het rapport 'De komende vijfentwintig jaar, een toekomstverkenning voor Nederland', opgesteld door de Commissie Algemene Toekomstverkenning. Het onderhavige artikel komt voort uit werkzaamheden, verricht ten behoeve van deze commissie. Met het oog op de

schaarsheid van voldoende getoetste theoretische uitspraken in de criminologie zien de auteurs zich gedwongen, een toekomstvisie m.b.t. ontwikkelingen in de criminaliteit te baseren op extrapolatie van thans bekende trends. Slechts ten aanzien van enkele punten kunnen voorspellingen worden gegrond op 'sociale wetmatigheden': ten eerste het demografisch gegeven van de bevolkingsopbouw en eventuele verandering daarin, ten tweede de bevinding dat de totale omvang van de geregistreerde criminaliteit, hoewel fluctuerend, gebonden lijkt aan bepaalde (zij het moeilijk te preciseren) beneden- en bovengrenzen. De auteurs leggen zich bij het doen van voorspellingen beperkingen op: niet-geregistreerde criminaliteit alsook delicten ten aanzien waarvan geen veroordeling is uitgesproken en overtredingen blijven buiten beschouwing. Categoriëring van onderzochte delicten wordt gebaseerd op de indeling van het Wetboek van Strafrecht, ondanks de constatering van een klaarblijkelijke discrepantie tussen de gangbare juridische typologie en een voor empirisch-theoretisch sociaal-wetenschappelijk onderzoek wenselijke classificatie. Wel worden enkele alternatieve classificatieschema's beschreven. Puntsgewijs komt men tot de volgende voor de komende decennia relevante voorspellingen: (1) in de onderlinge verhouding van de juridische delictscategorieën valt een relatieve toeneming te verwachten van het aantal overtuigingsdelicten t.o.v. de overige delicten, (2) het aantal veroordelingen wegens misdrijven tegen leven en persoon zal blijven dalen, (3) eventuele reële stijging van vermogenscriminaliteit kan voortvloeien uit relatieve deprivatie ten opzichte van eigen verwachtingen en aspiraties ten gevolge van afnemende welvaart, maar gezien de beperkte verwerkingscapaciteit van het strafrechtelijk apparaat zal het aantal veroordeelden redelijk stabiel blijven, (4) het aantal veroordeelden wegens (sexuele) zedencriminaliteit zal blijven dalen, (5) het aantal veroordelingen wegens ruwheidsmisdrijven zal in de komende jaren vrijwel ongewijzigd blijven, en (6) de gemiddelde leeftijd van de populatie die jaarlijks met het strafrecht in aanmerking komt wordt steeds lager, ofwel: een steeds jeugdiger aanvang van de criminele carrière. Enkele opmerkingen worden gewijd aan de bevindingen van onder anderen Fiselier, dat de onder de bevolking voorkomende gevoelens van bedreigdheid geenszins correleren met het reële gevaar dat bepaalde categorieën burgers lopen, noch met hun feitelijke ervaringen als slachtoffers van criminaliteit. Ten slotte worden enkele nieuwe vormen van criminaliteit onderscheiden: misdrijven die ontstaan ten gevolge van een nieuw type strafwetgeving; gedragingen die reeds strafbaar waren gesteld maar tot dusverre als regel niet werden vervolgd; misdrijven die ontstaan in verband met technologische innovaties, en door de democratie van het geweld mogelijk geworden terreuracties. Zowel bij terreuracties als bij inbreuken op de privacy zullen gevoelens van bedreigdheid in de samenleving extra sterk zijn. Hoewel daar strikt wetenschappelijk maar weinig gronden voor zijn aan te geven, verwachten de

auteurs in de nabije toekomst een voortduring van de ernstige, politiek geïnspireerde terreuracties.

17

Dürkop, M. *Frauen als Terroristen. Zur Besinnung auf das soziologische Paradigma.*

Kriminologisches Journal, 10e jrg., nr. 4, voorjaar 1978, blz. 264-280 (BRD).

Onder de groepen terroristen in de BRD zijn de vrouwen uit de hogere klasse, in tegenstelling tot de overige vrouwen-criminaliteit, over-vertegenwoordigd. In dit artikel wordt de motivatie van deze vrouwen aan de orde gesteld. Daarbij wordt uitgegaan van de zin van het handelen zoals deze door de Rote Armee Fraktion zelf is geformuleerd. Deze is niet gericht op het vrouw zijn, maar op het potentiële revolutionaire geweld van een onderdrukte bevolking. De oorzaak van hun politiek onjuiste schatting kan liggen in hun verschil in oriëntatie. Terwijl de terroristen juist emancipatorische interactie willen, is de overige bevolking meer geïnteresseerd in zekerheid. Moedigt de economische stabilisatie van de hogere klasse deze richting bij jonge mensen aan? Zijn vrouwen in het algemeen meer geïnteresseerd in persoonlijke relaties dan mannen? Het doel van de terroristen en van de vrouwenbeweging vertoont wel overeenkomsten wat betreft de oriëntatie op het subject. Maar ze vertonen ook grote verschillen, die genegeerd worden door al degenen die de vrouwenbeweging alleen maar willen zien als een bron van terrorisme.

Met literatuuropgave.

18

Dürkop, M., and D. Gipser. *Männer und Frauen als Interpreten weiblichen abweichenden Verhaltens.*

Kriminologisches Journal, 10e jrg., nr. 4, voorjaar 1978, blz. 241-247 (BRD).

De schrijfsters tonen in dit artikel met casuïstiek en voorbeelden de noodzaak aan om deze aflevering van het Kriminologisches Journal geheel aan het afwijkend gedrag bij vrouwen te wijden. Het gaat erom, dat de fixatie op het biologische paradigma doorbroken moet worden, wanneer de criminaliteit bij vrouwen verklaard wordt, en voorts om het pathologiseren van vrouwelijk afwijkend gedrag door sociale controle instanties tegen te gaan. Blijkt uit het biologiseren en pathologiseren van vrouwen een zekere verachting, zo kan men het in discredit brengen van de vrouwenbeweging als oorzaak van vrouwelijk afwijkend gedrag, veeleer als indicatie zien voor het serieus nemen van de vrouw als maatschappelijk wezen.

19

Fattah, E.A. *Perceptions of violence, concern about crime, fear of victimization and attitudes to the death penalty.*

De auteur tracht in dit artikel twee vragen te beantwoorden: (1) in hoeverre hangen hoge misdaadcijfers samen met de roep om herinvoering van de doodstraf?, en (2) in hoeverre hangen een toenemende bezorgdheid over de ontwikkeling van de criminaliteit en een vergrote angst om zelf slachtoffer te worden, samen met de roep om herinvoering van de doodstraf? Het onderzoek naar deze vragen heeft tot nu toe veel tegenstrijdige resultaten opgeleverd. M.b.t. de eerste vraag concludeert de auteur dat in die Canadese provincies waar de misdaadcijfers het hoogst zijn, de burgers blijkens opinie-onderzoeken het meest afkerig zijn van de doodstraf. M.b.t. de tweede vraag wordt een onderscheid gemaakt tussen Canada en de Verenigde Staten, tussen het platteland en de steden en tussen de verschillende Canadese provincies. Een vergelijking van de resultaten van Amerikaanse en Canadese opinie-onderzoeken heeft bij de auteur de indruk gewekt dat er eerder een negatieve dan een positieve relatie bestaat tussen de mate waarin men bang is voor misdaad en de mate waarin men zich voorstander van de doodstraf betoont. De opvattingen over straf in het algemeen en over de doodstraf in het bijzonder schijnen volgens de auteur te diep verankerd te zijn in iemands persoonlijkheid en zijn stelsel van waarden en overtuigingen, om te worden beïnvloed door nieuws over misdaad, door een bespeurde toename van geweldsmisdrijven of door een grotere angst om slachtoffer te worden. Het voor of tegen de doodstraf zijn is maar één aspect van een gecompliceerd geheel van politieke, sociale, culturele, morele en geloofsovertuigingen. Iemands attitude t.o.v. de doodstraf schijnt betrekkelijk stabiel en weinig vatbaar voor verandering. Verder onderzoek zal misschien duidelijk kunnen maken door welke factoren deze attitudes worden bepaald, gevormd of beïnvloed.

Met literatuuropgave.

20

Hackler, J.C. *Invitation to error: the dangers of evaluation and some alternatives.*

Canadian journal of criminology, 21e jrg., nr. 1,
januari 1979, blz. 39-51.

De effectiviteit van verschillende programma's voor de behandeling van delinquenten wordt tegenwoordig vaak afgemeten aan de hand van vergelijkingen tussen experimentele groepen en controlegroepen. Deze logische opzet is dikwijls door psychologen toegepast in laboratoriumexperimenten. Een laboratoriumsituatie kan volgens de auteur bij veldonderzoek nooit worden bereikt. Het introduceren van experimentele variabelen in een bepaalde situatie kan onvoorziene consequenties hebben. Zelfs als we een laboratoriumsituatie zouden weten te bereiken, kan een zekere bevooroordeeldheid van de onderzoekers leiden tot

onjuiste gevolgtrekkingen. Als we echter aannemen dat er objectieve onderzoekers bestaan, dan blijft het bezwaar dat een vergelijking tussen experimentele groepen en controlegroepen slechts iets duidelijk maakt over de relatieve effectiviteit van de behandeling en niet over de absolute deugdelijkheid ervan. Als een alternatieve strategie wordt door de auteur voorgesteld om onderzoek niet door onafhankelijke buitenstaanders te laten doen. De onderzoeker dient de bij de behandeling betrokkenen aan te moedigen tot systematische registratie van relevante, automatische verwerkbare gegevens die antwoord geven op eenvoudige, dagelijks voorkomende vragen. Op deze wijze worden zij niet afgeschrikt en wordt de weg bereid voor een meer geavanceerd gegevenssysteem dat in staat is ook meer theoretische vragen te beantwoorden. Inderdaad kan het zo jaren duren voor er antwoord op gecompliceerde vragen kan worden gegeven, maar naast een systematische gegevensbasis wordt ook de basis gelegd voor een gedurige samenwerking tussen onderzoekers en voor de behandeling verantwoordelijken.

Met literatuuropgave.

118

21

Hasenpusch B. *The United Nations Congresses on the prevention of crime and the treatment of offenders. An analysis of trends in content and participation.* International journal of criminology and penology, 6e jrg., nr. 4, november 1978, blz. 339-362.

Het secretariaat van de Verenigde Naties organiseert iedere vijf jaar een congres over misdaadpreventie en de behandeling van gevangenen. Het doel van deze congressen is voornamelijk het verzamelen en verspreiden van informatie over de misdaadsituatie in de wereld en het formuleren van praktische richtlijnen voor crimineel beleid voor zoveel mogelijk landen. Tot nu toe zijn er vijf congressen geweest. De schrijver heeft de rapporten van deze congressen onderzocht door middel van systematische en kwantitatieve analyse. Twee trends komen uit deze analyse naar voren. Men houdt zich steeds meer bezig met misdaadpreventie in de ruimste zin van het woord en minder met de behandeling van gevangenen. De tweede trend is, dat de congressen zich steeds meer ontwikkelen tot een politiek forum in plaats van een forum voor experts op criminologisch en penologisch terrein.

Met literatuuropgave.

22

Lewis, J.C. *A comprehensive approach to delinquency prevention and treatment.* Child welfare, 57e jrg., nr. 10, december 1978, blz. 675-684 (U.S.A.).

De auteur beschrijft in dit artikel een dienstverleningsproject in de staat Kentucky. Deze dienstverlening richt zich op delinquenten en hun gezin. Uitgangs-

punt is dat hierbij niet alleen de delinquent zelf, maar ook zijn familieleden, zijn schoolvrienden of collegae e.a. betrokken zijn. Het preventieprogramma wordt al ingeschakeld bij een chronisch schoolverzuim van het kind. In zo'n geval worden de ouders door de rechter verplicht op een regelmatig schoolbezoek toe te zien. Voor de behandeling en begeleiding van delinquenten bestaat er sinds kort een dagprogramma. De laatste jaren neemt het aantal jeugddelinquenten gestaag toe. Het gaat hier veelal om emotioneel gestoorde jongeren. Ook voor deze groep bestaan in Kentucky min of meer gespecialiseerde opvangcentra, die door de auteur in het kort beschreven worden. Daarnaast geeft hij nog een schets van de verschillende werkwijzen bij de begeleiding van verschillende vormen van maatschappelijk wangedrag. Aan het slot van het artikel geeft hij een evaluatie van de verschillende projecten. Hij benadrukt hierbij de behoefte aan een goede coördinatie van de verschillende diensten. Alle diensten verschillen in hun doelgroep, maar hebben gemeen dat zij zich voornamelijk richten op problemen die het gevolg zijn van een gebrek aan werkgelegenheid en recreatie in de samenleving.

Mack, J.A. *'Professional crime' and criminal organisation.*

International journal of criminology and penology, 6e jrg., nr. 4, november 1978, blz. 295-306.

In dit artikel wordt de vraag gesteld of de criminologie op een vergissing berust en de vraag hoe de criminologie zich waarschijnlijk in de toekomst zal ontwikkelen. In antwoord op de eerste vraag, zegt de schrijver, dat de klassieke criminologie zich heeft geconcentreerd op de zeer ernstige misdaad in fysieke zin. Dit is een zeer homogene en gemakkelijk te onderscheiden groep in de criminaliteit. Door de gepreoccupeerdheid van de klassieke criminologie met deze groep, heeft zij andere, even belangrijke sectoren verwaarloosd. Ten aanzien van de toekomstige ontwikkeling van de criminologie signaleert de schrijver een groeiende belangstelling voor de traditionele rationeel-economische misdaad en in het bijzonder voor onderzoek naar de organisatie achter de professionele (syndicaats)misdaad. Er bestaat echter een enorme groei van wat de schrijver noemt 'business-type crime' en wat hij definieert als 'gelegenheidsuitbuiting door wie dan ook'. Dit soort misdaad correspondeert niet met Sutherland's 'white-collar crime' omdat het niet neerkomt op een simpele overtreding van het privaatrecht. Het is meer gevarieerd en moeilijk af te bakenen en valt in het zich sterk uitbreidende niemandsland tussen een rechtschapen manier van zaken drijven en zuiver criminele praktijken. De recente groei en variëteit van dit soort misdaad betekent een uitdaging voor de criminologie. Het is van groot belang, dat zij zich daarmee gaat bezig houden, wil zij niet volledig bij de ontwikkelingen achterop raken.

Margraf, J. und H.A. Stiksrud. *Werthierarchien jugendlicher Häftlinge aus entwicklungspsychologischer Perspektive.*

Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform, 61e jrg., nr. 6, december 1978, blz. 376-386 (B.R.D.).

In dit onderzoek vergelijken de auteurs jeugdige delinquenten met niet-delinquente jongeren, met gevangenispersoneel en met volwassenen met een ander beroep. Zij proberen aan te geven dat de verschillen in waardepatronen van deze groepen terug te leiden zijn naar een verschil in ontwikkeling van een psychologisch proces. Met behulp van een aantal tabellen geven de auteurs aan dat een relatief hoge overeenkomst wordt gevonden tussen de leden van dezelfde leeftijdsgroep. Relatief grote verschillen worden bemerkt tussen jeugdigen en volwassenen. De auteurs verbinden hieraan de conclusie dat als er zoveel overeenkomsten tussen de waardepatronen van jeugdigen te zien zijn, men beter kan afstappen van die behandelingswijzen die steunen op de idee dat er zoiets bestaat als een 'crimineel' waardepatroon. Tot slot merken zij op dat overduidelijk blijkt dat zelfs jonge gevangenen een onderdeel vormen van hun generatie met het specifieke waardepatroon dat daar bij hoort.

Met literatuuropgave.

Mawby, R.I. *A note on domestic disputes reported to the police.*

The Howard journal of penology and crime prevention, 17e jrg., nr. 3, 1978, blz. 160-168 (G.B.).

Van maart tot december 1974 werden in negen woonwijken van de stad Sheffield alle huiselijke twisten (in totaal 170) bekeken, die aan de politie waren gerapporteerd en door hen genoteerd. Een analyse van de gegevens – van summiere aard in de gevallen dat er geen proces-verbaal was opgemaakt – toonde aan dat het grootste gedeelte van de twisten plaatsvond tussen echtgenoten en meestal tussen middernacht en zeven uur 's morgens. Bovendien werd er een verband gevonden tussen het aantal gerapporteerde voorvallen en het bestaan van een zekere criminele subcultuur in een wijk. Geen relatie kon worden vastgesteld tussen het aantal twisten en de leefbaarheid van een wijk. De schrijver wijst erop dat uit het aantal meldingen twee punten duidelijk naar voren komen. Ten eerste dat in sommige wijken dergelijke twisten geregeld voorkomen en daarom als een probleem moeten worden gezien. Ten tweede dat de politie zich meer zou moeten opstellen als een positieve dienstverlenende instantie, gezien de frequentie waarmee ze met dergelijke zaken te maken heeft.

Met literatuuropgave.

Jarenlang heeft de sociologie van het deviant gedrag het nutteloos geacht om aandacht te besteden aan de mechanismen van sociale controle. Inmiddels heeft zij een ontwikkeling doorgemaakt en volgens de schrijver kunnen daar minstens twee conclusies uit getrokken worden. De eerste is, dat de bestudering van sociale controle een probleem op zich zelf vormt, dat wij als zodanig zouden moeten benaderen; dat is beter dan dat men zich beperkt tot het in te voegen in de klassieke opvatting van onderzoek van deviant gedrag. De tweede conclusie is, dat de belangrijkheid, binnen deze controleprocessen, van kleine of niet geïnstitutionaliseerde mechanismen het hoogst wenselijk maakt om de methoden toe te passen van de sociologie van de representatie. Het is de bedoeling van dit artikel om – op basis van enige recente onderzoeken – te laten zien hoe de resultaten van zulke methoden er uit zien. Met literatuuropgave.

Gevangeniswezen

In 1972 werd in de staat Washington gestart met een project dat tot doel had rechtshulp te verlenen aan gedetineerden. De schrijver bespreekt in dit artikel een onderzoek dat hij deed naar de factoren die bij de beslissing tot het al dan niet gebruik maken van die rechtshulp van invloed waren. Hij interviewde 241 mannelijke gedetineerden, die tussen juni en september 1974 veroordeeld werden tot gevangenisstraf, voor het verkrijgen van achtergrondinformatie. In februari 1975 hield hij bij 198 van hen een follow-up interview om vast te stellen of zij een aanvraag tot rechtshulp hadden ingediend. Deze 198 gebruikte hij voor verdere analyse. Hetzelfde werd gedaan bij 74 vrouwelijke gedetineerden. Hij ging uit van de in de traditionele penologie bestaande veronderstelling, dat zij die sterke sociale banden hebben met de gemeenschap deze willen behouden en versterken en omgekeerd dat zij die die banden niet hebben of het niet eens zijn met het bestaande rechtssysteem, ook niets zullen doen om daaraan mee te werken. In verband daarmee besloot hij drie gebieden te onderzoeken die volgens hem samen zouden kunnen hangen met de beslissing om rechtshulp aan te vragen: de sociaal-demografische kenmerken, zoals leeftijd, opleiding, aantal kinderen, ras; de attitudes onder andere ten opzichte van de politie en het rechtssysteem; de ervaringen opgedaan met dat rechtssysteem. Uit de

analyse van de gegevens kwam naar voren, dat terwijl er voor de vrouwelijke gedetineerden een duidelijk verband bestond tussen bepaalde sociaal-demografische kenmerken, attitudes, ervaringen en het aanvragen van rechtshulp, dit voor de mannen niet gold. Bij hen werd alleen enig verband gevonden tussen een positieve houding ten opzichte van het rechtssysteem en het aanvragen van rechtshulp. Hun beslissing bleek dus veel willekeuriger te worden genomen en niet in overeenstemming te zijn met de veronderstelling waarvan werd uitgegaan. Volgens de schrijver hangt dit samen met de verschillen tussen mannen- en vrouwegevangenis en de manier waarop de gevangenen zich aanpassen aan hun verblijf aldaar. Hij wijst tenslotte op het belang van te kunnen voorspellen of van rechtshulp gebruik zal worden gemaakt en dringt aan op verder onderzoek.

28

Berger, R. *The public image of corrections.*

California youth authority quarterly, 31e jrg., nr. 1, lente 1978, blz. 2-17 (U.S.A.).

122

Aangezien het beeld dat het publiek in de staat Californië van het gevangeniswezen heeft nogal negatief is vergeleken met dat van andere deelgebieden van het strafrechtssysteem, werd in 1976 een commissie opgericht die tot taak kreeg te onderzoeken hoe hierin verbetering kon worden gebracht. De schrijver, zelf lid van de commissie, doet in dit artikel verslag van de bevindingen van de commissie en hoe men daartoe gekomen is. Na te hebben vastgesteld wat nu precies het beeld is dat het publiek heeft, gaat hij in op de oorzaken van het ontstaan ervan. Als een van de belangrijkste noemt hij de bestaande informatiekloof tussen degenen die op het gebied van het gevangeniswezen werkzaam zijn en het publiek. Ook wijst hij op de invloed van de massamedia, die waarschijnlijk vooral daaruit bestaat dat zij bestaande vooroordelen bevestigen. Bovendien blijkt persoonlijk contact met ex-gedetineerden en met personeel werkzaam in het gevangeniswezen een belangrijke factor bij het ontstaan van een negatief beeld. Hij behandelt de vraag hoe het beeld van het publiek over het gevangeniswezen zou moeten zijn en met welke middelen men dat het beste kan bereiken. Hij wijst op het belang van het veranderen van de bestaande terminologie, die nu wellicht bij het publiek verkeerde verwachtingen wekt. Meer nadruk moet volgens hem worden gelegd op begrippen als verantwoordelijkheid, effectiviteit en geloofwaardigheid. Tenslotte noemt hij de belangrijkste bevolkingsgroepen die men moet zien te bereiken en welke acties men zal moeten ondernemen om het bestaande negatieve oordeel te verbeteren.

29

Gleason, S.E. *Hustling: The 'inside' economy of a prison.*

Federal probation, 42e jrg., nr. 2, juni 1978,
blz. 32-40 (U.S.A.).

De auteur gaat in dit artikel nader in op de onwettige handelingen van delinquenten binnen de gevangenis. De gegevens hierover heeft de auteur verkregen via een gevangenis in de staat Michigan. De gevangenisbevolking bestaat uit ongeveer 3200 mannen van 23 jaar en ouder, waarvan tweederde deel onder extra strenge bewaking staat. In deze gevangenis kan werk worden verricht waarvoor een geringe verdienste wordt verkregen. Hiermee kunnen dan weer goederen en diensten worden bekostigd. Daar de verdiensten niet hoog zijn en bovendien niet door iedereen even gemakkelijk kunnen worden verkregen, komt men tot onwettige daden om geld te verdienen. Om goederen illegaal te kunnen verkopen moeten zij doorgaans eerst worden gestolen, bijvoorbeeld in de keuken van de gevangenis. Het spreekt vanzelf dat iemand die lange tijd in de gevangenis moet verblijven, eerder tot dit soort activiteiten komt dan kortgestraften. Daarbij komt nog dat bepaalde vaardigheden die hiervoor vereist zijn, meestal buiten de gevangenis in ruime mate zijn aangeleerd. Iedere gevangene werkt bij dit soort activiteiten voor zichzelf. De auteur is van mening dat dit soort onwettigheden altijd wel zal blijven bestaan in een gevangenis, zolang dit instituut zelf niet kan voldoen aan de economische en psychologische behoeften van de delinquenten. Met literaturopgave.

123

30

Rütker, W., und W. Neufeind. *Offener Vollzug und Rückfallkriminalität*.
Monatschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform,
61e jrg., nr. 6, december 1978, blz. 363-376 (BRD).

De auteurs proberen in dit onderzoek te achterhalen hoe men het aantal recidives kan doen verminderen door het omzetten van de traditionele, gesloten gevangenis in een open inrichting. Zij bekijken het recidivisme uit twee verschillende invalshoeken nl. die van het crimineel gedrag en die van de reactie daarop. Nadat zij nog even ingaan op deze verschillen, analyseren de auteurs het strafblad van 175 ex-gedetineerden. Met behulp van een groot aantal tabellen vergelijken zij drie instellingen met een open en een gesloten systeem. Zij komen hierna tot de conclusie dat het laagste recidive-aantal in de open inrichtingen voorkomt. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat in dit type instelling geen zware criminelen geplaatst worden. Ondanks dat gegeven zijn er volgens de auteurs echter zeer sterke aanwijzingen dat open inrichtingen het grootste aantal mensen aflevert dat niet meer in recidive vervalt. Met literaturopgave.

Thomas, Ch. W., D.M. Petersen and R.M. Zingraff. *Structural and social psychological correlates of prisonization.*

Criminology, 16e jrg., nr. 3, november 1978, blz. 383-393 (U.S.A.).

124

Het optreden van prisonisatie wordt doorgaans bestudeerd vanuit een der twee meest gangbare verklaringsmodellen, het deprivatie- en het importatiemodel. Het eerstgenoemde model zoekt verklaringen in de gestructureerdheid van penitentiaire inrichtingen en ziet de prisonisatie als een reactie op de problematiek die gewoonlijk met vrijheidsberoving samenhangt, het tweede model houdt meer rekening met bindingen en ervaringen van de gedetineerde buiten de gevangenis, voor en na de detentie. Deze studie wil de voorspellende waarde van beide modellen toetsen, tot welk doel uit ieder model enkele factoren worden afgezonderd: uit het eerste model de vreemdingsfactor, uit het tweede de verwachtingen t.a.v. de periode na de vrijlating en met de gevangenschap samenhangende veranderingen in het wereldbeeld. Hiertoe werd een interview afgenomen van 239 van de 2200 gevangenen uit een zwaar beveiligde Amerikaanse gevangenis, een aantal dat neerkomt op 67,5 procent van de aanvankelijk getrokken steekproef en 10,8 procent van de totale gevangenispopulatie. Prisonisatie wordt gedefinieerd als een respons op onvrijwillige participatie in een dwangmatig gestructureerde organisatie, negatieve verwachtingen m.b.t. de periode na vrijlating en het lager taxeren van toekomstige levenskansen. Als belangrijkste bevinding van het onderzoek wordt gesteld dat zowel gevangenis-specifieke als niet gevangenis-specifieke factoren direct met het optreden van prisonisatie samenhangen. Daarnaast wordt gesuggereerd dat het optreden van problemen en spanningen in verband met de vrijheidsberoving kan worden verminderd of ook geïntensiveerd tengevolge van invloeden die niet direct samenhangen met organisationele karakteristieken van de penitentiaire inrichting. Geen van beide modellen blijkt op zich voldoende verklarende waarde te bezitten met betrekking tot het geheel van factoren dat de prisonisatie omvat. Er valt dan ook weinig te verwachten van onderzoek dat de relatief grotere verklarende waarde van een der beide modellen zou wensen aan te tonen; vruchtbaarder lijkt een poging om beide zienswijzen tot één meeromvattend verklaringmodel samen te brengen.

Met literatuuropgave.

Woolpert, S. *Prisoner's unions, inmate militancy, and correctional policymaking.*

Federal probation, 42e jrg., nr. 2, juni 1978, blz. 40-45 (U.S.A.).

De laatste jaren is er een beweging op gang gekomen die een steeds grotere aandacht vraagt voor de gevan-

genen. De auteur stelt zich in dit artikel de vraag wat deze beweging voor betekenis heeft. Wat heeft zij te melden over de realiteit van het gevangenisleven? Is er sprake van een soort politiek bewustzijn onder de gevangenen? Bovendien vraagt de auteur zich af wat het effect van deze beweging zal zijn. Verbeteringen in de penitentiaire behandeling zouden hierdoor kunnen worden opgehouden, hoewel er ook van het tegendeel sprake kan zijn. Volgens de auteur kan er niet gesproken worden over een uniformiteit in de opvattingen binnen deze beweging. Er ontstaat zelfs een afstand tussen degenen die zich min of meer beleidsmatig bezighouden met verbeteringen binnen de gevangensismuren en zij die deze gevangenschappen bevolken. Bij deze laatste groep is naar zijn mening eerder sprake van een soort militant verzet. Toch belichten deze activiteiten als het ware de doeleinden waarnaar de meer georganiseerde belangenverenigingen streven. De gevangenen zelf volgen binnen de gevangenis vanzelfsprekend andere methodes om deze doeleinden te bereiken.

Met literatuuropgave.

Reclassering

125

33

Parker J.B. and J.A. LaCour. *Common sense in correctional voluntarism in the institution.*

Federal probation, 42e jrg., nr. 2, juni 1978, blz. 45-50 (U.S.A.).

Het is algemeen bekend dat het opzetten van een vrijwillig hulpprogramma geen kleinigheid is. Als er dan bovendien nog sprake is van wetsovertreders als doelgroep wordt het wel zeer moeilijk. Men gaat er bij deze vrijwillige hulpverleningsprojecten vanuit dat zij een positieve bijdrage leveren aan een gedifferentieerd hulpverleningsprogramma voor een zeer gevarieerde cliënteel. Daarnaast wordt ook nog verondersteld dat dit soort projecten van de deelnemers produktieve burgers maakt. Verder wordt dan nog aangenomen dat de vrijwillige hulpverleners veel warmte en zorg kunnen uitstralen over hun cliënten. De auteurs lichten deze en nog andere veronderstellingen door op hun houdbaarheid. Zij wijzen erop dat men zich bij dit soort projecten goed dient af te vragen op welke doelgroep men zich richt en wat men daarbij kan en wil bereiken. Er kan naar hun mening niet zonder meer gezegd worden dat dit soort projecten volledig gerechtvaardigd is door de vele tekorten die bestaan in de institutionele hulpverlening.

Psychiatrische zorg

34

Blankstein, J.H. *De forensisch-psychiatrische kliniek als behandelingsinstrument.*

Tijdschrift voor psychiatrie, 21e jrg., nr. 1, januari 1979, blz. 5-16.

De schrijver somt enige aspecten op van de forensisch-psychiatrische kliniek, de gedwongen opname in de inrichting (en de oorzaken ervan) en de verantwoordelijkheid van de inrichting op het terrein van de maatschappelijke veiligheid. Daarna gaat hij in op de kliniek als behandelingsinstrument. Alvorens te spreken over de uitgangspunten voor behandeling, geeft de schrijver een korte karakteristiek van de bewoners en hun achtergronden. Uitgangspunt voor de behandeling is het realiteitsfront binnen de kliniek, bestaande uit de leefsituatie en het terrein van werk en vaardigheden. Nauw verwant hiermee is het realiteitsfront buiten de kliniek, de relaties van de bewoner met de buitenwereld en met personen buiten de kliniek. De kliniek als instrument bespreekt hij aan de hand van de werkwijze van de behandelaars, terwijl het emotionele klimaat puntsgewijze behandeld wordt.

35

Cocozza, J.J., M.E. Melick and H.J. Steadman. *Trends in violent crime among ex-mental patients.*

Criminology, 16e jrg., nr. 3, november 1978, blz. 317-334 (USA).

126

Ondanks dat er weinig empirisch materiaal beschikbaar is met betrekking tot de relatie tussen geestesziekte en criminaliteit bestaat er onder het Amerikaanse publiek een vaste overtuiging omtrent de gevaarlijkheid van (ex-) psychiatrische patiënten. De bevindingen van op dit punt verricht onderzoek schijnen per tijdperiode te verschillen: gegevens uit de jaren 1922-1954 tonen aan dat ex-psychiatrische patiënten minder vaak werden gearresteerd dan de gemiddelde bevolking, terwijl onderzoek uit de jaren 1965 tot 1977 daartegenover stelt dat deze groep voor bepaalde delicten juist vaker wordt gearresteerd. Er zijn indicaties om te veronderstellen dat zowel de trend naar de-institutionalisering als de wijze waarop het strafrechtelijk en het medisch-psychiatrisch systeem zich tot elkaar verhouden hierbij een rol spelen. Ter bestudering van deze materie werden kenmerken onderzocht van twee steekproeven van ongeveer tweeduizend ex-psychiatrische patiënten, respectievelijk in 1968 en 1975 uit New Yorkse inrichtingen ontslagen. De beide jaartallen werden gekozen als vallend vóór en na de aanvang van de de-institutionaliseringbeweging. Gedurende een follow-up periode van 19 maanden werden gegevens bijgehouden m.b.t. aantal arrestaties en typen van delicten. De uitkomsten van dit onderzoek geven aan dat uit beide samples personen met een voorafgaand strafblad vaker werden gearresteerd dan de gemiddelde bevolking. In het bijzonder t.a.v. geweldsdelicten was het aantal per duizend voor de gehele bevolking in 1975 3,62 en 2,21 voor ex-patiënten zonder strafblad. In 1968 lag deze verhouding op 2,29 tegen 2,03. Voor het feit dat ex-patiënten over het algemeen genomen vaker worden gearresteerd dan de gemiddelde bevolking, blijken voornamelijk die ex-patiënten verant-

woordelijk, die voorafgaand aan hun behandeling reeds twee of meermalen waren gearresteerd. Als algemene conclusie kan worden gesteld dat het publiek van ex-psychiatrische patiënten weinig te vrezen heeft. Weinige van de uit psychiatrische inrichtingen ontslagen personen raken betrokken bij geweldsdelicten en degenen bij wie dat wel het geval is vertonen dezelfde kenmerken als degenen die over het algemeen deze delicten plegen: jeugdige personen met een lang voorafgaand strafblad. Opvallend is de van jaar tot jaar optredende zeer aanzienlijke stijging van het aantal mannelijke psychiatrische patiënten met een voorafgaand strafblad: als we kijken naar percentages was hun aandeel 15 procent in 1947, 32 procent in 1968 en 40 procent in 1975. Hierdoor wordt ook duidelijk waarom het aantal arrestaties voor geweldsdelicten onder ex-patiënten toeneemt. Oorzaken voor het optreden van deze trend kunnen worden gezocht in de vermindering van geriatrische opnames en de uitbreiding van preventieve zorg in de samenleving, waardoor in minder ernstige gevallen opname veelal kan worden vermeden. Met literatuuropgave.

127

36

Dickens, B.M. *Legal protection of psychiatric confidentiality.*

International journal of law and psychiatry, 1e jrg., nr. 3, 1978, blz. 255-281.

Een ongeschonden vertrouwensband is een integraal deel van de hoogte en de kwaliteit van de gespecialiseerde hulp gegeven door psychiaters aan hun patiënten. De maatschappij zal ermee gediend zijn wanneer de psychiater in staat is om zijn patiënten te kunnen verzekeren dat hun vertrouwelijke mededelingen geheim zullen blijven. De schrijver werkt deze stelling nader uit in het licht van het strafrecht, het civiele recht in het algemeen en het personen- en familierecht in het bijzonder.

Met literatuuropgave.

37

Dix, G.E. *Participation by mental health professionals in capital murder sentencing.*

International journal of law and psychiatry, 1e jrg., nr. 3, 1978, blz. 283-308.

In beslissingen van het Amerikaans Hoog Gerechtshof is in 1976 duidelijk naar voren gekomen, dat individualisering van het doodvonnis een constitutioneel vereiste is. Dit artikel behandelt de doodvonnisprocedure in Texas en Ohio en, in mindere mate, Arizona. Het lijkt duidelijk, dat er op de geestelijke gezondheidszorg steeds vaker een beroep zal worden gedaan, om deel te nemen bij de beslissing al of niet de verdachte ter dood te veroordelen. Dit artikel echter, stelt, dat de deelname van psychiaters en psychologen bij dit aspect van het proces waarschijnlijk niet

zoveel controverse oproept, als op andere gebieden, zoals bijvoorbeeld bij het bepalen van de toerekeningsvatbaarheid van een verdachte. Ondanks de grote mate van overeenstemming over de noodzaak om beslissingen over leven of dood te individualiseren, bestaat er weinig overeenstemming over de wijze waarop zo'n beslissing genomen moet worden. De schrijver vraagt zich af of individualisering wel mogelijk zal zijn.

Met literatuuropgave.

38

Goudsmit, W., and J.W. Reicher. *Experience with psychotherapeutic treatment of delinquents with a serious social risk: Indication, methods, results.*

International journal of law and psychiatry, 1e jrg., nr. 3, 1978, blz. 309-318.

Sinds de introductie van intensieve socio-therapeutische en psycho-therapeutische methoden bij de behandeling van delinquenten, die ter beschikking van de regering gesteld zijn, is aangetoond, dat, zelfs in nog onvoldoende uitgeruste klinieken, het teruglijden in ernstige misdrijven die de maatschappij bedreigen, veel minder vaak voorkomt, dan bij opsluiting in de gevangenis. De noodzakelijke voorwaarden voor behandeling zijn: een goed begrip voor de beweegredenen en problemen van de patiënten, intensieve training en begeleiding van aldegene, die betrokken zijn bij en actief deelnemen aan het behandelingsproces, goed uitgeruste behandelingsinstituten met een therapie-vriendelijk regiem, en, tenslotte, een flexibele en begeleide terugkeer van de patiënt in de maatschappij, met de mogelijkheid van verdere begeleiding of behandeling.

Met literatuuropgave.

128

Kinderbescherming

39

Giller, H., and A. Morris. *Supervision orders: the routinization of treatment.*

The Howard journal of penology and crime prevention, 17e jrg., nr. 3, 1978, blz. 149-159 (G.B.).

In Engeland hebben de rechtbanken sinds een wet van 1969 de mogelijkheid om, anders dan oplegging van 'probation' jeugdige delinquenten onder toezicht te stellen van een speciaal daartoe opgerichte sociale dienst. Omdat er over deze maatregel nog maar weinig bekend was, besloten de schrijvers te bekijken wat een dergelijke ondertoezichtstelling voor de betrokken partijen betekende, wat de doelstellingen ervan waren en of die in de praktijk verwezenlijkt werden. In 1977 interviewden zij 21 kinderen en 22 ouderparen. Het contact werd gelegd door middel van de supervisors die met de kinderen en hun ouders te maken hadden. Ook met acht van hen werden interviews gehouden. Het bleek dat ouders en kinderen de maatregel over

het algemeen zagen als een hulp, terwijl ze tevens vonden dat er een zekere afschrikwekkende werking van uitging. Volgens de supervisors was het doel van de maatregel het verbeteren van het sociale gedrag van het kind door middel van de invloed van een onafhankelijke onpartijdige buitenstaander. Zij bleken soms moeite te hebben met de tweeledigheid van hun taak: aan de ene kant het opbouwen van een vertrouwensrelatie met het kind, aan de andere kant het opleggen van een zekere dwang. De schrijvers zijn van mening dat de introductie van sancties in een wet van 1977 op het niet meewerken aan de maatregel niet noodzakelijkerwijs de kwaliteit van het effect van de maatregel zal vergroten. Het probleem blijft bestaan of de maatregel nu in de eerste plaats een middel tot controle is of een middel tot behandeling.

Met literatuuropgave.

40

Pabon, E. *Changes in juvenile justice: evolution of reform.*

Social work, 23e jrg., nr. 6, november 1978, blz. 492-497 (U.S.A.).

129

Op grond van het rapport van de Presidents Commission on Law Enforcement van 1967 in de U.S.A. zijn er plannen ontstaan het jeugdrecht te wijzigen. De bedoeling is dat de langdurige plaatsing in een inrichting moet verdwijnen, ten gunste van opvangcentra in de maatschappij zelf. Het formele sanctiesysteem zal alleen nog als laatste redmiddel dienen, het is dus geen substituut hiervan. Men hoopt dat zo het aantal veroordeelden zal afnemen. De auteur geeft echter aan dat de voorgestelde regeling slechts als een supplement op het bestaande systeem zal werken. Hij benadrukt dat de wijzigingen op hun waarde onderzocht dienen te worden, zodat men kan zien of zij aan de opzetverwachtingen voldoen. Hij geeft aan dat het erop gaat lijken dat de controle op de jeugdigen nu alleen maar overgenomen wordt door instellingen van buiten het jeugdrecht. Bovendien neemt het aantal onder toezicht gestelden alleen maar toe, door een zgn. drempelverlaging in verband met het niet-officiële karakter van de instellingen. In een historisch overzicht laat de schrijver zien dat de voorstellen empirisch gefaald hebben. Hij acht de opvang van minder ernstige gevallen in de maatschappij geen kwaliteitsverbetering van het rechtssysteem zoals dat blijft bestaan voor de ernstige gevallen.

41

Traulsen, M. *Prävention bei delinquenten Kindern.*

Monatschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform, 61e jrg., nr. 6, december 1978, blz. 386-395 (B.R.D.).

De laatste tijd staat het delinquente gedrag van kinderen steeds meer in de belangstelling. De auteur geeft aan dat bijna alle kinderen wel eens een handeling

plegen die in strijd is met het strafrecht. Dit is 'normaal' te noemen. Algemeen wordt aangenomen dat een aantal kinderen op die wijze echter uitdrukking probeert te geven aan het feit dat er iets fout zit met hun ontwikkelingspatroon. Alleen bij deze gevallen acht de auteur een ingrijpen van overheidswege op zijn plaats. Vervolgens geeft hij aan hoe men deze kinderen kan herkennen. De auteur beschrijft hoe van een groep van 115 kinderen die van overheidswege onder toezicht geplaatst waren, bijna alle kinderen of recidive pleegden, of een zwerfend bestaan gingen leiden of problemen op school kregen. Daarna geeft zij met enige getallenvoorbeelden aan hoe de resultaten van deze preventieve maatregelen gewaardeerd kunnen worden. Vervolgens gaat zij in op de samenhang die zou kunnen bestaan tussen ontwikkelingsstoring en later delinquent gedrag. Uit dit alles blijkt dat de mate van afwijkend gedrag op jeugdige leeftijd niet alleen zijn invloed heeft op de wijze en duur van het toezicht van overheidswege, maar ook op crimineel gedrag op volwassen leeftijd. Met literatuuropgave.

Politie

130

42

Cachet, A. *Het problematische karakter van de politietaak.*

Sociologische gids, 25e jrg., nr. 6, november/december 1978, blz. 449-465.

Problemen binnen de politieorganisatie of in de relatie politie-publiek worden in de regel toegeschreven aan individueel tekort schieten, organisatorische tekortkomingen of toevallig en incidenteel falen. Dergelijke verklaringen miskennen het inherent problematische karakter van de politietaak in een democratie. Dit inherent problematische karakter van de politietaak vindt zijn oorsprong in het feit, dat in een democratische samenleving tegelijkertijd gevraagd wordt om bescherming *door* de politie en om bescherming *tegen* de politie. Het is opvallend dat het inherent problematische karakter van de politietaak – de tegenstrijdige eisen die de samenleving aan de politie stelt in het dagelijks leven – te weinig wordt onderkend. Volgens de auteur moet dat verklaard worden uit het feit dat gangbare opvattingen over wat de politie is en doet weinig overeenkomst vertonen met de praktijk zoals die – meer en meer – uit sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar voren komt. De auteur maakt in het artikel het inherent problematische karakter van de politietaak meer zichtbaar. Met literatuuropgave.

43

Chatterton, M.R. *From participant to observer – dilemmas of the research process in a study of urban police work.*

Dit artikel richt zich op de dilemma's en paradoxale situaties die bij participierend waarnemend onderzoek te voorschijn kunnen komen. Door verscheidene gevallen te bekijken uit een onderzoek van stedelijk politiewerk, geeft de schrijver aan dat de benadering, door de verwikkeling die het met zich meebrengt, gelegenheid biedt om deze tegenstellingen op te lossen. Door de stand van zaken gedeeltelijk d.m.v. veldwerk opnieuw te bezien, vond de schrijver dat bij veel gelegenheden spanning optrad tussen de rollen van onderzoeker en deelnemer en dat het bewaren van het natuurlijke in de veldsituatie van het hoogste belang bleek te zijn, zelfs al leverde dit beperkingen voor de onderzoeksactiviteiten op. De auteur beseftte ook dat hij zich, ten einde zichzelf eerder als deelnemer in te zetten dan de rol van onderzoeker op zich te nemen, snel moest inleven in de subcultuur van de politie. Dit was paradoxaal genoeg voor het project één van de doeleinden op de lange termijn om te onderzoeken en te verklaren. Het artikel beschrijft verschillende strategieën en tactieken die werden toegepast om aan deze problemen het hoofd te bieden, in het bijzonder het gebruik dat werd gemaakt van een marginale groep binnen de organisatie. Het belang van het kwalitatieve onderzoek boven de kwantitatieve analyse van later uitgevoerd politieonderzoek wordt niet aangetoond. Met literatuuropgave.

131

44

Heijboer, H.J. *De (gevaarlijke) ontwikkeling van een particulier politiewezen.*

Delikt en delinkwent, 9e jrg., nr. 1, januari 1979, blz. 5-23.

Er is een verschuiving op het terrein van bescherming en bewaking, van rust en veiligheid aan de gang. Of dit een aardverschuiving is of, op zijn minst, het gerommel wat daaraan vooraf pleegt te gaan, staat nog te bezien. Vast staat echter, dat in de ons omringende landen het aantal beveiligingsmensen het aantal politieambtenaren ruimschoots overtreft. Nederland staat er nog gunstig voor. In 1975 bedroeg het aantal geregistreerde professionele bewakers in particuliere dienst 12.000 tegenover 26.000 politieambtenaren. Aan de politie is de handhaving van de openbare orde opgedragen; een moeilijk en rekbaar begrip. Openbare orde en veiligheid worden ook gehandhaafd door particuliere bewakers, die in het openbaar, op openbaar terrein, op de openbare weg, in winkelcentra enz. personen en goederen bewaken en beveiligen. Getoetst aan de ontwikkeling van de beveiligingsindustrie lijkt een heroriëntatie op de rol van de politie, het bevorderen van de voorwaarden voor een vreedzame samenleving, dringend gewenst.

Met literatuuropgave.

In het artikel worden twee vragen gesteld: – bestaat er een duidelijke consensus over wat de essentiële taken zijn waar de politie zich mee bezig dient te houden in een samenleving als de onze? – welke instanties en groepen oefenen grote invloed uit op de politieke taak-uitoefening? Er blijkt geen overeenstemming te bestaan over wat de politie doet, evenmin over wat zij behoort te doen. De centrale overheid, het lokale bestuur, het openbaar ministerie, de politie en de bevolking hebben een verstrekkende invloed op de taakuitoefening van de politie. Vier onderzoeken die van belang zijn voor het onderwerp worden weergegeven: – een laboratorium-onderzoek onder leden van de Gemeente- en Rijkspolitie naar het verbaliseringsbeleid van de politie; – een observatie-onderzoek naar het werk van de politie-surveillance; – een onderzoek naar eventueel slachtofferschap m.b.t. een aantal delicten onder de Nederlandse bevolking; – onderzoek bij de bevolking naar eigen ervaringen met de politie, naar waardering en evaluatie van het politieoptreden, naar verwachting met betrekking tot dit optreden en naar de bereidheid tot samenwerking met de politie. Op grond van dit materiaal worden een aantal aspecten van de politie-surveillance-taak belicht, namelijk het bestaande beeld van het politiewerk, de feitelijke taakuitoefening, discretionaire bevoegdheden van de surveillant en functie en taak van de geüniformeerde politie in onze samenleving.

Met literatuuropgave.

132

In dit artikel komen drie vragen aan de orde. De eerste is: hoe kwam de fixatie op misdaad te voorschijn in politieonderzoeken, hoofdzakelijk in West-Europa? Ten tweede: welk bewijs is er van invloed van de politie op misdaad, waarbij inbegrepen specifieke misdadertypen (braak, roof, ontucht etc.). Ten derde: welke invloed hebben misdaad en het gefixeerd zijn op misdaad op de politie? Historisch gezien was het mandaat van de politie in Amerika gelegitimeerd door haar bruikbaarheid bij de misdaadcontrole, d.w.z. de Amerikaanse politie richtte zich op individuele controle van criminelen; was georiënteerd op een middle-class publiek; paste mettertijd een gewelddadige strategie toe en raakte verward in openbare retoriek over misdaadcontrole, zoals door criminele statistieken is aangetoond. De Amerikaanse politie versmalde dus de basis van haar

mandaat, maar greep machtige middelen aan om controle voor zich op te eisen. Toen men zich vanuit de sociale wetenschappen voor de politie begon te interesseren en men serieus nam wat zij opeisten, gingen onderzoeken verschijnen over de misdaadcontrole bij de politie. De auteur gaat dit na, waarbij hij zich afvraagt welk effect de politie op de misdaad heeft. Vervolgens kijkt hij welk effect de misdaad op de politie heeft.
Met literatuuropgave.

47

Minnaar, J.J. *Vrijwilligheid en politie*
Ars aequi, 27e jrg., nr. 11, december 1978,
blz. 657-669 (N.)

133

De burger moet onder speciale omstandigheden dulden dat de politie zeer ingrijpende inbreuken maakt op haar (grond)rechten. In andere gevallen hoeft de burger dat niet te dulden, doch verzet hij zich niet tegen zo'n inbreuk dan wordt zijn passieve houding door de politie vertaald als 'vrijwillige medewerking'. De auteur gaat in op de politionele, de maatschappelijke en de juridische benadering van dit begrip 'vrijwilligheid'. Hij constateert dat de justitiabelen door onwetendheid en de ingewikkeldheid van de wettelijke bepalingen niet snel geneigd zijn een beroep op hun rechten te doen, dat de politie van de rechter een zeer ruime marge heeft gekregen waarbinnen zij rechtmatig mag opereren en dat voor de politie het probleem vrijwel niet bestaat. De auteur concludeert dat de politie pas dan vrijwilligheid zou mogen aannemen, als voldaan is aan de volgende voorwaarden: (1) Wetenschap bij de politie dat de wederpartij kennis draagt van het recht dat hij laat varen, ofwel dat die partij uitdrukkelijk door daden en/of gedragingen het vertrouwen wekt dat hij zijn recht prijsgeeft; (2) Het accepteren van die 'vrijwilligheid' moet de toets van algemene beginselen van behoorlijk bestuur kunnen doorstaan. Van belang is dat de politie in deze geen afwachtende houding aanneemt, doch *zelf* zich beperkingen oplegt bij haar optreden.
Met literatuuropgave.

48

Perrier, D.C. *Is policing a profession?*
Canadian journal of criminology, 21e jrg., nr. 1,
januari 1979, blz. 52-70.

De auteur gaat na in hoeverre er sprake is van een professionalisering van de politie en welke problemen en implicaties zich bij dit verschijnsel voordoen. De criteria waaraan de ontwikkeling van de politie getoetst wordt bestaan uit de aanwezigheid van professionele kennis, hoge toelatingseisen, autonomie en toezicht door de organisatie zelf. De auteur constateert dat voor het vervullen van de politietaak speciale kennis zeker vereist is, maar dat de meeste politiemensen hun opleiding nog steeds in de praktijk

krijgen. Bovendien wordt in die opleiding nog steeds te sterk het beeld gevestigd van de politieman als misdaadbestrijder hetgeen niet representatief is voor de activiteiten van de politie. Professionalisme wordt door de politie niet vereenzelvigd met theoretische opleiding, maar met het aankunnen van concrete werksituaties. Ten aanzien van de autonomie concludeert de schrijver dat de paramilitaire opzet van de politieorganisatie een negatieve invloed heeft op de professionalisering. Tenslotte wordt gesteld dat het toezicht op de praktijk van de politie steeds meer aan vakbonden wordt overgelaten, in plaats van aan de organisatie zelf.

Met literatuuropgave.

49

Punch, M. *The policeman's occupational culture.*

Sociologische gids, 25e jrg., nr. 6, november/december 1978, blz. 517-531.

De auteur heeft participierend geobserveerd bij de politie in Amsterdam. Door zijn contacten met Britse politiemannen en door literatuuronderzoek had hij de indruk dat er een ongeschreven beroepscode bestaat, die bijna onbewust geleerd wordt, en duidelijk van invloed is op het feitelijke politiewerk. De auteur is ook gestimuleerd door de jongste belangstelling van de kant van de ethnografie voor het politiewerk. De fenomenologische betekenis die in de Warmoesstraat aan incidenten toegekend wordt is geworteld in de dagelijkse realiteit van een cosmopolitische binnenstad met een criminele subcultuur. Selectie van het werk en bijval van collega's is bovendien gebaseerd op een aantal onuitgesproken aannames en veronderstellingen over het werk en de stijl van het bureau en over de aan schommelingen onderhevige sociale orde van de binnenstad. Gevallen worden derhalve beoordeeld in verhouding tot informele status en beloningen. De politiebeambten hechten een betekenis voor de toekomst aan gebeurtenissen die hen helpen hun selectie, reactie, betrekking, presentatie en investering in incidenten te onderscheiden. Doel van het artikel is om enige vooronderstellingen, die aan het routinematig politiewerk in de Warmoesstraat ten grondslag liggen, te analyseren. Er blijken parallellen met wat uit onderzoek over het Anglo-Amerikaanse politiewerk bekend is.

Met literatuuropgave.

50

Reenen, P. van. *De opkomst van een nieuwe politiek-politiële structuur.*

Sociologische gids, 25e jrg., nr. 6, november/december 1978, blz. 531-539.

In de discussie over de wijze waarop politie-problemen moeten worden aangepakt, zijn twee richtingen te onderkennen: een harde lijn en een zachte lijn. Deze twee richtingen worden gepresenteerd als alterna-

tieven. In werkelijkheid doen beide ontwikkelingen zich voor bij de politie. Er is een verdere specialisatie op dwang en geweld en daarnaast een tweede trend die zich richt op het behoud en aanvaarding van de macht van de politie. Deze ontwikkelingen zijn te beschouwen als een differentiatieproces in de breedte, waarmee het probleem oplossend vermogen van de politie wordt vergroot. Een hiermee samenhangende verschuiving doet zich voor binnen de politieke overheid. Die gaat zich met dwang en geweldsincidenten bezighouden, tot ongeveer 1972 een uitsluitend politieel specialisme. De politie incorporeert een deel van een politiek specialisme, de politieke overheid een deel van een politieel specialisme. Deze dubbele differentiatie vergroot de capaciteit van de overheid om de dynamiek van deze complexe samenleving te beheersen. Politieel handelen – enige decennia lang verwaarloosd als machtsmiddel – vindt een nieuwe plaats. Dat deze nieuwe ontwikkeling nieuwe problemen met zich mee brengt, laat zich raden. Die problemen betreffen de coördinatie van actie en de normering en controle van politieel en politiek gedrag.

Met literatuuropgave.

135

51

Vijver, C.D. van der en W. Broer. *Politie-onderzoek; problemen en mogelijkheden.*

Sociologische gids, 25e jrg., nr. 6, november/december 1978, blz. 465-487.

De auteur geeft een kort overzicht van een aantal onderzoeken op het gebied van de politie, waarbij hij zich beperkt tot beleidsrelevant onderzoek dat ligt op het terrein van organisatie en bedrijfsvoering. De onderzoeksresultaten lijken in slechts zeer beperkte mate bruikbaar te zijn voor verbeteringen van het praktische functioneren van de politie. Voor toekomstig onderzoek is het van belang om te weten wat de redenen zijn van de geringe bruikbaarheid. De rol van het toekomstig onderzoek wordt bovendien bepaald door de aard van de problemen waarmee de politie te maken heeft. Een aantal belangrijke probleemvelden worden besproken. Tenslotte geeft de auteur aan in welke richting het onderzoek zou moeten gaan om een bijdrage te leveren aan de oplossing van de problemen.

Met literatuuropgave.

Drugs

52

Annis, H.M. *Group treatment of incarcerated offenders with alcohol and drug problems: a controlled evaluation.*

Canadian journal of criminology, 21e jrg., nr. 1, januari 1979, blz. 3-15.

Alhoewel de groepsbehandeling een populaire methode is, bestaat er weinig betrouwbaar onderzoek naar haar resultaten. Door de effectiviteit te meten van een intensieve groepstherapie van acht weken voor de rehabilitatie van gevangenen die verslaafd waren aan alcohol of drugs, tracht de auteur de kennis op dit gebied te vergroten. Daartoe werden honderdvijftig vrijwillig participerende gedetineerden uit Ontario, die allen verslaafd waren en een redelijke intelligentie hadden, verdeeld in drie willekeurige groepen van vijftig man. De eerste groep ontving 224 uur groepstherapie waarbij men steeds werd geconfronteerd met fragmenten van video-opnamen van de vorige bijeenkomsten. De tweede groep ontving alleen 224 uur groepstherapie en geen video-opnamen. De derde groep vormde een controlegroep welke alleen de standaardverzorging ontving. Om na het experiment de veranderingen in het gedrag en de persoonlijkheid van de gedetineerden te kunnen vaststellen, werd gebruik gemaakt van zes verschillende psychometrische technieken. Het enige significante verschil bleek te zijn dat de personen van de controlegroep na het experiment meer achting voor zichzelf hadden dan de deelnemers aan het experiment. Verder werd hun aanpassing in de gevangenis onderzocht en na verloop van een jaar werd hun aanpassing in de maatschappij en hun eventuele recidive nagegaan. In geen enkel geval werden echter significante verschillen gevonden tussen de drie groepen. De auteur concludeert dat de behandelingsmethode waarschijnlijk alleen effectief is bij gevangenen met ernstige mentale problemen en dat bij andere delinquenten sociale invloeden een grotere rol zullen spelen. Met literatuuropgave.

53

Egger, G.J., R.A.J. Webb and J. Reynolds. *Early adolescent antecedents of narcotic abuse.*

The International journal of the addictions, 13e jrg., nr. 5, juli 1978, blz. 773-781.

Dit artikel beschrijft een onderzoek naar socioculturele en gedragskenmerken van 200 verslaafde jongeren die in behandelingscentrums in Sydney (Aus.) waren opgenomen. Als vergelijking diende een groep van 200 niet-verslaafde leeftijdgenoten. Gevraagd werd een retro-spectieve vragenlijst (die terugging tot de leeftijd van 12 jaar) in te vullen betreffende het gezinsleven, school en dergelijke. De voornaamste variabelen die de verslaafden onderscheiden zijn: onvolledige gezinnen, voortijdige schoolverlating, antisociaal gedrag en alcoholisme van de ouders. De aldus verkregen gegevens over druggebruik zouden als een prognose gebruikt kunnen worden bij alcoholgebruik en delinquent gedrag in het algemeen. Ook zou het interessant zijn na te gaan in hoeverre mensen met een vergelijkbare sociaal-culturele achtergrond normaal, respectievelijk afwijkend gedrag vertonen. Met literatuuropgave.

Graeven, D.B., and R.D. Schaef. *Family life and levels of involvement in an adolescent heroin epidemic.*

The International journal of the addictions, 13e jrg., nr. 5, juli 1978, blz. 747-771.

De schrijvers deden een onderzoek naar het verband tussen de gezinsomstandigheden en verschillende graden van heroïnegebruik, gebruik van andere drugs en afwijkend gedrag. De onderzoeksgroep bestond uit leerlingen van twee middelbare scholen in een blanke woonwijk in San Fransisco: verslaafden, experimenterders, jongeren die regelmatig contact hadden met heroïne-gebruikers, doch het zelf niet gebruikten. De vergelijkingsgroep bestond uit leerlingen van dezelfde scholen die noch contact hadden met gebruikers, noch het zelf gebruikten. De methode bestond uit gesprekken van 2 uur, gedurende 6 maanden. Er werden enige variabelen gemeten, zoals de emotionele binding met beide ouders, de integratie binnen het gezin, interactie binnen het gezin, conflict-frequentie tussen de ouders onderling en ouder-kind. Op grond hiervan doen de schrijvers uitspraken over het gedrag van gebruikers en niet-gebruikers. De onderzoekers wijzen op het grote belang van een gezonde sfeer in het gezin voor het voorkómen van druggebruik.

Met literatuuropgave.

137

McGlothlin, W.H., M.D. Anglin and D. Wilson. *Narcotic addiction and crime.*

Criminology, 16e jrg., nr. 3, november 1978, blz. 293-315 (USA).

Aan het bestuderen van de relatie tussen criminaliteit en druggebruik door middel van vergelijking van misdadcijfers vóór en na de verslavingsperiode of de behandeling kleven verschillende methodologische bezwaren. In het hier gerapporteerde onderzoek wil men deze problemen omzeilen door criminaliteitscijfers te vergelijken uit perioden waarin de onderzochte personen tijdens het volgen van een ontweningsbehandeling wel of geen drugs gebruikten. Een steekproef werd samengesteld uit personen die gedurende de jaren 1962-1964 en 1970 bij het California Civil Addict Program onder behandeling genomen werden. In 1974-75 werd 88 procent van de daarvan nog in leven zijnde personen, respectievelijk 439 en 251, een zelf-rapport afgenomen omtrent door hen gepleegde delicten, druggebruik, en werkzaamheden gedurende een periode vanaf twaalf maanden vóór de aanvang van dagelijks druggebruik tot aan het interview. Gegevens verkregen uit dit interview werden vergeleken met officiële gegevens uit het strafregister. Door het analyseren van gegevens m.b.t. perioden van frequent gebruik enerzijds en met verminderd gebruik of onthouding anderzijds kan worden ingegaan op de vraag of een met druggebruik samenhangend crimineel levenspatroon als

aangeleerd gedrag wordt voortgezet na het beëindigen van de verslaving. Deze uitspraak wordt door de bevindingen weersproken. Zoals was te verwachten hangt het aantal arrestaties naar aanleiding van drugscriminaliteit sterk samen met de frequentie van het gebruik,; een belangrijker bevinding vormt echter de sterke vermindering van het aantal arrestaties voor vermogensmisdrijven bij minder frequent druggebruik. Het grootste verschil wordt hierbij gevonden tussen de frequentie dagelijks en minder dan dagelijks, doch meer dan eens per maand. Gegevens uit interviews en strafregister geven ten aanzien van deze bevinding hetzelfde beeld. Naar aanleiding van analyse van gegevens betreffende perioden vóór, tijdens, tussen en na verslaving wordt duidelijk dat de verslaafde populatie niet duidelijk kan worden gekarakteriseerd als crimineel gedurende een van deze perioden. Evenmin mag op grond van het verzameld materiaal een causaal verband worden aangenomen tussen druggebruik en criminaliteit. Wel wordt door middel van enkele illustraties aannemelijk gemaakt dat zo er sprake is van enige causale samenhang, het uitgangspunt daarvan moet worden gezocht in het druggebruik.

Met literatuuropgave.

Boekwerken

Over de adressen der bibliotheken waarbij de genoemde publikaties ter inzage kunnen worden gevraagd, kunnen inlichtingen worden ingewonnen bij het Wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum, Schedeldoekshaven 100, 's-Gravenhage, tel. 070-706553/55.

Berghuis, A.C., en L.C.M. Tigges. *Voorlopige hechtenis in de jaren 1972 en 1975.*
's-Gravenhage, Wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie, 1979.

Brand-Koolen, M.J.M., en J.L.P. Spickenheuer. *Het reclasseringswerk: de tijdsbesteding; een onderzoek naar de tijdsbesteding en het functioneren van reclasseringsteams; 1e deelrapport; onderzoekers: M.J.M. Brand-Koolen, A. Coster en L.C.M. Tigges.*
's-Gravenhage, Wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie, 1978.

Capital punishment 1977.
Washington, D.C., U.S. Department of justice, Law enforcement assistance administration, National criminal justice information and statistics service, 1978.

Case disposition: as assessment of literature on police referral practices; by E.J. Scott, D. Dean, J. Johnston et al.
Washington D.C., National institute of law enforcement and criminal justice, Law enforcement assistance administration, U.S. Department of justice, 1979.

Children alone; what can be done about abuse and neglect; conference chairpersons: D.D. Broadhurst, Ph.E. Fox, and D.F. Kline; ed. by M.A. Thomas.
Reston, Council for exceptional children, 1977.

Cottle, Th.J. *Children in jail; seven lessons in American justice.*
Boston, Beason press, 1977.

Criminal justice research solicitation: Parole research: analysis of conditions and revocations for technical violations.
Washington D.C., National institute of law enforcement and criminal justice, Law enforcement assistance administration, U.S. Department of justice, ca. 1978.

Criminal victimization surveys in Chicago, Detroit, Los Angeles, New York, Philadelphia; a national crime survey report; a comparison of 1972 and 1974 findings.

Washington D.C., U.S. Department of justice, Law enforcement assistance administration, National criminal justice information and statistics service, 1976.

Criminological research at the Max Plank institute, Freiburg, and its results; ongoing research activities. Freiburg, Max Plank institute, 1978.

Fox, J.A. Forecasting crime data; an economic analysis.

Lexington Mass., etc., Lexington books, 1978.

Hackler, J.C. The prevention of youthful crime; the great stumble forward.

London etc., Methuen, 1978.

Halfway houses; by H.E. Allen, E.W. Carlson, E.C. Parks et al.

Washington, Office of development testing and dissemination, National institute of law enforcement and criminal justice, Law enforcement assistance administration, U.S. Department of justice, 1978.

Interdepartementale stuurgroep drugbeleid; uitgangspunten voor een beleid inzake de hulpverlening aan drugverslaafden.

Leidschendam, Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, 1977.

Junger-Tas, J. Some issues and problems in cross-cultural research in criminology; paper presented at the meeting of the American society of criminology in Dallas, Texas, november 8-11, 1978.

The Hague, Research and documentation center of the Ministry of justice, 1978.

Lafaille, R. Sociale problemen en afwijkend gedrag. 's-Gravenhage, Vuga, 1978.

Leopold, R. Beroepsgeheim en het ontstaan van de vertrouwensarts.

Utrecht, z.u., 1977.

Leur, M. de. Taak en werkwijze van de bureaux vertrouwensartsen.

Utrecht, z.u., 1977.

Marsh, P., E. Rosser and R. Harré. The rules of disorder.

London enz., Routledge and Kegan Paul, 1978. Social worlds of childhood.

Mayer, L.L., et L. Brunet-Aubry. Criminologie canadienne: bibliographie commentée: la criminalité et l'administration de la justice criminelle au Canada.

Montréal, Centre international de criminologie comparée, ca. 1977.

Engelse titel: Canadian criminology: annotated bibliography.

Multijurisdictional sentencing guidelines program test design.

Washington, National institute of law enforcement and criminal justice, Law enforcement assistance administration, U.S. Department of justice, 1978.

Nagi, S.Z. *Child maltreatment in the United States; a challenge to social institutions.*

New York, Columbia university press, 1977.

Oosthoek, A. *Utilisation des statistiques officielles sur la criminalité.*

Ottawa, Solliciteur général Canada, Division de la recherche, 1978.

Police, *The, and the prevention of crime; third criminological colloquium, Strasbourg 21-23 november 1977.*

Strasbourg, Council of Europe, 1978.

141

Pretrial release; performance standards and goals for pretrial release and diversion.

Washington D.C., National association of pretrial service agencies, 1978.

Renvoize, J. *Web of violence; a study of family violence.*

London enz., Routledge and Kegan Paul, 1978.

Schaefer, K. *Internationale Verbrechensbekämpfung. Wiesbaden, Bundeskriminalamt, 1976/1977.*

BKA-Schriftenreihe, 44.

Schlossman, S.L. *Love and the American delinquent; the theory and practice of 'progressive' juvenile justice, 1825-1920.*

Chicago enz., University of Chicago press, 1977.

Sentences of imprisonment; a review of maximum penalties; report of the Advisory council on the penal system.

London, HMSO, 1978.

Stichting klachten- en adviesburo politieoptreden Amsterdam; bloemlezing uit de klachten en een overzicht der werkzaamheden.

Amsterdam, z.uitg., 1977.

Smith, O.L., M.H. Kaplan, and C.D. Boston. *Directory of criminal justice information sources; 2nd. ed.*

Washington, National institute of law enforcement and criminal justice, Law enforcement assistance administration, U.S. Department of justice, 1978.

Softley, P. *Fines in Magistrates' courts.*; a Home office research unit report.

London, HMSO, 1978.

Home office research study, 46.

Spanjersberg, N. *Hoeve Boschoord follow-up*; een onderzoek achteraf naar 92 ex-verpleegden, die in de periode 1950-1975 in Hoeve Boschoord verpleegd zijn.

Z.pl. en uitg., 1977.

Redactie

drs. M.W. Bol (tijdelijk)

mr. M.R. Duintjer-Kleijn

mr. T. Frank

drs. O.R. de Lange

Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie

Centrum, Schedeldoekshaven 100,

Postbus 20301, 2500 EH 's-Gravenhage

Voor inlichtingen en adreswijzigingen

Telefoon 070-706558

Uitgave van

Het Ministerie van Justitie

Druk

Staatsdrukkerij, 's-Gravenhage

Opname in dit blad betekent niet, dat de inhoud der artikelen het standpunt van de Minister van Justitie weergeeft.

Het WODC wil slechts uw aandacht vestigen op hetgeen in de vakliteratuur leeft.